

dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

Fiyatı 1500 TL. *(KDV Dahil)*

- Kıbrıs Sorununun Barışçı Çözümünden Yanayız/ *Y.Vassiliu*
- Devrimin, Demokrasinin ve Barışın Yolu/ *M.Karaca, O.Sakalsız*
- Kooperatif Hareketin Canlandırılması/ *L.Abalkin*
- Sosyalist Yönelimin Dersleri
- Uluslarötesi Şirketler Denetlenebilir mi?

EKİM 1988

6

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

3

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Haziran Basım Yayın ve Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık ☐ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar ☐ **Yönetim Yeri:** Piyerloti Cad. Dostluk Yurdu Sok. No.8 Selimbey İş Hanı, K.2 Çemberlitaş-İstanbul ☐ **Dizgi:** EKOL/Basın Yayın Tanıtım ☐ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi ☐ **İç Baskı:** Anıl Ofset ☐ **Dağıtım:** Yaygın Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No:5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İST.
Abone Koşulları: (Yurtiçi) 6 aylık 7000 TL., 1 yıllık 14.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 20 DM, 1 yıllık 40 DM
Hesap No: 2933 Yapı ve Kredi Bankası, Çemberlitaş Şubesi/İstanbul
Döviz Hesap No: 30100/30498 TC. Ziraat Bankası Çemberlitaş Şubesi-İstanbul

İÇİNDEKİLER

KIBRIS SORUNUNUN BARIŞÇI ÇÖZÜMÜNDEN YANAYIZ

Yorgo Vassiliu(*)
Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

☐ Bağımsız bir adayı devlet başkanlığına getiren demokratik seçimler, bir çok ülkenin seçim pratiğinde, örneksiz olmasa bile, istisna bir olaydır. Kendi başarınızı nasıl açıklarsınız? Bunun için gerekli olan neydi?

☐ Bir kişinin devlet başkanlığına seçilmesinin, bir partinin erke gelmesinde olduğu gibi, zamanın ve o kişiyi liderliğe getiren toplumun gereksinimlerine bağlı olduğuna inanıyorum.

Kıbrıs bugün işgale karşı bir savaşım vermektedir, bunun başarısı büyük ölçüde halkın ve yönetimin birliğine bağlıdır. Bu bizim, Kıbrıs'taki bugünkü mevcut duruma ve Kıbrıs halkının özlemine tam anlamıyla uygun düşen bir mesajımızdır. Belirli bir parti ve ideolojiye bağlı olan (bu durum başka bir ideolojiyle çatışmayı getiriyor) bir liderin birlik çağrısına kıyasla, bağımsız bir adayın birlik çağrısı böylesi bir birliğe erişilmesini daha olası kılıyor.

☐ AKEL'den almış olduğunuz destek, batıdaki sağ kanat basının her türlü imada bulunmasına yol açtı. Bu konuda ne söyleyebilirsiniz? AKEL'ın Kıbrıs'ın sosyo politik sorunlarındaki rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

☐ Batıdaki sağ basının AKEL'ın beni desteklemesine karşı tedirgin bir tutum alacağı beklenmekteydi. Çünkü Batı, Kıbrıs'taki politik ve sosyal gerçekliği, farklı partilerin konumlarını ve politik işbirliğinin temellerini bilmemektedir. Hükümetimin pratikte izleyeceği politika her türlü tedirginliği ortadan kaldıracaktır.

AKEL'in Kıbrıs'ın sosyopolitik sorunlarındaki rolü son derece önemlidir. AKEL Kıbrıs'taki en eski politik partidir ve ülkemizin sosyal ve politik ilerlemesine, özellikle de tek örgütlü politik güç olarak varolduğu İngiliz sömürge yönetimi döneminde büyük katkıda bulunmuştur. Kıbrıs'taki politik yaşamı anlayabilmek için AKEL'ın politikasını anlamak gerekir. AKEL, şimdiki durumda, toplumun köklü dönüşümü için çağrıda bulunmuyor ve bu nedenle farklı ideolojilerden partiler ve kişiler arasında politik olarak işbirliği yapmakta hiçbir sorun yoktur. AKEL için en öncelikli önem taşıyan şey, Kıbrıs sorununu çözmektir. 1983'de Spiros Kipriyanu ve Demokratik Par-

(*) **Yorgo Vassiliu:** 1931'de doğdu, doktor bir aileden geliyor. Cenevre, Budapeşte ve Londra üniversitelerinde okudu. Ekonomi doktoru oldu. 1962'de Orta Doğu'daki en büyük ekonomik araştırma merkezi olan Ortadoğu Pazarlama Araştırma Bürosu'nu ve 1984'de, yöneticiler ve bilgisayar operatörleri için bir eğitim merkezi kurdu. Pazarlama üzerine yazılar yazmıştır.

ti'yle bu temelde işbirliği yapmıştır ve bugün aramızdaki işbirliği için de aynı şöy söz konusudur.

☐ **Kıbrıs sorununun iç ve dış yönlerini tanımlayabilir misiniz? Bunu çözmenin nasıl mümkün olacağını düşünüyorsunuz? Bu anlamda yeni fikirler ya da öneriler ileri sürmeyi planlıyor musunuz?**

☐ Kıbrıs sorununun iç yönlerinden söz ederken, anayasa ve toprak konularını kastedmekteyiz. Bu yönler, Rum ve Türk Topluluğu üyelerinin çıkarlarını doğrudan ve özel olarak ilgilendirdiğinden, toplumlar arası görüşmelerin konusu olmalıdır.

Aynı zamanda sorunun, içerde bir çözüme kavuşmadan önce çözülmesi gereken dış yönleri de vardır. Türk birliklerinin ve dışardan getirilip yerleştirilenlerin geri çekilmesi, tüm siyasal göçmenlerin evlerine geri dönme haklarının güvence altına alınması ve ülkenin egemenliği için uluslararası garanti sağlanmasından söz ediyorum. Bu konular uluslararası hukuku ilgilendirmektedir ve uluslararası bir konferansta çözülmelidir.

Biz Kıbrıs sorunun BM ilkeleri ve kararları ile Makarios-Denktaş ve Kipriyanu-Denktaş arasında varılan üst düzey anlaşmaları temelinde barışçıl bir çözümünden yanayız. Bunu başarabilmek için Türkiye, uzlaşmaz politikasından ve yayılmacı planlarından vazgeçmelidir.

Kıbrıs hükümeti iki toplum arasında yakınlaşmayı teşvik etmek için karar aldı. Kıbrıs sorunu iki toplumun varlığından değil, BM üyesi iki devletten birinin diğeri tarafından saldırıya uğraması ve işgal edilmesinden dolayı ortaya çıktı. İşgal sonucu Kıbrıslı Türkler de zarar gördü. Kıbrıslı Rumlarla barış içinde birarada yaşamaktan ve işbirliği yapmaktan onların da çıkarları vardır. Bizim üzerinde çalıştığımız çözüm, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tüm yurttaşlarının çıkarlarını güvence altına alacaktır. Adil ve kalıcı bir çözüm bulmak için adımlar atılacaktır. Ancak, uluslararası kamuoyu, istenmeyen konumlarından vazgeçmesi için Ankara üzerinde etkili baskı uygulamadığı sürece, çözüm olanaklı olmayacaktır.

☐ **Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs sorunu üzerine Ocak 1986 tarihli bildirisinde öne sürülen girişim hakkında ne düşünüyorsunuz?**

☐ Çok olumlu ve çok yönlü desteklenmesinin gerekli olduğunu düşündüğümüz bu Sovyet önerisiyle hemfikiriz. Kıbrıs sorunu, esas olarak BM üyesi iki ülkeden birinin diğerine saldırısı ve işgali sonucu ortaya çıktığından, dış yönleri çözmenin en uygun yolu BM himayesinde bir uluslararası konferans toplamaktır.

☐ **Bugünkü mevcut uluslararası durumun bütünü hakkında ne düşünüyorsunuz? Dünyadaki olumlu gelişmeler, başlıca olarak da, uluslararası gerginliği yumuşatma ve silahsızlanma alanındaki gelişmeler Kıbrıs sorununa adil bir çözüm getirebilir mi? Kıbrıs Cumhuriyeti global sorunların çözümüne, özellikle de nükleer tehdidin bertaraf edilmesine nasıl katkıda bulunabilir?**

☐ Sovyetler Birliği ve ABD arasındaki, uluslararası gelişmeleri olumlu bir yöne sokan tarihi anlaşmayı daha en başından itibaren olumlu karşıladım.

İki büyük güç arasındaki yumuşama havası, bir gerginlik kaynağı ve dünya barışına bir tehdit oluşturan yerel ve bölgesel sorunların çözümü için de olumlu bir etkendir.

Bu yeni ortamda, Kıbrıs sorununun çözümü için de daha uygun koşullar ortaya çıkmaktadır.

Kıbrıs küçük bir ülke, ama stratejik ve coğrafi konumu çok önemli. Nükleer silahsızlanma amacına da hizmet edebilecek bir silahsızlanma örneği ortaya koyabilir. Biz Akdeniz'in, her türlü nükleer silahtan arındırılarak bir barış gölü haline dönüştürülmesi fikrini destekliyoruz ve desteklemeyi sürdüreceğiz.

Silahlardan arındırılmış bir Kıbrıs fikri pratikçe uluslararası silahsızlanma amacını pekiştiriyor. Biz Kıbrıs'ı, Akdeniz'in tümü için bir işbirliği alanına ve onu çevreleyen kıtalar arasında barışçıl bir iletişim köprüsüne çevirmek istiyoruz.

Tamamlayıcı Enformasyon

Kıbrıs uzun yıllardan beri Akdeniz'de bir uluslararası gerginlik odağı olmuştur. Stratejik konumundan dolayı ada, uzun süre sömürgeci ve emperyalist planların bir hedefi oldu. 1571'den 1878'e kadar Türk egemenliği altındaydı, bundan sonra bir İngiliz sömürgesi oldu. 1960'da yabancı egemenliğine karşı verilen uzun savaş başarıya ulaştı ve Kıbrıs bağımsızlık kazandı. Ancak İngiltere, Kıbrıs'ın egemenliğini büyük ölçüde gölgeleyen bir dizi anlaşma dayattı. Sonuçta, İngiliz askeri üsleri adada bırakıldı ve nüfusun Rum kesimi (yüzde 78), yapay olarak, Türk kesimiyle (yüzde 18) karşı karşıya getirildi. Buna karşın, içerde politik görünümü demokratikleştirmek, ulusal ekonomiyi kurmak ve halkın koşullarını iyileştirmek için adımlar atıldı. Dış politika bağlantısızlık ilkesi temeline oturtuldu.

1974'te, o zaman Yunanistan'da yönetimde olan askeri cunta, içerdeki gericilerin, ABD ve NATO gizli servislerinin desteğiyle, ülkenin ilk cumhurbaşkanı olan Başpiskopos Makarios'un devrilmesiyle sonuçlanan bir darbe yaptı. Bir süre sonra, düzeni yeniden kurmak bahanesiyle Türkiye ülkenin, toplam alanın yüzde 36.4'ünü oluşturan kuzey bölümünü işgal etti. 1975'de Türk toplumu liderliği, tek taraflı olarak, sözde Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurdu ve 1983'de bağımsız bir Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kuruldu. Rauf Denktaş da bunun cumhurbaşkanı oldu.

Kıbrıs sorunu BM'de tekrar tekrar incelenmiştir. BM kararları tüm yabancı birliklerin adadan geri çekilmesi, ülkenin içişlerine karışılmasına son verilmesi, Rum ve Türk toplumları arasındaki söz konusu sorunların görüşmeler yoluyla çözülmesi çağrısında bulunmaktadır. Kıbrıs'ı askersel bir üsse çevirmek gayreti içinde olan emperyalist çevreler BM kararlarının uygulanmasını engelliyorlar. Sosyalist ülkeler ise, tam tersine ısrarla bu kararların hayata geçirilmesini istiyorlar. Bu yaklaşım, Kıbrıs sorununun çözüm ilkeleri ve yolları üstüne 21 Ocak 1986 tarihli Sovyet bildirisinde açıktır ve Kıbrıslıların bu sorunu barışçıl yollar temelinde çözmelerini, adanın silahsızlandırılmasını, ülkenin egemenliğini gölgeleyen sözleşme ve anlaşmaların yırtılıp atılmasını ve bu amaçla, BM himayesinde, tüm ilgili tarafların katılımıyla uluslararası bir konferans düzenlenmesini öngörüyor.

Anayasaya göre Kıbrıs, cumhurbaşkanlığı sistemiyle yönetilen bir cumhuriyettir. Yasama gücü parlamentoda; yürütme gücü ise, her beş yılda bir seçilen cumhurbaşkanının başkanlık ettiği bakanlar konseyinde toplanmış bulunuyor. 1978 ve 1983'de merkezci Demokratik Parti'nin başkanı olan S.Kipriyanu cumhurbaşkanı seçildi. Kipriyanu, geçmişte, Kıbrıs Emekçi Halkının İlerici Partisi-AKEL tarafından bir yurtsever birlik platformu temelinde desteklenmişti. Fakat 1985'te, Kipriyanu emperyalist oyunlara gelerek, bu işbirliğine son verdi. 1988 Şubat'ındaki cumhurbaşkanlığı se-

çimlerinde, AKEL ve öteki ilerici güçler bağımsız aday olan Yorgo Vassiliu'yu desteklediler. Vassiliu'nun başlıca rakibi sağcı Demokratik Yeni Düzen Partisi'nin başkanıydı. Seçimleri Yorgo Vassiliu kazandı.

Christoforos Ioannides
Kıbrıs Emekçi Halkının İlerici Partisi-AKEL'in
WMR'deki temsilcisi

MÜCADELEMİZDEKİ ÖNCELİKLER

Ernst Wimmer(*)
Avusturya Komünist Partisi Merkez Komitesi
Politik Bürosu üyesi

Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki tarihsel sorunu herhangi bir askersel araç kullanarak çözmenin insanlığın yok olmasına yol açacağı; sağ kalma içgüdüsünün böylesi bir felaketi önlemek ve olanaksızlaştırmak için çabaları zorunlu kıldığı tartışmasız bir olgudur ve bu olgu, sağ kalma görevini gündeme getirmektedir. Fakat bundan, sınıf mücadelesinin artık toplumsal ilerlemenin motoru olmaktan çıktığı ya da onun, uygarlığımızı kurtarma zorunluğuyla çeliştiği sonucu çıkartılabilir mi? Bu soruların yanıtları, hem barış için, hem de toplumsal ilerleme için mücadele açısından önemlidir.

İlk önce, barış içinde yanyana var olmanın temeli denilen şeyden neyin kastedildiğini netleştirelim. Bu, var olan politik, ekonomik ve toplumsal koşulların muhafazası mı demektir? Öyleyse, barış içinde yanyana var olma daha baştan umutsuz bir çabadır, çünkü nesnel çelişkilerin yol açtığı ilerlemeyi dondurabilecek araçlar hiçbir zaman olmamıştır ve olamaz da.

Şu soruyu soralım: Yanyana var olma, bir tek sistemin zaferini garanti edebilir mi? Edebiliyorsa, o zaman bunun öbür sistem tarafından olumsuzlanması gerekir. Peki, barış içinde yanyana var olma genel olarak sınıf çıkarlarına hizmet etmeyen bir politika mıdır? Hayır, bu da doğru değildir. Bir tek şey açıktır: Barış içinde yanyana yaşama, öteki tarafın varlığının tanınmasını, kendi yaşamsal çıkarlarımızı tehlikeye atacak bir talepte bulunmamayı, başka bir deyişle, karşı taraf için reddettiğimiz şeyin bizim için de elde edilecek bir şey olmaktan çıkmasını zorunlu kılar. Bu yaklaşımı geliştirmek, bunun güncel sonuçlarının çoktan var olmasına, örneğin nükleer silahların bir bölümünün yok edilmesine ilişkin ilk Sovyet-Amerikan anlaşmasının imzalanmasına karşın, oldukça zaman aldı.

Komünist, sosyalist, sosyal demokrat partilerin, ulusal kurtuluş hareketleri ile öteki hareketlerin 1987 Kasım'ında Moskova'da yaptıkları toplantı yeni sorunları kavramada önemli bir ilerlemeye tanıklık etti; çünkü burada hem birçok yanlarıyla özdeş, hem de çoğu kez farklı ve zaman zaman da karşıt olan konumlar geniş biçimde ve açıkça ortaya konuldu. Toplantı, barışın güçlendirilmesi ve silahsızlanma sürecinin sürdürülmesine katılabilecek ek güçleri ortaya çıkardı.

(*) 1924 doğumlu olan **Ernst Wimmer**, gazetecilik eğitim gördü. 1970'den bu yana Avusturya Komünist Partisi Merkez Komitesi, 1974'den bu yana da Politik Büro üyesidir. İdeolojik çalışmalar ve kültür alanından sorumludur. Partinin teorik dergisi **Weg und Ziel**'in yazı kurulundadır.

Komünistlerin karşıtları; komünistleri, sadece ve sadece sosyalizmin sonul zaferine inandıkları için, barış içinde yanyana yaşamayı "kendi bencil amaçlarına ulaşmak için bir araç"a dönüştürmekle suçluyorlar. Ne ki, barış içinde yanyana yaşama, herşeyden önce, karşıt sistemler arasında barışçıl ilişkileri koruma ihtiyacını kavramayı gerektirir. Bir başka deyişle, kavgayı yarışmaya, silahlı çatışmayı politik, ideolojik ve moral tartışmaya dönüştürmeyi kavramayı ve böylelikle de, karşılıklı yarar getiren işbirliği yoluna girmeyi zorunlu kılıyor.

Sorun, barış yapıcılığının iki karşıt toplumsal sistemden yalnızca bir tanesine, sosyalizme özgü olmasından kaynaklanıyor. Bu ise, barışçıl yarışmanın önde gelen kapitalist ülkelerde hâlâ sözü geçenlere ve sık sık sinsi dayatmalara yönelenlere, askersel-sanayi kompleksine, silah üretimiyle büyüyen devlere ve onların politik işbirlikçilerine dayatılması gerektiği anlamına geliyor.

Eğer dar sınıf çıkarlarından hareket edilirse, bu sağlanamaz. Geniş bir sağduyu koalisyonuna, sağ kalmayı en üst öncelik olarak gören herkesin bağlaşıklığına gereksinim vardır. Ancak mensup olunan sınıfın ve katmanın çıkarlarını savunurken, bu yüce amaç kişiyi nasıl yönlendirmelidir? Barışın korunması ve mensup olunan sınıfın çıkarlarının korunması arasındaki denge, farklı yollardan da olsa, her iki tarafın ve hattâ kendini taraflardan birine ait olarak görmeyenlerin de karşısında duran bir sorundur.

Gittikçe daha iyi anlaşılıyor ki, sınıfsal çizgilerle ayrılmış bir dünyada mutabakat, ancak sağ kalma uğruna, belli kurallara bağlı davranışlar temelinde sağlanabilir. Fakat herhangi bir kapitalist hükümetin kendiliğinden başka türlü düşüneceği ve ulusun çoğunluğuna karşı sınıf mücadelesini durduracağı da kuşku götürür. Gerçekten de, Şili'deki gibi faşist yöneticilere, Güney Afrika'daki gibi insanlık düşmanı bir sisteme karşı mücadeleden kim vazgeçebilir?

Elbette ki, barış içinde yanyana var olmanın içeriği, tek tek ülkelerdeki sınıf mücadelesinin biçimleri üzerine etki yapacaktır. Ne ki, barış için elverişli uluslararası koşulların garanti edilmesiyle "iç barış"ın yani, şu ya da bu ülkedeki nesnel çelişkilerin mucivezi biçimde yokoluşunun sağlanabileceğini kabul etmek de saçmadır. Marks ve Engels, komünistlerin "proletaryanın ana yığınına göre, gidişatın yönünü, koşullarını, proleter hareketin sonul genel sonuçlarını açıkça kavrama avantajına sahip olduklarını"(1) çok önceden söylediler. Komünist partiler emekçi halkın partileri, proleter hareket de kimi ülkelerde devlet politikasının temeli haline geldi. Bu nedenle komünistler, artık dünya tarihine ilişkin olarak daha geniş bir bakış açısına sahiptir. Ve o yüzden de, insanlığın karşı karşıya olduğu sorunları daha tam biçimde kavramak komünistlerin görevidir.

Biraz gecikmeyle de olsa, kimi önemli sonuçlar çoktan çıkartılmış bulunuluyor. Örneğin, Emperyalist Birinci Dünya Savaşı sosyalist devrime, İkinci Dünya Savaşı sosyalist devletler topluluğunun ortaya çıkmasına yol açtığı için, üçüncü bir dünya savaşından tüm insanlığın yokolmasını değil de sosyalizmin sonul "zaferini" beklemek, serüvenciliktir. **Devrimci hareket, kendi çıkarlarını inkâr etmeksizin, hayatın korunmasının en önemli öncelik olduğuna, bunun, kendi amaçlarından vazgeçmeyi gerektirmediğine, fakat sınıf mücadelesini yürütürken sürekli olarak insanlığın en temel çıkarını, yani sağ kalmayı dikkate almak gerektiğine inanıyor.**

---

(1) Bkz. Karl Marks, Friedrich Engels, **Toplu Yapıtlar**, C.6, s.497

"Kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı" formülü, Rusya'da sosyalist devrim yapıldığı zaman ortaya çıkmıştır. Şimdi, bu geçişin uzun bir geçiş dönemi olduğu açıktır ve bu bağlamda, pratiğin gösterdiklerinin ışığında şu sorulmalıdır: İki sistem arasındaki çelişkilerin gittikçe daha normal bir biçimde çözülmeye başlandığı ve Üçüncü Dünya'nın ağırlığının gittikçe belirginleştiği bir ortamda, iç çelişkiler daha büyük bir önem kazanmayacak mıdır? Ve o zaman, halkların kendi yazgılarını belirleme ve başka türlü bir yaşam sürdürme hakkına daha fazla saygı gösterilmeyecek midir?

Komünistlerin kendi davalarının sonul zaferine olan inançlarının onları sözümona itibardan düşürdüğüne ve onların, dünyadaki düzenin "uyumu" uğruna bu inançtan vazgeçmeleri gerektiğine inanmak saçmadır. Kapitalist ülkelerin liderlerinden hangisi kendi sistemini üstün olarak ilan etmemiştir ki? Onların hangisi, komünizmi bir daha başkaldıramayacak şekilde yok etme kapasitesine sahip olma iddiasında bulunmamıştır ki? Onların birçoğu, sosyalizmi, "tarihten sapma" olarak görmektedir. Barış içinde yan yana yaşamanın birinci koşulu olarak, onların bu görüşlerden vazgeçmesinde ısrarcı olmak yararsızdır. Barış içinde yanyana var olma herkesin kendi amaçlarını, uluslararası güvenliğe zarar vermeden ve aynı zamanda silahsızlanma ve nükleer silahsız bir dünya, nükleer tehdidin ve saldırı potansiyelinin ortadan kaldırılması, evrensel bir güvenlik sisteminin kurulması ile uyumlu bir şekilde elde etmesini gerektiriyor.

Kimileri, barış için mücadele ile sınıf mücadelesi arasında doğru dengeyi bulabilmek için, bunlardan birinin ötekine feda edilmesinde ya da "arabanın beşinci tekeri" olarak görülmesinde ısrar ediyor. Hayat, devrimci hareket içinde her toplumsal olguyu bir dizi sınıf çıkarına indirgeyen, "sınıf fetişizmi" denilebilecek kimi yaklaşımların zararını kanıtlamıştır. Bu, yanlış bir yaklaşımdır, fakat öteki uca gitmek ve insanlığı yalnızca bir bütün olarak düşünmek de gerekmiyor. Halâ yönetimleri altında insanların öldürüldüğü kişilerle kardeş mi olacağız? Yalnızca ortak çıkarları irdelemek ve bizi ayıran şeyleri unutmak mı gereklidir?

Gerçekte tekelci kapitalistler, kâr etmekle ve kendi sistemlerinin ayakta kalmasıyla bağdaştığı sürece barıştan yanadırlar. Peki, onlar kendi sınıf çıkarlarından vazgeçecekler midir? Silah üretimi kendileri için bir nimet olan askersel-sanayi kompleksinin patronları, barış mücadelesi yürütülmediği ya da güçten düşürüldüğü zaman derin bir nefes alacaktır. Ve bu, yalnızca onlar için geçerli değildir.

Politik görüşleri ne olursa olsun, "her boyut"tan ve ulustan kapitalistler adına sınıf mücadelesi denilmese de sınıf mücadelesinin her yerde olası her araçla yalnızca kendileri tarafından yürütülen bölümü muhafaza edildiğinde sevinecektir. Az gelişmiş ülkelerin sömürücüleri için, dünya barışı adına kendi ayrıcalıklarının, engelsiz garanti altına alınması kadar iyi bir şey olabilir mi? **Barış için mücadele ile sınıf mücadelesini karşı karşıya koyarsak, karşı tarafın konumlarını güçlendirmeye, barışın korunması için gerekli güçler oranının zararına ona elverişli koşulları yaratmaya yönelmiş oluruz.**

Barışın savunulmasını bir sınıfın eylemleri ile sınırlandırmak isteyenlerin Marksizme atıfta bulunmaya hakkı yoktur; fakat sınıf uzlaşmazlıklarının artık toplumsal ilerlemenin başlıca itici gücü olmaktan çıktığına (çıkmamış olsa bile, bunun barış için çok az bir önem taşıdığına) inananlar da sermayeye affedilmez ödünler verme rizkine giriyorlar.

Avusturya'ya bakalım. Sermayenin sosyal ve eğitim harcamalarının kısılması, devlet işletmelerinin özelleştirilmesi, işyerlerinin yok edilmesi ve işletmelerin kapatılması eğilimine karşı ülkede geniş bir protesto hareketi söz konusudur. Geçen yılın 24 Ekim'inde bu protesto hareketi Viyana'daki 40 bin kişilik gösteriyle doruk noktasına ulaşmıştı. Bu bağlamda, kimileri, küçük bir ülkede yalnızca tek bir büyük harekete yer olduğunu, tüm öteki hareketlerin bu hareketin içinde erimesi gerektiğini varsaymaktadır. Ne ki, bu yaklaşımda kaçınılmaz olarak unutulan şey, böylesi hareketlerin birbiriyle bağıntılı, fakat temelden farklı amaçlara sahip olduklarıdır.

Avusturya barış hareketi istikrarlı bir barış ve tarafsızlık politikası izlemesi için hükümeti etkilemeyi ve buna bağlı olarak, yumuşama ve silahsızlanma düşmanlarını durdurmayı amaçlıyor. Fakat o, iç politikadaki muhalefetin odak noktası haline gelmek istemiyor. Yalnızca, haklı olarak roketlerin konvansiyonel silahlarla "ikame" edilmesine karşı çıkan başbakan Vranicky ile, NATO'nun istediği gibi, Avusturya'nın nükleer olmayan cephaneliğini artırmaya çalışan Savunma Bakanı Lihal ve arkadaşları arasındaki farklılıklar gibi kimi "hassas" noktaları dikkate almaya çalışıyor.

Bu, **öteki hareketin, yani ekonomik ve sosyal protesto hareketinin** de yapay olarak Başbakan ile bakanlar arasındaki farklılıkları vurgulaması gerektiği anlamına mı gelir? Sonuçta, bunlar, kendi somut rolleri ne olursa olsun, sermayenin istekleri karşısında sorumluluk taşıyorlar. Bu hareket, doğrudan hükümet koalisyonunun tümüne, sosyal partnerlik fikrine, ekonomik ve sosyal protestonun ifade edilmesini engelleyen sendika yöneticilerine karşı yöneltilmelidir. Kısacası, genel olarak, sermayenin saldırılarını hazirlayıp yürütenlere karşı olmalıdır.

Bir başka örnek ele alalım. Avusturya'nın tarihindeki en büyük öğrenci direnişi, en önemsiz bakanlıklara boyun eğen ve en önemli kesimleri bugüne kadar ikili eylemlerinde hükümet ve erkteki partilerle işbirliği yapmaya kadar giden öğrenci birliği yöneticileri tarafından arkadan hançerlendi. Skandal niteliğindeki bu tutum, yüksek okul öğrencilerinin haftalar süren boykot eylemini gerçekte boşa çıkardı. Ne ki, bu aynı öğrenci liderleri, iç politik eğilimlerini değiştirmeden, barış hareketinde olumlu bir rol oynayabilirlerdi.

Gerçekten de günümüzde toplumda olup bitenleri, özellikle de çoğu kez yanıltıcı ve yanlış göstergelere bakarak sınıflandırmak hiç de kolay değildir. İçiçe geçmiş çelişkilerin katlanması nedeniyle, yanlışlar çok tehlikelidir. Farklı konularda aynı kişiler, gruplar, kesimler ya da sınıflar farklı ve çoğu kez de taban tabana zıt işlevlere sahiptir. Bir durumda karşıtımız olan, bir başka durumda bağlaşığımız olabilir. Bir başka sektördeki çelişkileri unutarak, dikkatleri tek bir cepheye yöneltmek ve "yalnız değil, aynı zamanda" ilkesi yerine "ya şu, ya bu" ilkesinin peşinden gitmek, aşırı basitleştirmeciliktir.

Global, genel demokratik amaçlar ile sınıf mücadelesinin görevleri arasına kesin sınırlar koymak, ya da, bunları karşı karşıya getirmek çabası işçi sınıfı hareketi ve onun devrimci öncüsü için olumsuz ciddi sonuçlar getirir.

Güncel sorunların kavranılması ve çözülmesinde ne zaman zorluklar ortaya çıkıyorsa, o zaman, gerçek sorunları es geçmeyi sevenlerin düşlerinde bir artış söz konusu olur. O zaman, çeşitli çıkarları belirleyip birbiriyle uyumlulaştıracak ve eylem için gerçekleştirilebilir senaryolar, sonuçlar ve perspektifler belirleyebilecek "bütünüyle yepyeni bir teori" gereksinimi ortaya çıkar. Ne ki teori, keyfi seçmecilik yapmak ye-

rine, var olan tüm eğilimlerden, içiçe geçmiş ve karşıt çelişkiler yumağından yola çıkmalıdır. **Barış, gerçekten de, herşeyden önemlidir, fakat barış herşey olmaktan uzaktır. Dahası, eğer insan dünyayı değiştirebilecekse, onu kurtarmak durumundadır ve dünyayı kurtarmak uğruna, dünyayı değiştirmek gerekir.**

Barış hareketinin amaçlarına ulaşabilmesi için karakter ve içerik bakımından sınıflarüstü olması gerektiği artık az çok genel olarak kavranmıştır. Ne ki, başka bir görüş de vardır: Barış hareketi hiçbir şekilde sınıf sorunlarıyla ilgilenmez. Bu, elbette, bizim hiçbir zaman kabul edemeyeceğimiz bir şeydir. Bu görüş, ilkönce, savaş tehlikesinin emperyalizmden kaynaklandığı olgusunu gözden kaçırıyor ve hiç de küçümsenmeyecek bir şey olan askersel-sanayi kompleksinin erk ve kâr peşinde koşmasından kaynaklanıyor. İkincisi bu görüş, militaristleşme ile demokrasinin kısılması, silahlanma ile kaynak, emek ve enerji israfı ve yaşam koşullarının kötüleşmesi arasındaki sıkı bağı inkâra yöneliyor. Üçüncüsü bu görüş, hem başlıca çabaları, hem de bizzat hareketlerin etkililiğini belirlemede olağanüstü önem taşıyan etmenler konusunda hiçbir şey söylememektedir.

Kimileri soruyor: Emperyalizmin saldırgan karakteri ile, onun barışa hazır olduğuna inanma nasıl bağdaştırılabilir? Burada iki kavramın birbiriyle karıştırıldığını düşünüyorum. Barışa hazır olma ile barış kapasitesi. Hangi koşulda olursa olsun, eğer emperyalizm barışa hazır olmasaydı barış içinde yanyana yaşamanın hiçbir perspektifi olmazdı. Bir sağduyu koalisyonu oluşturmak mümkündür, çünkü emperyalist ülkelerdekiler de dahil (ve tekelci kesimleri de kapsayan) insanların çoğunluğu sağ kalmak istemektedir. Askersel üstünlük politikasından yarar sağlamaktan yana olan, bir noktada güçlü de olsa, bir azınlıktır. Bu azınlık, oynadığı oyunu entrikalarla, tehditlerle ve şantajla sürdürmeyi amaçlıyor.

Eğer gerçekten böyle bir koalisyon yaratmak istiyorsak, o zaman barış içinde yanyana yaşamayı Batı toplumundaki temel değişikliklere bağlamak hem yanlış, hem de zararlıdır. Dahası, sosyalizm de hiç kimsenin kendisine benzer koşulları dayatmasına izin vermez. **Barış içinde yanyana yaşama, kendi başına "iç barış"ı ya da toplumsal sistemlerden birinin zaferini garanti etmez. O ideolojik bir ateşkes getirmek iddiasında değildir, çünkü bu yoldaki her çaba boşa çıkacaktır. Fakat barışın ve yanyana var olmanına yalnızca aynı kural ve ilkelere göre yaşayan devletler arasında mümkün olabileceği görüşünü reddetmek de bizim görevimizdir.**

Barış için mücadele ile sınıf mücadelesi arasındaki ilişki analiz edilirken, kaçınılmaz olarak, şu soru ile karşı karşıya gelinir: Tekelci kapitalizm, reform yoluyla nereye kadar değiştirilebilir? Onun insanlık dışı, aşırı ve yıkıcı göstergelerinden hangileri durdurulabilir?(2) Onun reformlara ne kadar açık olduğunu şu ya da bu iş alanının doğası, toplumsal manevra sınırları, kapitalist sistemin kendini uyumlandırma becerisi ve özellikle de güçler ilişkisi gibi etmenler belirler. Reformun çapını kesinlikle önceden belirlemek ise, ancak yıldız falı kadar bilimseldir.

Kapitalizmin barış içinde yanyana yaşamaya kendini nereye kadar uyarlayabileceğini irdelerken, barış içinde yanyana yaşamaktan başka bir alternatifin bulunmadığını da unutmamak gerekiyor. Kapitalizmin "kendini uyarlamasının olanaksızlığı" nı iddia etmek, gerçekte insanlığın yok olması olasılığını kabul etmek demektir. Öteki

---

(2) Aynı soru, kapitalist güçlerin Üçüncü Dünya ile eşitsiz ilişkileri için de ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiler, az gelişmiş ülkelerde en azından, artan borçlar, açlık, gerilik ya da durgunluk gibi sonuçlara yol açmaktadır.

global sorunlarda da hepimizin olan bu dünyanın tek ve bölünmez olduğu anlayışının ışığında bu sorunların çözümünü olası kılacak bir sistem olarak uluslararası ilişkileri biçimlendirme zorunluluğu acilleşiyor. Üçüncü Dünya devletleri ve halkları arasındaki yakın işbirliği, uluslarötesi sermayeyi ödün vermeye zorlayabilir.

Barış içinde yanyana yaşama ve silahsızlanma politikasının önemli kazanımları kapitalist ülkelerde pekâla iç reformlardan ve bunların gözden geçirilmesinden yana baskıyı artırabilir. O zaman işçi sınıfı ve bağlaşıklarının, kendi kurtuluşları uğruna mücadelenin koşullarını iyileştirmek için, kapitalizmin kendini uyarlama kapasitesini kendi çıkarları doğrultusunda nereye kadar kullanabileceklerini netleştirmek önemlidir. Böylesi bir durumun devrimci partileri gereksiz kılacağını varsaymak yanlıştır. Çünkü, ne de olsa, egemen sınıflar için reformun amacı sistemi ayakta tutmak ve mümkünse onu güçlendirmektir. Gerçekten de, kapitalizmi reformlarla "kandırma" umudu besleyenler, er ya da geç, hayat tarafından acı bir dersle karşı karşıya bırakılacaktır. Kapitalist sistemin kendisini yığınsal işsizlikten kurtarması beklenebilir mi? Gelişmeler, özellikle de bilimsel ve teknik devrim dönemindekiler, bunun böyle olmayacağını açıkça göstermiştir. Sömürü var olduğu sürece, toplumun büyük bir kesimi mülksüzleştirildiği sürece, kapitalizmden her insanın kapasitesini geliştirecek bir öğe olmasını beklemek de imkânsızdır. Azınlığın üretim araçları ve böylelikle de politik erk üzerinde egemen olma hakkı sürerken, "geniş demokrasi"yi görmeyi beklemek de yararsızdır.

Hangi tür reformlar geçerli kılınabilir, hangi olumsuz ögeler azaltılabilir ya da etkisizleştirilebilir, hangi kazanımlar elde edilebilir? **Bu, kesinlikle, sınıf mücadelesinin ne kadar geniş olarak, yalnızca işçi sınıfınca değil, aynı zamanda devlet tekelci sisteminin tüm kurbanlarınca da yütürüldüğüne; toplumsal bilincin ve güçler ilişkisini nasıl değiştirebileceğine; ortaya çıkan, toplumu dönüştürme olanaklarına bağlıdır.**

Herhangi bir reformist faaliyet er ya da geç toplumsal sistemi muhafaza etmek ve işleyişini sağlamak ihtiyacı tarafından ve egemen çevrelerin mülkiyet tutkusu sonucu gemlense de, sistem içinde gerçekten yapılabileceklerin sınırları pekala akışkan olabilir. Avusturya Marksizminin en iyi senaryolarının en büyük yanlışı, tarihi, "reformlardan başka yapılacak hiçbir şeyin olmadığı" (ve yalnızca reformistlere ihtiyaç duyulan) dönemler ile, devrimcilerin "turnayı gözünden vurduğu" dönemler olarak bölmesidir. Oysa tarih, tam bunun tersini kanıtlamıştır. Derin dönüşümler aşamasındaki başarılar, aynı zamanda, gelişmenin "yavaş" dönemlerinde yaratılan "potansiyel"ler tarafından belirlenir.

Bugünkü Avusturya'daki gerçekler, hem tutucu konumlara geçmiş olan sosyal demokratlar tarafından desteklenen karşı-reformlara direnmek, hem de politik ve sosyal bir alternatif ortaya koymak bakımından devrimci bir partiyi ikame edecek hiçbirşeyin bulunmadığına tanıklık ediyor. O nedenle, kararlı bir sınıf mücadelesi yürütenler, doğrular üzerinde, fikirler ya da girişimler üzerinde hiçbir tekel iddia etmeksizin, kararlı barış savaşçılarının en ön sıralarında yer alıyorlar.

Özetlersek, şunu bir daha vurgulamama izin verin: Aşırı basitleştirme ve hazır formüllerin kullanılması net yönelimlerin yitirilmesine yol açmaktadır. Bu anlamda "bağlı olma", "öne çıkma", "tabi olma" gibi formüller barış için mücadele ile sınıf mücadelesinin karşılıklı ilişkisini kavramak açısından en elverişsiz formüllerdir.

Ülkede ve uluslararası planda gelişen durum, her iki doğrultuda da daha büyük çabaları ve bunları, her birinin özgüllüklerini gören bir gözle sıkıca bağlamayı gerektiriyor. Avusturya Komünist Partisi'nin 1984'deki 25. Kongresi tarafından belirlenen parti faaliyetinin iki önceliği,-iki'nin altını çizmek istiyorum- yani barış için mücadele ve sermayenin saldırısına karşı direniş, üç yıl sonra 26. Kongre tarafından da onaylandı ve bugün Avusturyalı komünistler bu doğrultuda çalışıyorlar.

DEVRİMİN, DEMOKRASİNİN VE BARIŞIN YOLU

Mehmet Karaca
Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Sekreter Yardımcısı

Osman Sakalsız
Türkiye İşçi Partisi Politik Büro üyesi

Geçen yıl sonlarında işçi sınıfımızın iki büyük savaşkan kolunun, Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye İşçi Partisinin birleşme sürecinin başlaması, tarihsel bir dönüm noktası oldu. Bu sürecin bir sonucu, demokratik güçlerin insiyatifi otoriter rejimin elinden alabilmesi yolunda büyük bir katkı olarak, iki partinin genel sekreterlerinin Avrupa'daki politik göçmenlikten ülkeye dönmeleri oldu. Aynı zamanda, Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin bir program tasarısı hazırlandı.

Ülkede komünist hareketin yasallaşması hedefinin bu yeni program ile bağı, yasal çalışma koşullarının bu programın hedeflerinin gerçekleşmesi için çok daha elverişli olacağı gerçeğidir. Ama tersi yönde, bu programın içerik ve biçimlerinin yasallaşmaya uyma çabası içinde hazırlandığını düşünmek tümüyle yanlış olur. Öte yandan, Türkiye İşçi Partisi Genel Sekreteri Nihat Sargın'ın belirttiği gibi, "Burada söz konusu olan, yeni düşünce temelinde elbirliği ile hazırlanmış, çağdaş, stratejik bir rotadır" yoksa eski programlarımızın bir toplamı, partilerimiz arasında bir tür "kompromi" söz konusu değildir.

Tasarıda, bir yandan partilerimizin deneyimleri, özellikle 1980 askersel darbesi yenilgisinden çıkardığımız dersler somutlaşmıştır. Öte yandan o, aynı zamanda uluslararası komünist harekette filizlenen yeni düşüncelerin de bir yansımasıdır. Türkiye'yi çağdaş demokratik bir ülke haline getirmek arayışlarımızın Sovyetler Birliği'ndeki devrimci yenilenme hareketi ile eşzamanlı düşmesi iyi bir raslantı oldu; bu bizi, bilimsel sosyalizmi ülke dilinde anlatı kararlılığımızda esinlendirdi ve yüreklendirdi.

Günümüzde insanlık sınıfların ve sosyal sistemlerin sınırlarını aşan ağır global sorunlarla karşı karşıya kalıyor. Başta bir nükleer savaş tehlikesi geliyor. Bunun yanı sıra çevre kirliliği sorunu, açlık ve hastalıklar gibi sorunlar da var. Bir ulusun ya da devletin yazgısı diğer ulusların ve devletlerin yazgılarına bu günedek hiç bu kadar bağlı olmamıştı. Tüm uluslara, tüm politik hareketlere, ama hepsinden

---

M.Karaca (d.1945): Sendikal hareketin aktivistlerinden, 1970'lerin sonlarında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) önderlerinden biri idi. 1980 askersel darbesinden sonra, TKP üyesi olarak yeraltına geçmek ve ardından Fransa'ya göç etmek zorunda kaldı.

O.Sakalsız (d.1947): Tornacılık eğitimi gördü, 1960'larda, 1965 yılında katılmış olduğu TİP'nde çalıştı; Parti Merkez Komitesi'nin dış örgütlerle ilişkilerden, ayrıca, kitle örgütleri arasındaki çalışmalardan sorumlu sekreteri oldu; 1980 askersel darbesinden sonra yurtdışına çıktı.

önce de yarınların taşıyıcısı olan sınıfa bu birleşik, çelişkili ve aynı zamanda artan ölçüde bütünsel, karşılıklı bağımlı dünyamızda yeni bir düşünce gerekli. Dünyanın ölümcül tehlikelerle karşı karşıya olduğu günümüzde, işçi sınıfının tarihsel misyonu yeni bir boyut kazanıyor: Sosyal devrimi tamamlamanın yanı sıra, insanlığı ve tüm yaşamı yok olmaktan koruma görevi duruyor onun önünde.

Barış ve demokratik yenilenme stratejimizi iki unsur belirliyor: Bir yandan barışın korunmasına katkı yapmak, Türkiye'yi ABD'nin çatışma politikasının aracı olmaktan kurtarmak, öte yandan ülkenin demokratikleşmesi. Bu iki hedef nesnel olarak birbirine bağlıdır ve demokrasi mücadelesi ülkemizde barış mücadelesinden ayrılamaz.

1980 askersel darbesinden bu yana Türkiye antidemokratik rejimlerce yönetildi. O günden beri de ABD'nin ülkedeki konumları o güne dek görülmemiş ölçüde güçlenmiş bulunuyor; Ankara'nın politikasını büyük ölçüde ABD emperyalizminin askersel sanayi kompleksi ve onun çatışma ve neoglobalizm politikası belirliyor.

Bu süre boyunca halkımız kaba ve açık terörcü askersel rejimden günümüzdeki parlamenterizm arkasına gizlenmiş otoriter rejime kadar baskının türlü biçimlerini yaşadı. Öte yandan belirtilmelidir ki, bu ikincisi birincisinden farklıdır. Bir yandan tekelci burjuvazinin sivil temsilcileri Özal hükümeti eliyle iktidara eskiden olduğundan daha dolaysız katılıyorlar. Aynı zamanda muhalefetin olanakları da genişliyor. Devrimci sol güçler dışında kimi demokratik partiler, ağır baskılar altında da olsa, yasal faaliyet gösterebiliyorlar. Bugünkü parlamento seçmenlerin iradesini yaklaşık olarak bile yansıtmaktan uzaktır. Nitekim son seçimlerde oyların üçte birini alan hükümet partisi, parlamentodaki milletvekilliklerinin üçte ikisini ele geçirdi. Ama buna karşın, demokratik partilerden ikisinin parlamentoda temsil edilmesi bir başarıdır. Her ne kadar askersel güçler iktidar üzerinde etkilerini kısmen sürdürüyor olsalar ve bugünkü sivil hükümet çoğu kez baskıcı yöntemlerinde onlardan geri kalmasa da, yeni koşullar demokratik muhalefete yeni cesaret ve enerji veriyor.

Bu yılın ilk yarısında Türkiye'de insan hakları hareketi genişledi. Tanınmış yazarlar ve bilim adamlarının "Demokrasi ile Dayanışma" çağrısına, imzalarıyla binlerce aydın katıldı. Politik tutuklular ve aileleri haksızlıklara karşı direndiler. Parlamentodaki ilerici milletvekilleri de eylemlere katıldılar. İşçiler, sendika düşmanı yasalara karşın, işyerlerinde mücadeleyi özgül biçimlerde geliştiriyor ve güncel haklar için mücadeleyi ülkenin tüm yaşamında demokratikleşme istemi ile bağlıyorlar.

Tüm bunların sonucunda hükümet ilk başta imzalamaktan kaçındığı Birleşmiş Milletler ve Batı Avrupa düzeyinde işkenceye karşı anlaşmaları imzalamak zorunda kaldı. Bu mücadelelerin bir başka kazanımı da, hapisanelerdeki politik tutuklulara, özellikle Kürtlere karşı uygulanan insanlık dışı kimi uygulamaları kaldırdığını açıklayan bir hükümet kararı oldu.

Açıktır ki, bu yasal kazanımları hayata geçirmenin tek garantisi *demokrasi ve insan hakları için kararlı mücadeleyi sürdürmektir.* 12 Eylül rejiminin ölüme mahkum ettiği 187 politik tutuklu hâlâ idam bekliyor. Hâlâ binlerce politik tutukluyla dolup taşıyor hapisaneler ve komünist faaliyet onlarca yıllık hapisle cezalandırılıyor. Düşünce ve vicdan özgürlüğünü ortadan kaldıran yasalar hâlâ yürürlükte. Ve hükümet genel sekreterlerimize işkence yapanları koruyor, kolluyor.(1) Halkın demokratikleş-

(1) Haydar Kutlu ve Nihat Sargın 16 Kasım 1987'de Türkiye'ye döner dönmez tutuklandılar, hapse atıldılar ve işkence gördüler. Her iki komünist lider uzun yılları kapsayan hapis cezaları tehdidi altında.

me isteminin sürgit bastırılamayacağını Özal hükümeti de biliyor. İşkenceler, politik tutuklular ve komünist harekete konan yasak Ankara'nın Ortak Pazar'a girme çabalarını da zorlaştırıyor. Bu yüzden hükümet kontrollü ve sınırlı bir sözde "demokratikleşme" süreci istiyor. Neoglobalizme bağımlılık politikasında ise bir değişiklik söz konusu değildir, çünkü hükümet her şeyden önce Türkiye büyük burjuvazisinin askersel diktatörlük sırasında güçlenen ve şimdi uluslararası sahnede de boy göstermek istemekle birlikte, emperyalizmin en gerici güçleriyle işbirliğinden de vazgeçmeyen bir kanadını temsil ediyor. Sivil otoriteler, askerlere göre etkilerini attırmak istiyorlar. Ama aynı zamanda egemen sınıf, "son koz" olan ordunun egemenliğine sağladığı güvenceden, bunalım anında, yani ezilenler yazgılarına boyun eğmeye razı olmadıkları zaman, silahlı güçlere başvurma olanağından vazgeçmek istemiyor.

Görülüyor ki güncel görev, *ilerici güçlerin politik insiyatifi hükümetin elinden almasıdır,* hükümetin demokratikleşme sürecine koymak istediği sınırlandırmaların aşılmasıdır. 70'li yıllardan bu yana onar yıllık aralarla bir askersel darbeyi, sınırlı ve hasta bir demokrasi ardından yeni bir askersel darbenin izlemesi kısır döngüsü kırılmalıdır.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi programı halkın aktif rolüne dayanan bir demokrasi öngörüyor; burada, politik iktidarın kaynağı ve temeli yalnız ve yalnızca halkın özgür iradesi olmalıdır. Parlamento özgür seçimlerle kurulmalı ve değişik demokratik örgüt biçimlerinden destek almalıdır. Böylesi bir parlamentonun üstünde hiç bir devlet kurumu bulunamaz. Silahlı kuvvetlerin politikaya müdahaleleri kesinlikle önlenmelidir.

Demokrasinin zaferini, hiç bir parti ve hiç bir grup tek başına sağlayamaz. Onun düşmanlarını yenebilmek için, tüm güçlerin işbirliği gereklidir; bu birlik içinde her bir grup değerlidir, hiç birinden vazgeçilemez.

Türkiye komünistleri, programlarından yalnız mücadelenin uzun erimli hedeflerini göstermesini değil, aynı zamanda günlük mücadelenin de bir yol göstericisi olmasını bekliyorlar.

Eğer Türkiye'nin salt ekonomik ve maddi koşullarından hareket etmekle yetinebilseydik, sosyalizm hedefine yönelmek için "gerekli asgarinin" var olduğunu saptayacaktık. Her ne kadar kapitalizm öncesi ilişkilerin kalıntıları tümüyle yok edilmemiş, ekonomik gerilik aşılmamış ve basit meta üretimi ülkede hâlâ yaygın da olsa, Türkiye'de *orta düzeyde gelişmiş bir kapitalizm* vardır. Ülkede yerli tekeller oluşmuş ve uluslarötesi tekellerle işbirliği içinde ekonomide ve devletteki ağırlıkları artmıştır. Hatta, yer yer tekelci devlet kapitalizminin kimi unsurlarının ülkede gelişmekte olduğu da söylenebilir. Ama ağırlıklı olarak ekonomik olan bu faktörler halk yığınlarının yüzünü sosyalizme, devrime çevirmesi için yeterli değildir. Bunun için politik güçlerin dengesinin de elverişli olması gerekir; bugünkü güçler dengesi ise, devletin sınıfsal niteliğini değiştirebilecek bir devrimci iktidar sorununu ortaya atmaya yeterli değildir. Bugün henüz Türkiye'de ne devrimci bir durum, ne de böylesi bir durumun yakın zamanda ortaya çıkacağını gösteren bir belirti vardır. Devrimin öznel etmeni de henüz olgunlaşmamıştır ve yakın bir gelecekte, işçi sınıfının örgütlülük ve onun bağlaşıklık düzeyini zaferi güvenceye alacak biçimde yükseltebilmenin koşulları da henüz yoktur.

İşçi sınıfının, emekçilerin bilinç ve örgütlülük düzeyini yükseltmelerinin önündeki en önemli engel gerek hukuksal-yasal anlamda, gerekse topluma kök salmış sosyal

bir olgu olarak demokratik bir yapılanmanın gerçekleşmemiş olmasıdır. Bu yüzden de *demokratik bir rejimin kurulması ve yerleştirilmesi* görevi birincil önem taşıyor.

Mümkün olan en geniş politik güçlerle işbirliği temelinde, köklü reformlarla, barış ve demokratik yenilenme stratejimizin gerek tek tek adımlarını, gerekse bir sistem olarak tümünü hayata geçirmek mümkündür. Böylesi reformları en ardıcıl şekilde gerçekleştirebilecek bir hükümet, Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin de katılabileceği geniş bir koalisyon hükümeti olurdu. Doğrudan doğruya reformları hedef alan böylesi bir rotanın alışılagelmiş politik çizgiden farklı ve yeni olduğunu düşünüyoruz: Böylesi bir rota günümüz gerçekliklerini geleceğin devrimci perspektifi ile bağlıyor.

Lenin'i anlamak demek, onun yöntemlerini somut gerçeklere uygulamak demektir. Leninci stratejinin özü, varolan durumdan çıkarak sosyalist devrime doğru adımlar atmanın yollarını bulmaktır. İşçi sınıfı "devrimci bir durumun" yükselmesini pasifçe bekleyemez. Stratejimizin görevi, görece durgun dönemlerde bile ileri doğru adımlar atmaya katkı yapabilmek, halk yığınlarını geleceğin devrimci süreçlerine hazırlayabilmek ve dışımızdaki politik güçleri de böylesi bir süreç için elverişli konumlara çekebilmektir.

Barış ve demokrasi stratejisi bir devrim stratejisi değil, reform stratejisidir. Ama o, bugünün Türkiyesi için reformcu bir strateji değil, *devrimci bir stratejidir.*

Demokrasinin toplum yaşamına kök salması demek, halkın içinde yeni bir politik kültürün gelişmesi ve bunun toplumsal geleneğin vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi demektir. Halkımıza dayatılan kültürel yozlaşmaya karşı ulusal ve evrensel hümanist kültürü savunmayı ve yeni bir demokratik kültür yaratmayı önemli bir görev olarak görüyoruz. Gerici ve militarist güçler bu alanda ülkemize büyük zarar verdiler. Başka uluslara karşı nefret ve kin duygusu, şovenizm ve dinsel hoşgörüsüzlük Türkiye halkına ABD'ye ve "Amerikan yaşam tarzına" hayranlık, egoist bir bireycilik ve ahlaksal çürümeyle yanyana dayatılıyor. Bu yoldan halkın enerjisini felce uğratmak, dayanışma duygularını yoketmek, haksızlıklara karşı protestoların toplumsal bir muhalefete dönüşmesi önlenmek isteniyor.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin programı tarihsel kültür mirasının demokrasi, hümanizm ve yurtseverlik değerleriyle de zenginleştirilmesi temelinde Türk ve Kürt halklarının ulusal kültürlerini canlandıracak bir kültürel yenilenme çağrısı yapıyor. Buna paralel bir görev, bu değerleri aynı zamanda yeni bir sol politik kültür yaratmada hayata geçirmek ve giderek, bunu tüm demokrasi güçlerine ve tüm topluma yaymaktır. Böylesi bir politik kültürün temel unsurları düşünceleri, dinsel inanç ve dünya görüşleri farklı olanlara karşı önyargısızlık ve karşılıklı hoşgörü; birbirinin değerlerine ve erdemlerine karşı saygı; kendi konumlarını eleştirici bir gözle, kalıpçılıktan uzak olarak gözden geçirebilme ve yaratıcı arayışa açık olma yeteneği; devlet terörü de içinde her türlü terörizmi mahkum etmek olmalıdır.

Halk yığınları ve politik güçler bu kültürü benimsedikleri ölçüde demokrasi düşmanlarının, Amerikancı, gerici ve militarist çevrelerin politik yaşamı istikrarsızlaştırmaları ve baskıcı uygulamalarını önyargılar, kin ve nefret duyguları arkasına saklanarak haklı göstermeleri de o ölçüde zorlaşacaktır. Toplumda politik kültürün daha derinliğine yerleşmesi, işçi sınıfı hareketinin büyümesine ve ülke yaşamında etkisinin artmasına bağlı olacaktır. Ulusal kültürel değerleri savunmak ve yeni demokratik bir kültür yaratmakta işçi sınıfının doğal bağlaşıklıkları demokrat ve hümanist yurtsever aydınlardır.

Sınıf çıkarları ile insanlığın evrensel çıkarlarını ve ulusal çıkarları uyumlaştıracak, halkın geniş kesimlerinin birliğini sağlayacak gerçekçi ve somut hedefler saptamak mümkün müdür? Önerdiğimiz *ulusal güvenlik politikası* bu soruyu "evet" diye yanıtlıyor. Biz ülkemizin güvenliğinin komşularımızın, bölgemizin ve tüm dünyanın güvenliğinden ayrılamayacağına inanıyoruz.

Türkiye NATO içinde bile ABD'ye özellikle bağımlı bir ülke. Topraklarımız üzerindeki Amerikan atom silahları yalnız bizim için değil, tüm dünya için, global bir tehlike kaynağı oluşturuyor. Washington Türkiye'de, kendi "çevik kuvvetleri"nin yasadışı ve korsanca kullanımı için yeni tesisler kuruyor ve üslerini genişletiyor. ABD aynı zamanda, Orta ve Daha Kısa Menzilli Roketlerin Kaldırılması Antlaşması'nın temelini oyacak şekilde, yeni bir nükleer silahlar ve onların taşıyıcılarını ülkemize kabul ettirmeye çalışıyor. Türkiye topraklarını Yıldız Savaşları projesinde kullanma planları da biliniyor.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin programı ülkeye yeni nükleer silahlar ve taşıyıcıları konmasının yasaklanmasını, giderek, topraklarımızdaki tüm atom silahlarının çıkarılmasını, ABD askersel varlığına son verilmesini öngörüyor. Türkiye'nin NATO içindeki politikası bir yandan kendi yasal güvenlik çıkarlarına hizmet etmeli, öte yandan dünya barışının güçlenmesine ve eşit güvenlik temelinde evrensel bir silahsızlanmaya, giderek, her iki askersel blokun aynı anda kaldırılması çabalarına katkıda bulunmalıdır. Görüşümüzce böylesi bir politika, aralarında Türkiye'nin NATO'da kalmasını isteyen, fakat ABD emperyalizmine bağımlılığa karşı çıkan çevrelerin de bulunduğu geniş bir politik açınımı barış davası uğruna seferber edebilir.

Sovyetler Birliği ile başka sosyalist ülkelerdeki devrimci yenilenme hareketi bizi ülkemizin tarihsel, toplumsal ve kültürel özelliklerine uyan, onun özgül renk ve çizgilerini taşıyan bir sosyalizmin üstüne daha somut görüşler geliştirmeye esinlendiriyor. Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin temel hedefi komünist toplumu kurmaktır. Onun birinci aşaması sosyalizm, ülkemizde *bugünkü duruma karşı bir alternatifi* oluşturuyor. Sosyalizm, sosyal adalet ve bireysel insiyatiften en geniş şekilde yararlanan dinamik bir planlı ekonomik gelişme temelinde, toplumumuzun tüm temel sorunlarına güvenilir ve kalıcı yanıtlar getiriyor.

Sosyalist Türkiye'de işçi sınıfı ve diğer emekçilerin iktidarı, Lenin'in sözleriyle "her burjuva demokrasisinden *milyonlarca kez* daha demokratik olan"[(2)] sosyalist demokrasi gerçekleşecektir. Biz, emekçilerin yüzyıllarca süren mücadeleleri ile kazanılmış hak ve özgürlüklerin genişlemesini ve yeni bir niteliğe yükselmesini istiyoruz. Sosyalizmde her alanda, daha az değil, daha çok özgürlük olmalıdır. Savaş, terör, ırkçı ve şoven görüşlerin propagandası dışında tam fikir özgürlüğü, demokrasiye saygılı tüm politik partileri kurma özgürlüğü sağlanacaktır. Sosyalist Türkiye din ve vicdan özgürlüğüne saygılı, laik bir devlet olacaktır; her din ve mezhepten insan ve dine inanmayan insanlar karşılıklı saygı ve hoşgörü temelinde, kardeşçe bir arada yaşayacaktır. Toplumda öncü rol işçi sınıfına ait olacaktır ve o bunu, ulusun ezici çoğunluğunun güvenini kazanarak sosyalizmi benimseyen parti ve örgütlerle bağlaşıklık içinde, anayasal demokratik bir sistem çerçevesinde gerçekleştirecektir.

Biz Türkiye'de sosyalizme geçişin bir iç savaş olmaksızın gerçekleşmesini amaçlıyoruz. Elbette bu, onun yalnızca bir sıra reformla gerçekleşeceği, iktidarın sınıf ka-

(2) V.I.Lenin, **Toplu Yapıtlar**, C.28, s.248.

rakterini değiştirmenin gündemden kalktığı anlamına gelmiyor. Sosyalist sistem ancak *işçi sınıfı ve tüm emekçi ve halkın kararlı ve örgütlü mücadelesi* sonucunda, devrimci bir süreç sonucunda gerçekleşecektir. Program tasarımız bu sürecin hangi somut aşamalardan geçeceğinin bugünden şematik planlarla saptanamayacağını belirtiyor. Bunu işçi sınıfı ve emekçilerin aktif ve yaratıcı pratiği biçimlendirecektir. Devrimin yolu komünistlerin ve tüm diğer sol ve demokratik güçlerin etki derecesine, onların birliğinin gücüne ve aynı zamanda, devrimin karşıtlarının direncine ve seçeceği mücadele biçimlerine bağlı olacaktır.

Görüşümüzce, barışçı yollardan bir devrim gerçekleştirme hedefimiz çağımızın koşullarına, özellikle sosyalizme geçişin ülkemizde gündeme geleceği ileri yarınların getireceği koşullara uygundur. Biz, yeryüzünün varlığını tehdit eden tehlikeler karşısında sağduyunun üstün geleceğine, uluslararası bir kollektif güvenlik sistemi yaratma yolunda ciddi adımlar atılacağına inanıyoruz. Saldırı savaşlarının büyük ölçüde sınırlanacağı bir dünyada, militarizm ve onun kanlı şiddet yöntemleri de geriletilebilecektir. Böylesi elverişli uluslararası koşulların barışçıl bir devrimin yolunu açması için, *ülkedeki politik güçler oranında,* karşı devrime kanlı terör yolunu kapayacak ölçüde büyük değişiklikler gereklidir. Bunun gerçekleşebilmesinin vazgeçilmez bir önkoşulu, demokratik geleneklerin toplumsal yaşamın ayrılmaz parçaları haline gelmesidir. Bu yüzden, Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin programı yalnızca sosyalizmin barışçıl yoldan zaferi hedefini göstermekle kalmıyor, bunu gerçekleştirmenin temel aracını da ortaya koyuyor; demokratik bir yenilenme stratejisi aynı zamanda devrimin barışçıl yolunu da kazanmanın stratejisidir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi, işçi sınıfının bir partisi ve ülkedeki demokratik partilerden biridir. Onun hedefleri ve ilkeleri işçi sınıfının hedeflerinden ve demokrasinin ilkelerinden ayrı değildir. O ne bugün, ne de gelecekte kendisine özel bir yer, bir ayrıcalık tanıyor. Biz ne gerçeği tekelimize almak, ne de hiç hata yapmamak iddiasındayız; tersine, başka demokratik güçlerin görüşlerine saygılıyız ve önyargısız tartışmalara her zaman açığız.

Türkiye Komünist Partisi Genel Sekreteri Haydar Kutlu'nun belirttiği gibi, partilerimizin birleşme sürecinin daha başlarında "...biz çok önemli, ama aynı zamanda çok zor bir sorunu, yani, günümüzde ülkemiz işçi sınıfının öncüsünün hangi parti olduğu sorununu tartışmamaya karar verdik. Gerek aramızdaki tartışmalarda, gerekse diğer sol partilerle ilişkilerimizde ne TKP, ne de TİP bunu kendisi için ileri sürmektedir." Bizim sorumluluk duygumuz, kendine özel bir yer tanımamızdan değil, her durumda işçi sınıfının, emekçilerin yaşamsal çıkarlarını savunan bir parti olmamız, kapitalizmin devrimci yoldan aşılması ve sosyalizmin kurulması amacına yönelen bir parti olmamız, politikasını ve örgütsel yapısını Marksizm-Leninizm ilkeleri üzerinde temellendiren ve enternasyonalist bir parti ve dünya komünist işçi hareketinde yer alan bir parti olmamız bilincinden ileri geliyor.

Biz, bilimsel sosyalizmin tüm sınanmış ilkelerini "eskimiş" sayan görüşleri benimsemiyor, ama bunları katı ve değişmez dogmalar olarak gören görüşlere de karşı çıkıyoruz. Bilimsel sosyalizmi Türkiye'nin somut koşullarına uygulamaya ve onu sürekli modern bilimlerin ve yeni düşüncenin kazanımlarıyla zenginleştirmeye, pratiğin sorunlarına yanıt verecek şekilde canlı tutmaya çalışıyoruz.

Lenin'in yeni türden parti öğretisi bizim için büyük değer taşıyor. Biz onun vasiyetini, geniş bir parti içi demokrasiyi eylemde birlik ilkesiyle bağlayarak gerçekleştiri-

yoruz. Türkiye Komünistleri ülkede yasal çalışmak istiyorlar. Yasallık, parti içi demokrasinin etraflı gelişmesi için en elverişli ortamdır. Ama komünist partisi üzerindeki şu yüz kızartıcı yasağı kaldırmayı henüz başaramamış da olsak, illegalliğin getirdiği sınırlandırmaları en aza indirmek ve parti içi demokrasiyi olanağınca genişletmek için yeni faaliyet yöntemleri ve biçimlerini yaratıcılıkla geliştirmeye devam edeceğiz. Çok-seslilik ve her bir komünistin parti politikasını biçimlendirmeye, partinin kollektif zekasını geliştirmeye en büyük katkısı temelinde, böylesi bir demokrasi eylem birliğini de güçlendirecek ve komünistlerin bilinçli disiplinini yetkinleştirecektir.

Tüm ilerici güçler bir ayna gibi, halkımıza, yarının demokratik Türkiye'sini göstermelidirler; bizim görevimiz ise bunu da aşıyor: *Birleşik Komünist Partisi, halkımız için, sosyalist demokrasinin bir aynası olmalıdır.*

Mihail Gorbaçov, SBKP MK'nin Şubat 1988 Plenumunda şöyle söylemişti: "...Büyük öğretmenlerimiz bize genel insani değerlerin nesnel temelini gösterdiler ve onları toplumsal ve sınıfsal değerlerle bağladılar. Şimdi tüm bunlar pratik politikaların ana ekseni oluyor." Türkiye komünistleri yeni programlarıyla, pratikte, devrimin partisi olma görevini demokrasinin ve barışın partisi olma görevleriyle bağlıyorlar.

KOOPERATİF HAREKETİN CANLANDIRILMASI

SSCB'de Kooperatif hareketi üzerine bir yasa tasarısıyla ilgili olarak, ülke çapında bir tartışma sürmektedir. Tasarı Sovyet toplumunun yeniden yapılandırılmasında, ekonomik alandaki kooperatifleşme çabalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Kooperatif demokrasinin yasal olarak korunması için bir mekanizma kurulmaktadır. Her tipten kooperatiflerin etkinliklerini, hak ve görevlerini, hükümetle ve ekonomik yönetim daireleriyle ilişkilerini düzenleyen ekonomik, örgütsel ve hukuksal ilkeler çizilmektedir. Ayrıca, ekonomide "kararnamelerle yönetim", tek biçimli kamu mülkiyetine olan ağırlıklı eğilim ve sosyalist mülkiyetin kooperatif biçimlerinin hor görülmesi gibi, sosyalizme yabancı onu çarpıtan eski görüş ve dogmalar karşısındaki kararlı tutumumuzu da kurumlaştırmaktadır.

Bu makale sosyalizmde kooperatif hareketinin gelişmesindeki kuramsal yönleri incelemek amacıyla yazılmıştır.

Leonid Abalkin
SSCB Bilimler Akademisi üyesi, Ekonomi Enstitüsü Müdürü

SSCB'deki kooperatif hareket, zengin içeriği ve değişik biçimleriyle, bir rönesanstan geçmektedir. Bu hareket, SBKP'nin yeniden yapılandırma ve Sovyet toplumunun köklü biçimde yenilenmesine yönelik olarak uyguladığı programın bir parçasıdır.

Kamuoyu sosyalizmin ekonomik sistemindeki kooperatif hareketin yeri, rolü ve gelecekteki gelişmesi konusuna büyük ilgi göstermektedir. Bilim adamları ve uzmanlar bu sorunu pratik olarak tartışmakta ve farklı, bazen de birbirine tam karşıt görüşler ortaya konulmaktadır. Bazıları kooperatif hareketi ileri yönde bir adım olarak görmekte, başkaları ise, bir gerileme saymaktadır.

Tartışma keskindir; çünkü söz konusu olan yalnızca kooperatiflerin işlettiği kafetaryaların ya da berber dükkanlarının örgütlenmesi değildir. *Kooperatif hareketinin potansiyelini ve tarihsel görevini değerlendirme biçimimiz sosyalizme bakışımızla ay-*

rılmaz biçimde bağlıdır. Bu nedenle, ortaya çıkan sorunların üstesinden gelirken geçmişten dersler çıkarıyor ve ekonomi kuramının temellerini yeniden değerlendiriyoruz. Bu, en başta, Lenin'in 1923'te yazdığı "Kooperasyon Üzerine" makalesi için geçerlidir.

Bu makale yalnızca yaklaşık sekiz sayfadan oluşmaktadır. Ama öne sürülen fikirler yıllar boyunca yaratıcı düşünceyi uyarmış ve araştırmalara yön vermiştir. Günümüzde de, bu fikirler pratik çalışmalarımıza ışık tutmaktadır. Bu, sözkonusu makalenin bugün de kalıcı bir içerik taşıması ve yakıcı biçimde güncel olması anlamına geliyor. Makale sosyalizmin özüne ilişkin, pratik deneyimden kaynaklanan *özgün* bir kavrayışı yansıtır.

1920'lerde Lenin, Yeni Ekonomik Politika'nın (NEP) ve bunun doğurduğu gerçekliklerin üzerinde sürekli olarak durmuş ve kooperatif hareketle ilgili olarak son yayımlanan kitapları istemiştir.(1)

Onun sosyalist toplumda kooperatif girişimlerin oynadığı role ilişkin kesin görüşü son makalelerinde özetlenmiştir. Lenin, "bizim için, kooperatiflerin büyümesi... sosyalizmin büyümesiyle özdeştir" sonucuna vararak, şunu vurgulamıştır. "Sosyalizme genel bakışımızda köklü bir değişiklik olmuştur."(2)

Dolayısıyla, yapılan yalnızca ayrıntılarda bir değişiklik ve önceki kuramsal ilkeleri belirtme çabası değildir.

Genel Bakışımızdaki Köklü Değişiklik

Sosyalizme genel bakışımızdaki köklü değişiklik ciddi bir konudur. Bu değişiklik gerçek olarak neyi değiştirdi? Bu soruyu yanıtlamak için, Lenin'in, sorunun çözümlenmesini iki düzeyde yaptığı belirtilmelidir. Birincisini, o günün gereksinimleri zorunlu kılmıştır. O dönemde sıradan köylüleri sosyalizmi kurma çabasına katmak ve onları "muhasebeye alıştırmak" gerekiyordu. Bu nedenle, "etkili ve yetenekli bir tüccar olmak, iyi bir kooperatifçi olmak için yeterli" sayılabilirdi.

Tüm bunlar, yeni bir toplumun kurulmaya başlandığı bu ilk ve son derece zor yıllarda çok önemliydi. Ama sosyalizm anlayışındaki köklü değişikliğin özü Lenin'in çözümlemelerindeki öbür düzeyle bağlantılıdır. Bu, sosyalizmi "uygar kooperatifçiler sistemi" olarak gören, (yalnızca köylülerin değil) "nüfusun çoğunun kooperatifler içinde örgütlenmesini" gerekli sayan düşüncedir.

Kooperatif hareketiyle ilgili bu yeni anlayış, gerçekten de, genel bakışta, yalnızca kuramsal çerçeveyle sınırlı kalmayan köklü bir değişikliktir. Lenin'in makalesini okuyanların belleklerinde, dört yıl önce kabul edilen RCP (B) Programının ilkeleri tazeliğini koruyordu. Program, kesin önlemler için bir eylem kılavuzuydu. Program, "ti-

(1) Ocak 1923'de, Lenin şu kitapları istedi ve bunlar kendisine gönderildi: A.Mensheheriakov, **Kooperatif Hareket ve Sosyalizm, Makaleler Derlemesi**, Moskova 1920; F.Standinger, **Marksizm ve Tüketim Kooperatifleri**, Moskova 1919; I.Zassen, **Kapitalizmde Kooperatif Teorisinin Gelişmesi**, Moskova 1919; A.Chayanov, **Köylü Kooperatiflerine İlişkin Başlıca Düşünceler ve Bunların Örgütlenme Biçimleri**, Moskova 1919; M.Tugan-Baranovsky, **Kooperatif Hareketin Toplumsal Temeli**, Moskova 1916; S.Prokopovich, **Rusya'da Kooperatif Hareket, Teorisi ve Pratiği**, Moskova 1913 (hepsi Rusça)
(2) V.I.Lenin, **Top. Yapıtlar**, C.33, s.474

caretin yerine giderek malların planlı, ülke çapında ve örgütlü dağıtılmasını" ve "paranın yer almadığı işlemler alanının genişletilmesine ve paranın kaldırılmasına yönelik bir dizi önlemin" geliştirilmesini öngörüyordu. Bir süre için "uzmanlara yüksek ücret verilebileceği" kabul edilmekle birlikte, "her işe aynı ücretin" ödenmesi bir amaç olarak belirtiliyordu.[3] Kooperatif hareket, "tüm dağıtım aygıtını kesin olarak merkezileştirerek" malların dağıtılmasını sağlayacak ulusal çapta bir tüketici komünleri ağı kurulması sürecinde, yalnızca bir geçiş biçimi olarak görülüyordu.[4]

O sırada birçok önemli kuramcı, "kooperatif hareketinin kapitalist toplumla birlikte doğduğunu ve öldüğünü" ve "kapitalizmin egemen olduğu dönemde onunla ve onun etkileriyle savaşmak amacıyla ortaya çıkan öbür örgütlerle birlikte, sosyalist toplumda yok olacağını" öne sürüyordu.

Açıkçası, bu görüşlerle karşılaştırıldığında, Lenin'in koopearatif hareketiyle ilgili anlayışı sosyalizmin kavranma biçiminde köklü bir değişiklik anlamına geliyordu. *O'nun yeni tutumunun özü, kooperatif hareketin sosyalist niteliğinin tanınması ve sosyalizmin kendisinin, uygar kooperatifçiler sistemi olarak betimlenmesi olgusunda yatıyordu.*

1920'ler boyunca üretimde, ticarette, mal arzında, pazarlamada, finans ve kredi alanında ve hizmetlerde birçok kooperatif hızla gelişti. Ama daha sonraki yıllarda, Lenin'in kooperatif hareketle ilgili anlayışı büyük ölçüde çarpıtıldı ve unutulmaya terkedildi. Sosyalizme yaklaşım ve onu demokratik yollarda kurma anlayışı da ciddi biçimde zedelendi. Kararnamelerle yönetim ve işletme yöntemleri ortaya çıktı ve yaygınlaştı.

Lenin'in zengin mirası, büyük ölçüde, tarımın kollektifleştirilmesine indirgendi. kollektifleştirme atılımının akışı içinde, kooperatif örgütlenmesinin basit biçimleri (kırsal bölgelerde) ortadan kaldırıldı ve kollektif çiftlikler hükümetin denetimine sokuldu. Konut kooperatifleri uzun yıllar kayboldu. 1960'da üretici kooperatifleri tümüyle kaldırıldı, oysa bunlar 1950'lerin ortasında toplam 16 milyon işçi çalıştıran 114 bin işletmeyi ve başka sanayi kuruluşlarını kapsıyordu. Bu kooperatifler başka maların yanısıra, toplam mobilya üretiminin yüzde 40'ını, teneke eşyaların yüzde 70'ini, örgü giyim eşyalarının yüzde 43'ünü sağlıyordu. Üretici kooperatifler ise, 100 sanayi tasarım bürosunu, 22 deney laboratuarını ve 2 önemli araştırma merkezini yönetiyordu.

Üretici kooperatiflerinin kaldırılması için öne sürülen gerçeklere bir göz atalım. Bunun savunucuları sanayi kapasitesinin daha iyi kullanılması ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi amacını belirttiler ve "devlet denetimindeki işletmelerle üretici kooperatiflerinin etkinliklerindeki tekrar ve örtüşmelerden" söz ettiler. Bu yolla, ekonomik ilerlemenin güçlü bir itici gücü olan rekabeti kaldırıyorlardı. Sonraki yıllarda da, "işlevlerin tekrarlanmasına karşı savaş" sloganı birçok kez vurgulandı. Aslında bu, imalat sanayiinde, araştırma ve teknolojide ekonomik rekabetin kaldırılmasına yaradı. Böylece, daha sonra ortaya çıkan tekelci eğilimler sanayi ve pazarlama alanlarında büyük zarara yol açtı.

Öne sürülen "gerçeklerin", kooperatif üretim ve ticaretinin kısıtlanmasına karşı

(3) V.I.Lenin, Top. Yapıtlar, C.38, s.437'den aktarma (Rusça)
(4) Agy., s.440

uyarıda bulunan öteki kuramdan önemli bir gerileme oluşturduğuna dikkat edilmelidir. Kooperatif hareketin temel, canlı ilkelerinden biri devlet denetimindeki işletmeler ile, kooperatiflerin yönettiği işletmeler arasındaki rekabeti tekelci olgulara karşı önemli bir güvence saymasıydı(5)

Lenin'in sosyalist toplumda kooperatif harekete ilişkin anlayışına dönüldüğünde, Onun, temelde, bu sorunu geniş bir sosyopolitik bağlamda ele aldığı vurgulanmalıdır. *Son yazılarında Lenin, kooperatif hareketi sürekli olarak sosyol yapının demokratikleştirilmesi, yığınların kültürel düzeyinin yükseltilmesi, mal-para ilişkilerinin yaygın biçimde kullanılması ve piyasa güçlerinin en iyi biçimde öğrenilmesiyle bağlamıştır.* Kooperatif olgusuna ilişkin olarak bulduğu bu ipucu, daha önce birçok sosyalisti uğraştırmış bir soruna çözüm getirmiştir.

Çözüm

Bilimsel sosyalizmde ekonomik çıkarlar her zaman toplumsal gelişmenin itici gücü olarak görülmüştür. Aynı zamanda, şu da açıktır ki, özel çıkarların egemenliği kaçınılmaz olarak karışıklığa, toplumsal emeğin çok büyük boyutlarda savurganlığına, toplumun uzlaşmaz sınıflara bölünmesine ve bir grubun başka bir grup tarafından sömürülmesine yol açar. Yalnızca sosyalizm uzlaşmaz toplumsal ilişkilerin üstesinden gelebilir ve ekonomik üretimin planlı ve yüksek düzeyde etkin gelişmesini sağlayabilir.

Sosyalizmde, toplumun ya da bir birliğin ortak ve özünde kollektivist çıkarı belirleyici rol oynamaya başlar. Ama bu, kişisel çıkarın etkili gücünü ortadan kaldırmaz. *Sorun, bunları birleştirmek ve yeni bir temelde emeğe ve toplumsal etkinliğe daha etkili özendiriciler sağlamaktır.*

Bu, Lenin'in de üzerinde uzun süre kafa yorduğu ve ancak son çalışmalarında sonuca ulaştığı bir sorundu. Lenin'e göre, kooperatif harekette, "özel çıkarın, özel ticari çıkarın, bu çıkar üzerindeki devlet denetimi ve gözetimiyle birleştirilme derecesini ve onun, önceden birçok sosyalistin önüne engel olarak çıkan, ortak çıkarlara tabi olma derecesini belirledik."(6) Burada, yalnızca çıkarların birleştirilme derecesinin belirtilmesi değil, ayrıca devlet denetimi ve gözetimi konusu da çok önemlidir. Belirtilmesi gerekli nokta, bu denetim ve gözetimin, üretim araçları üzerindeki kollektif mülkiyete dayalı sosyalist devlet eliyle yürütülmesidir. Kooperatifleri gerçekte sosyalist yapan da budur.

Lenin kooperatif hareketle ilgili yeni anlayışını NEP'e geçişle bağlamış ve bu politikanın uygulanmasının, halkın kooperatiflere katılmasını sağlayarak, sosyalizmi kurmak için gerekli herşeyi yaratacağını öne sürmüştür. *Bugün SBKP, kooperatif hareketin yeniden canlandırılmasını ve büyük ölçekte geliştirilmesini perestroyka'nın Sov-*

---

(5) Bu teorik konum, özellikle, SSCB Bakanlar Konseyi'nin, Kooperatif Ticareti Teşvik Etme ve Kooperatiflerce Gerçekleştirilen Gıda ve Tüketim Malları Üretimini Genişletme üstüne 1946 tarihli kararında yansıyordu. Kararda şöyle deniliyordu: "Tüketici ve üretici kooperatifleri, ticaretin aleyhine tekelleşmiş ve devletçe yönetilen kentsel perakende ticaretle yetinmezler. Kentsel alanlardaki kooperatif perakende ticaret ile devletçe yönetilen ticaret arasında sağlıklı rekabetin olmaması tarım ürünleri ile tüketici malları ticaretinin gelişmesine zarar verir." **Ekonomik Konulardaki Parti ve Hükümet Kararları**, C.3, Moskova 1968, s.350-51, (Rusça)

(6) V.I.Lenin, Agy., C.33, s.468

yet toplumunun köklü biçimde yenilenmesinin ayrılmaz bir öğesi olarak görmektedir.

Kooperatif hareketin sağlamlığı onun güçlü ekonomik çıkarlar tarafından güdülenmesi ve aynı zamanda, onun değişik çıkarları uyumlaştırması olgusunda yatar. O, genel ile özgülün, ortak olanla kişisel olanın birleştirilmesine katkı yapar ve ayrıca, demokrasi ve özyönetim için iyi bir okul oluşturur. Sosyalizmin kurulmasında kooperatif ilkelerini gözden kaçırmak, kaçınılmaz olarak, işçiyi üretim araçlarına yabancılaştırır, kayıtsızlığı ve pasifliği besler. Bunun bir sonucu olarak, kamu mülkiyeti, potansiyelini yitirir ve özensiz bir tutuma yol açarak, sosyalizmin özel kapitalist işletmeden daha büyük bir ekonomik ekonomik etkinlik sağlayamamasına neden olur.

Kooperatif hareketin üstünlükleri yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda da toplumsal ve psikolojiktir. Bu hareket ortak bir davaya katılma duygusunu ve gerçek bir tutumluluğu, üretim araçları, emek ve emeğin sonuçları karşısında sahiplik tutumunu besler. Bu üstünlükler bir yana bırakıldığında, işletme yönetimi kaçınılmaz olarak bürokratikleşir. Ekonomik ve toplumsal etkinlik düşer.

SSCB'de kooperatif hareket, tüm çeşitliliği içinde, yeni koşul ve gereksinimleri göz önünde tutarak canlanmaktadır. Mart 1988'deki Kollektif çiftçiler 4. Birlik Kongresi'nde Mihail Gorbaçov'un belirttiği gibi, "kooperatifleri eski, çoğunlukla ilkel biçimleriyle yeniden kurmaktan kaçınmalıyız. Bunun yerine, hem kendi içinde, hem de devlet işletme ve kuruluşlarıyla geniş biçimde bütünleşmiş modern, ileri düzeyde bir kooperatif hareket geliştirmeliyiz. Yüksek kaliteli mal ve hizmetler üretebilen, ayrıca yerli ve yabancı işletmelerle rakebet edebilen etkin, iyi donanımlı kooperatiflere gereksinimimiz vardır."(7)

Kooperatif harekete yeni, modern yaklaşım ve onun üstünlükleriyle değişik biçimleri konusundaki bilinç boşlukta doğmamıştır. Bunlar Rusya'nın uzun geçmişindeki köklü geleneklere dayanır. Kooperatiflerin Ekim Devrimi'nden önce de yaygın olduğu genellikle unutulmaktadır. Ayrıca, bugün Macar ve Bulgar deneyiminin zengin hazinesi, kooperatiflerin ADC'deki etkinliklerinin farklı biçimleri ve Çin'in sağladığı değerli dersler gibi, birçok sosyalist ülkenin uygulamaları bize ışık tutuyor. Başka ülkelerin deneyiminden de önemli ölçüde yararlanılabilir. Örneğin İsveç'te aile çiftlikleriyle birlikte güçlü ve yüksek etkinliğe sahip tarımsal kooperatif sistemleri bulunmaktadır.

Kooperatif Hareketinin İki Yönü

Şimdi SSCB'nde gelişmekte olan kooperatif hareketin iki ana yönü vardır. Birincisi, bu hareketin canlanmasının, *kooperatif ekonomik yönetimin değişik biçimlerinin gelişmesiyle* bağlı olmasıdır. Başlıca özellik olan *kollektif, gruba dayalı sahiplik* sanayide, tarımda, ticarette, toplu yemek servisinde ve hizmet sektöründe ortaya çıkan ve gelişen kooperatif mülkiyetin değişik biçimlerine yol açar.

Ama ekonomik yönetimin kooperatif biçimlerinin gelişmesi çok önemli ve umut verici olsa da, bunlar günümüzde, kooperatiflerin canlanmasının daha geniş, karmaşık ve çok yönlü sürecinin yalnızca bir parçasıdır. Söz konusu ikinci yön, kooperatif *ilkelerinin* uygulanma ölçeğine ilişkindir. Bu ilkeler, *kamusal ve kişisel çıkarların grupsal (kollektif) çıkarlarla birleştirilmesini* olanaklı kılar.

---

(7) **Pravda**, 24 Mart 1988

Bu yön tam ekonomik muhasebeye geçişte, iş ekibi ve aile sözleşmelerinde, ulusal çapta önem kazanan öbür rasyonel ekonomik örgütlenme ve yönetim yöntemlerinde yansır. Bunlar Lenin'in, üretim araçları üzerinde ortak mülkiyete dayalı uygar kooperatifçiler sistemi biçimindeki sosyalizm anlayışını gerçekleştirmek için zorunludur.

Kuşkusuz bize gerekli olan, *sosyalist* bir kooperatif hareketidir. Bu da, genel kooperatif ilkelerin geniş biçimde uygulanması ve hareketin genel ekonomik niteliklerinin geliştirilmesiyle pekiştirilecektir. Sosyalizm geçmiş deneyimi ve onun başarılarını yadsımaz. Tam aksine, sosyalizmin muazzam potansiyeli, insanlığın en yüce başarılarını miras olarak alma ve özümseme yeteneğinden kaynaklanır.

SSCB'de kooperatif hareketin günümüzdeki gelişmesini, mevcut devlet işletme biçimlerini tamamlama ve ekonomiyle, ekonominin yönetiminin şimdiki örgütlenmesindeki boşlukları doldurma yolunda mekanik bir çaba olarak görmemek gerekir. Kooperatif hareket, sosyalist yenilenmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu hareket sosyalizmin gelişmesi için zorunludur. Bugün, *daha fazla kooperatifleşmenin daha fazla sosyalizm anlamına geldiğini* söylemenin haklı dayanakları vardır.

Devlet işletmeleri ve kooperatifler bugün ilişkilerini karşılıklı yarar, eşitlik ve rekabet temelinde biçimlendiriyorlar. Ayn zamanda, devlet denetimindeki kamu mülkiyeti, niteliği ve ulusal ekonomideki fiili yerinden dolayı, öncü rolünü sürdürmektedir.

Kooperatif ilkeleri, devlet mülkiyetinin etkin işlemesini sağlamak için, rasyonel ekonomik yönetim biçimleri oluşturmayı amaçlayan ekonomik reformun tüm alanlarına girmektedir. Bu yöndeki çabalar bütünsel maliyet muhasebesi, özfinansman ve özyönetim ilkelerinin tam olarak uygulanması hedefiyle de bağlıdır. Kooperatif ilkeler, özellikle tabandaki işçi kollektiflerinde uygulandığı zaman değer taşırlar. Bu kollektifler kişisel ve kollektif emek arasındaki bağıntıyı yansıtır ve her işçinin emeğin kalitesini ve etkinliğini doğrudan etkilemesini sağlar.

Kooperatif hareketin geleceği, birçok yönden, yalnızca değişik örgütlenme biçimlerinin nasıl modernleştirileceğine ve genişletileceğine değil, aynı zamanda, temel ilkelerinin nasıl yeniden uygulamaya konulacağına ve mevcut kooperatiflerin nasıl başarılı çalışacağına da bağlıdır.(8) Günümüzde, bu alana sızmış olan bürokratik eğilimleri ortadan kaldırmak, onu katı devlet denetimi öğelerinden arındırmak ve girişimciliğin önünü açmak özellikle önemlidir. Bu, kooperatif hareketin özündeki olanakların gerçekleşmesine yeni ve güçlü bir ivme verecektir.

Tüketim malları üretiminde, artıkların yeniden işlenmesinde, ticarette, toplu yemek servislerinde ve hizmet alanında yeni kooperatif biçimleri canlı biçimde gelişmektedir. Şu ana değin yalnızca ilk adımlar atıldı. Ama ortaya çıkan güçlüklere karşın, önemli bir ilerleme sağlandı. Geçen yıl yaklaşık 14 bin yeni kooperatif kuruldu. Bazı durumlarda, devlet çiftlikleri kollektif çiftlik statüsü kazanmakta ve devlet mülkiyetinin kiralanmasına dayalı kooperatifler oluşturulmaktadır. Birçok küçük devlet

---

(8) Kooperatifler birçok biçimler alır. 1986 sonunda, Sovyet kollektif çiftliklerinin sayısının 26.300'ü bulduğunu söylemek yeter. Bu çiftliklerde çalışan 12.6 milyon insan, ülkenin tarım üretiminin üçte-birinden daha fazlasını üretiyordu. Ayrıca, şu anda var olan 417 balıkçılık kooperatifi, toplam balık ve başka deniz ürünlerinin yüzde 25'ni karşılıyordu. Tüketici kooperatifleri sistemi 381 bin perakende ticaret mağazasını ve 105.400 toplu yemek tesisini kapsıyordu ve bunların toplam perakende ticaretteki payı yüzde 26.2'dir. Ayrıca, hizmetler sektöründe de sayısız farklı kooperatif vardır.

tuğla işletmesini kooperatiflere dönüştürmek yararlı oldu. Hizmet sektöründe de benzer gelişmeler olmaktadır.

Buna karşılık, kooperatiflerin çoğu yeni kurulan gönüllü işçi örgütleridir. Devlet sektöründe çalışanlar ve öğrenciler gibi birçok kişi için, kooperatifler bir yan çalışma alanıdır.

Hızla gelişen kooperatifler toplumsal ve kişisel gereksinimlerin daha iyi bir biçimde karşılanmasına yardımcı olmakta ve insan gücünün daha etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Ama bundan başka, çok daha önemli toplumsal işlevleri de yerine getirmektedir. En başta, onlar, devlet işletmelerinin tekelci durumuna karşıt bir güç rolü oynamaktadırlar. Böylece tüketici, gelirini harcarken seçme özgürlüğüne kavuşmaktadır. *Ekonomik rekabet* için, yani tüketici tercihlerini ve istemlerini daha iyi karşılamak için bir temel yaratılmış olur. Burada da, bu türden daha çok rekabetin daha çok sosyalizm anlamına geldiği, haklı olarak öne sürülebilir.

Kooperatif hareket, son dönemde önemli bir gelişme gösteren bireysel emeğin bütünleşmesi ve yönlendirilmesi sürecine bir temel sağlayarak esaslı bir toplumsal işlevi de yerine getirir. Veriler göstermektedir ki, böylesi etkinliklerin düzenlenmesi ve etkili biçimde kullanılması bunları kooperatif işletmeler ve örgütlerle sıkı biçimde bağlayarak sağlanabilir.

Tüketim alanı kooperatiflere büyük fırsatlar yaratmaktadır. Örneğin konut yapım kooperatifleri, kamu girişimi ve gelirlerinden yararlanarak her aileyi ev sahibi yapmak gibi karmaşık bir toplumsal sorunun üstesinden gelmeye çalışıyorlar. SSCB'de konut inşaatında kooperatiflerin payı hala küçüktür. Bu pay Avrupa'nın birçok sosyalist ülkesinden çok daha azdır. Doğal olarak, geleneklerin ve her ulusun farklı özelliklerinin etkisi bulunmakla birlikte, bu alanda kooperatiflerin rolünü pekiştirmenin önemi azımsanmamalıdır.

Kuşkusuz SSCB'deki kooperatif hareketin canlanması ve gelişmesi düz ve kolay bir yol üzerinde ilerlemiyor. Önüne güçlükler ve bürokratik engeller çıkmaktadır. Kendi ilişkileri ve sapmaları da bulunmaktadır. Kooperatifleşme çabaları, belli koşullar altında bazı özel grupların çıkarlarına üstünlük sağlarsa, olumsuz sonuçlara yol açabilir. Dolayısıyla, bahçedeki bir fidan gibi bir kooperatif hareketi de özen, dikkat ve destek gerektirmektedir. Ayrıca bu süreçte kazanılan deneyimin de incelenmesi gerekir.

Kooperatif hareketin toplumsal kaynakları, önemli üstünlükleri ve sosyalizmin ekonomik sistemiyle bağdaşabilirliği göz önüne alınınca, önümüzdeki yıllarda bu hareketin gelişmesi beklenebilir. *Kooperatif hareket sosyalizmin yenilenmesine ve onun tarihsel üstünlüklerinin ortaya konulması için büyük bir potansiyel barındırmaktadır.*

GÖRÜŞ ALIŞVERİŞİ-TARTIŞMA

World Marxist Review dergisi, Asya ve Afrika ülkelerinde sosyalist yönelimin yolları konusunda Prag'da bir uluslararası sempozyum düzenledi. Sempozyuma katılanlar, konunun pek az incelenmiş yönleri üzerinde durdular. Tartışmalar, komünistlerle devrimci demokratlar arasındaki ilişkilerin sorunları ve devrimci kurtuluş süreçlerinin gerileme nedenleri üzerinde odaklaştı.

SOSYALİST YÖNELİMİN DERSLERİ

Prag'de Düzenlenen Uluslararası Sempozyum'da Yapılan Tartışmalara Bir Bakış

Senegal Bağımsızlık ve Emek Partisi'nden **Semou Pathe Gueye** şöyle dedi: Gine, çeyrek yüzyılı aşkın bir süre sosyalist yönelim yolunu izledi, ama sonra kendi gönlüyle rota değiştirdi. Belki de, şu ya da bu ülkeyi sosyalist yönelimli olarak sınıflandırırken hiç duraklamadan kullandığımız ölçütlerimiz, kimi bakımlardan hatalıdır.

Filistin Komünist Partisi'nden **Naim Ashab**'a göre, toplumsal ilerlemenin fiilen zaten durdurulmuş olduğu ülkeleri bile sosyalist yönelimli sayan yanlış yaklaşım halâ sürüyor. Kimi ülkeleri sosyalist yönelimli olarak sınıflandırma konusundaki karışıklığa, zaman zaman, bu durum yol açıyor.

Sudan Komünist Partisi'nden **Ali Ahmed El Tayib** şunu belirtti: Gelişmekte olan ülkelerde sosyalizmi kurmanın nesnel ve öznel etkenleri henüz oluşmamıştır. Örneğin Arap ülkelerinin liderleri sosyalist program ve sloganlarla ortaya çıktılar. Ama çoğu kez, bunlar, sosyalizme doğru ilerleyişinin yolunu açacak hiçbir pratik önleme dönüştürülmedi. Üstelik, böylesi bir ilerleyiş için biraz olsun gerçekçi sayılabilecek olanaklar var mıdır? Kimi zaman, ulusal demokratik gelişmenin başlangıç aşamalarında ortaya çıkan olumsuz etkenler belirleyici oluyor ve sözü edilen sosyalist yolun, sonunda terkedilmesine katkıda bulunuyor. Sosyalist yönelimli ülkelerin "birinci kuşağı"nın deneyimi birçok açıdan öğreticidir.[1] Mısır, Cezayir ve Suriye'deki ulusal demokratik süreçler, kapitalist olmayan gelişmenin günümüzdeki yazgısını kavramak açısından fazlasıyla kanıt sağlıyor.

Çelişkili Deneyim

Mısır Komünist Partisi'nden **Kemal Muhammed Magdi**, Mısırlı marksistlerin sosyalist yönelim sorunlarıyla halâ çok yakından ilgilendiklerini belirtti. Bunun ne-

(1) Sovyet bilim adamı Georgi Kim bu konuda bir rapor sunmuştur. (Georgi Kim, "Sosyalist Yönelimin Teori ve Pratiği", **World Marxist Review**, sayı 11, 1987, s.144). (Derginin Notu)

denlerinden birisi şudur: Ülkemiz, (1952 devriminden kısa süre sonra) belli başlı antiemperyalist önlemleri ve sosyoekonomik reformları başlatan ilk ülkeler arasındaydı. Bu, komşu devletler üzerinde etki yaptı. Ama üstyapı köklü biçimde elden geçirilmedi, ilan edilen sosyalist fikirler ise eklektik bir nitelik taşıyordu. Cemal Abdülnasır kendi sosyalizm yorumunu, Marksizm ve din konusundaki özel tutumunu hiç değiştirmedi.

Yurtsever devrimcilerin antiemperyalist programı, Mısır'da sosyalist geleneği başlatıyordu. Kamu ve kooperatif sektörlerinin genişlemesi, 1960'ların ilk yarısında kapitalizmin kendiliğinden gelişmesini sınırlandırdı. Ne var ki, diğer sektörlerde bu süreç ilerlemeler kaydetti, asalak bürokratlar tabakası büyüdü. Partimizin görüşüne göre, gerçek dönüşümler hiçbir zaman *ulusal-demokratik reformların* ötesine geçmedi. Bu dönüşümleri daha öte bir şey saymak, abartma olur.

Naim Ashab şöyle konuştu: 1950 ve 1960'larda Asya ve Afrika'nın kimi ülkelerinde ortaya çıkan devrimci demokratik rejimler haklı umutlar uyandırdı. Bu rejimler radikal reformlara giriştiler, kamu sektörünün konumunu güçlendirdiler, halk etkinliklerini teşvik ettiler ve sosyalist dünyayla ilişkilerini geliştiren adımlar attılar. Ama o dönemin komünist hareketi, bu olgulara pembe gözlüklerle yaklaştı ve gerçekleri yüzeysel biçimde değerlendirdi. Sosyalizmin dışardan yaptığı etki abartıldı, öznel etkenlerin önemi ve sosyal evrimin kalıcı özellikleri küçümsendi. Hakim rejimin radikal adımlarının, sosyalist yolda yürümekten başka bir olasılık bırakmadığına inanıldı.

Cezayir Sosyalist Öncü Partisi'nden **Ali Malki** şunları söyledi: O sırada somut bir sorunla karşı karşıyaydık. Rejim sosyalist yolu seçtiğini ilan ettiğinde nasıl bir tutum almalıydık? Halka destek çağrısında bulunmalı mıydık? Bağımsızlıktan (1962) sonra partimiz yasaklanmıştı. Ama bu yola destek vermekte hiç tereddüt etmedik. Çünkü yurdumuz artık sosyalist yönelim yoluna girmek için gerçek bir fırsat yakalamıştı. Yeni sosyoekonomik ortam, liberal burjuva eğilimin yalıtlanması ve devrimci demokratik güçlerin görüşlerinde ilerici yönde bir değişikliğin meydana gelmesi bu yolun seçimini kolaylaştırıyordu. Sosyalist yolun seçimi birçok sınamadan geçmek zorundaydı. Bu yolda başarıya ulaşmak için keskin sosyoekonomik ve ideolojik savaşımlar verilmeliydi.

Ama sosyalist seçenek kesin bir zafer kazanamadı, her zaman tehlike içinde kaldı. İlerici yoldan dönme eğilimleri 1980'lerde süreklilik kazandı. Ama sonraki gelişimi ne olursa olsun, yeni bir Cezayir kurmak için sosyalist yolun seçilmiş olmasının önemini azımsamamalıyız. Bu seçim, öncelikle antiemperyalist ve demokratik bir anlam taşıyor, halk yığınlarının yaşamsal gereksinimlerini karşılıyordu. Gerçekleştirilen radikal dönüşümler bir ölçüde antikapitalistti. Ama bu, bize göre, tutarlı demokratik önlemleri sosyalist önlemler olarak nitelendirmek için yeterli bir gerekçe sayılmaz.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden Profesör **Christian Mahrdel** şu gözlemde bulundu: Kapitalist olmayan gelişmenin çağdaş bir biçimi olarak sosyalist yönelim, hiç de kolay olmayan ortamlarda ortaya çıkıyor. Ondan önceki konuşmacılar öznel koşulların yeterince olgunlaşmadığını belirtmişlerdi. Buna karşılık o, yeni devrimci demokratik yapılanmaların doğuşunu frenleyen bir dizi etkene işaret etti.

Örneğin, antiemperyalist savaşımda ortak ulusal ve genel demokratik ödevlerin çözümü, yeni rejimin izlediği sosyoekonomik ve siyasal hedeflere bağlıdır. Ama, diğer yandan, bu hedefler doğrultusunda adımlar atmak zordur. Söz konusu grupta

yer alan ülkelerin kapitalist ekonomiye bağımlı olma durumu sürüyor. Emperyalizm ise, ulusal kurtuluş süreçlerinin sosyal atılımına aralıksız karşı koyuyor. Emperyalizm yanlısı gelişmenin yerli savunucuları da silahlarını bırakmıyorlar. Öte yandan, sosyalist sistemin devrimci demokratik devletlere çok yönlü destek sağlama olanakları sınırlıdır. Karşıt sosyal sistemler arasındaki savaşımın, bu rejimler üstündeki gelişmeli etkisi de hesaba katılmalıdır. Konuşmacı, ilerleme yolunda garantili bir sürekli gelişimin ise daha sonraki aşamalarda sağlanabileceğini vurguladı.

Asya ve Afrika ülkelerinde devrimci demokratik akım çelişkili bir gelişme gösteriyor. Tartışmaya katılanlar bu konuda birleştiler. Bununla birlikte, bu akımın yaşama yeteneğine ve kurtuluş savaşımının değişik aşamalarında büründüğü çeşitli biçimlere işaret ettiler. Sosyalist seçeneğin başarısı, büyük ölçüde, bir bütün olarak devrimci güçler arasındaki duruma bağlıdır. Bu söylediğimiz, devrimci demokratik önderlik ile (onyıllardır bu topraklarda çalışan) komünist partiler arasındaki bağları da kapsıyor.

İşbirliğinin Gelgitleri

Endonezya Komünist Partisi'nden **Satiacaya Sudiman** şu soruyu sordu: Komünist partilere hükmetmeye ya da açıkça zulmetmeye çalışan rejimleri, ulusal demokratik rejimler olarak nitelemek doğru mudur?

Georgi Kim, komünistlerle ulusal demokratik güçler (bu güçlerin daha radikal kanadı olan devrimci demokratlar dahil) arasındaki ilişkiler tarihinin gölgesiz sayılamayacağını vurguladı. Birden fazla örneği olan bu durumun nesnel nedenleri vardır: Her iki taraf da aynı toplumsal çevreye, yani köylülere, işçilere ve alt sınıflara sesleniyorlar. Bu rekabet, zaman zaman çıkar çatışmalarına yol açmıştır. Hakim rejimlerin, yığın örgütlerini -komünist partiyle bağlantısı olanlar dahil- buyrukları altına almak istedikleri durumları buna örnek gösterebiliriz. Tek tek ülkelerde, komünistler ile ulusal demokratik güçler arasında bir *çıkar bütünleşmesin*den ya da uzun erimli karşılıklı etkileşimden söz etmeye yetecek ölçüde bir deneyim, ne yazık ki, henüz yok. Böylesi bağlaşmalar bozulduğunda, bırakın devrimci demokratik gelişmeyi, demokratik gelişme olasılığı bile kalmıyor. Hükümetin, 1970'lerden bu yana komünistlere karşı terör uyguladığı Irak, buna örnektir. İlerici yönelim, tabii ki, polis ve komuta yöntemleriyle bağdaşamaz. Hükümet bu yöntemlere baş vuruyorsa sosyalist yönelimden söz edilemez.

Suriye Komünist Partisi'nden **Halit Hammani** şunu belirtti: Bir zamanlar, devrimci demokrasinin, var olan işçi sınıfı partilerine bir seçenek olduğuna inanılıyordu. Bu yanlıştı. Kurtuluş devriminin temel ödevlerine komünistlerden daha farklı yaklaşanların radikalizmini, ya da, devrimci demokratların bir bölümünün özlü antikapitalist potansiyelini reddetmeye hakkımız yok. Ama Suriye pratiği, tam olarak ifade edecek olursak, bu potansiyelin sınırlı olduğunu kanıtlamıştır. Sosyalist yönelim yolunu tutarlı biçimde izlemek, yanlızca Marksist-Leninist türde öncü bir partinin önderliğiyle mümkündür. Bir süre öncesine kadar Suriye'yi sosyalist yönelimli ülkeler arasında sayan görüşü açıkça reddediyoruz.

Kemal Magdi şöyle konuştu: Bir çok komünist, Nasır yönetimi sırasında beşer yıl hapse mahkum edildi. Buna karşın, o dönemde Mısır'da başlatılan antiemperyalist sosyal ve ekonomik reformları hep destekledik. Mısır devriminin önderi, bağımsız

bir Mısır Komünist Partisi'nin varlığına karşıydı ve bütün sosyalist güçlerin birleştirilmesini istiyordu. 1964'de komünistler, bilimsel sosyalizme dayanan ortak bir örgütte Nasır'ın izleyicileriyle birleşme çağrısında bulundular. Bir süre sonra Parti, devrimci demokratlarla birleşme amacıyla kendisini dağıtma kararını aldı. Ama işler başka türlü gelişti. Nasır, yeni kurulan Arap Sosyalist Birliği'ni güçlendirmeyi başaramadı. Arap Sosyalist Birliği, gevşek ve sosyal açıdan türdeş olmayan bir örgüt olarak kaldı. Bağımsız bir güç olarak işçi sınıfı partisinin tasfiyesi, ülkemize büyük zararlar veren berbat bir yanılgıydı. Mısır'ın 1967 Arap-İsrail savaşında yenilmesinden sonra, Mısır komünistleri partiyi yeniden inşa etmeye başladılar. 1970'lerin ortalarında parti tekrar ayağa kalktı.

Tartışmaya katılanlar, Mısırlı çalışma arkadaşlarının dile getirdiği görüşlere katıldılar. Devrimci demokratlarla komünistler ve onların partileri arasında işbirliğinin tamamıyla eşit bir temelde yürütülmesi gerektiğini vurguladılar. Bu işbirliğinin özü, bu güçlerin bağlaşmasıyla desteklenen ilerici reformlarla cisimleşmelidir. *İşçi sınıfı partisinin bağımsız ve özerk varlığı* söz konusu olduğunda, asla ödün verilmemelidir.

Ali Malki şunları söyledi: Emekçi halkın ve örgütlerinin bağımsız etkinlikleri, ülkemizdeki ulusal demoratik devrimin belirleyici bir etkenidir. Cezayir'deki birçok yurtsever grup, bu gerçeği son birkaç yılda kavradı. İktidar partisinin hegemonyasının etkisiyle, toplumun bu soruna yaklaşımı önceleri daha farklıydı. Partimizin örgütsel ve siyasal bağımsızlığını savunmak için yıllarca ağır çabalar harcamak zorunda kaldık. Ulusal kurtuluş Cephesi öncü bir partiye dönüştürülmeden önce bile, partimizin kendisini dağıtması için propaganda baskısı ve sıra sıra yöntemler kullanıldı. Bu yöntemler, "yüksek makamların" tartışılmaz kesin buyruklarından "dostça öğütlere" kadar uzanıyordu. Daha önceki konuşmacıların belirttiği gibi, 1960'larda, komünist partilerin kendi kendilerini dağıtmaları ve devrimci demokratlarla aynı örgütlerde birleşmeleri düşüncesi bölgemiz komünist hareketinde bir ölçüde geçerlilik kazandı. Bu düşünceyi savunanlar, çoğu kez yüce amaçlarla hareket ediyorlardı. Ama biz, komünistlerin, partilerini korumak, üstelik güçlendirmek zorunda olduğunu her zaman savunduk. Sosyalist yolun tutarlı biçimde izlenmesini istiyorlarsa böyle yapmalıydılar.

Konuşmacı, sözlerini şöyle sürdürdü: Sorun gerçek yaşamda daha da keskin biçimde ortaya çıkıyor. Ülkemizde bütün ilerici güçlerin örgütlü bir koalisyonu yoktur. Demokratik normlar ve işleyişler de henüz yerleşmiş değildir. Bu yüzden, bu güçlerin bir bölümü kendilerine karşı ayrım yapıldığını görüyorlar. Hükümette yer alan ve sosyalist yola, emekçi halkın çıkarlarına halâ bağlı olduklarına yemin eden radikal antiemperyalist güçler bile demokrasinin önemini küçümsüyorlar. Yeri gelmişken söyleyelim: Geçen on yılda, Cezayir devrimci demokratlarının konumunu zayıflatan ve hükümet içindeki insiyatiflerini kaptırmaları sonucunu doğuran temel siyasal neden, işte bu tutarsızlıktır.

Georgi Kim şunları vurguladı: Devrimci demokratlarla komünistler arasındaki ilişkiler açısından gerekli olan şey, iyi düşünülmüş ve dengeli bir taktiğe sahip olmaktır. Bu taktik, olası uzlaşmaların sınırlarını belirlerken, bu iki güç arasındaki bağlaşmayı sağlayan *ana etkenleri* koruyabilir. Ana etkenler derken, radikal iç ve antiemperyalist dönüşümlerden meydana gelen bir ortak programa bağlı olmayı ve bu programı ortak çabayla, canla başla uygulamayı kastediyoruz. Ödünlerin hangi noktadan sonra işçi sınıfının ve bir bütün olarak ilerici gelişmenin çıkarlarına ters düşeceğini

kestirmek kuşkusuz çok önemlidir.

Bağlaşma İlişkileri İçin

Sosyalist yönelim yoluna 1970'lerde ve 1980'lerde giren "ikinci kuşak" ülkelerin sorunlarını tartışırken, toplantıya katılanlar, bu ülkelerin deneyiminde göze çarpan yeni birkaç temel yöne işaret ettiler.

Birincisi, ideolojik farklılıklar vardı. 1960'larda ve 1970'lerde ilerici Arap rejimleri ve diğerleri, Marksizm-dışı sosyalist öğretinin çeşitli türlerini izliyor ve "ulusal sosyalizm"e eğilim gösteriyorlardı. Sonraki dönemde devrimci demokratlar bilimsel sosyalizme, Marksizm-Leninizme yöneldiler.

İkincisi, rejimin siyasal dayanağı olarak sadece biçimsel bir birlik görünümüne sahip gevşek örgütlere (örnek, Mısır'daki Arap Sosyalist Birliği) yaslanma uygulaması terkedildi. Emekçi halkın öncü partilerinin kurulması ve güçlendirilmesi (Angola, Mozambik, Etiyopya ve Güney Yemen'de), devrimci demokratların yeni kuşağının izlediği politikanın özü oldu.

Üçüncüsü, sosyalist yönelimin kendisi daha radikal hale geldi. Sosyalist yönelim, herşeyden önce, emekçi halkın çıkarları doğrultusunda dönüşümler yapma anlamını kazandı ve toplum yaşamının hemen hemen her alanını kapsamaya başladı. Rejim, işçi ve köylü yığınlarının iradesinin taşıyıcısı olarak, bilinçle hareket ediyordu.

Dördüncüsü, ilerici hükümetler sosyalist toplulukla yakın işbirliği ve karşılıklı etkileşim doğrultusunu izlediler. Bu durum, yalnızca, ülkelerinin pratik hedef ve gereksinimlerinden kaynaklanmıyor, bilimsel bir öğretiye dayanan devrimcilerin bilinçli ideolojik tercihini de yansıtıyordu.

Konuşmacılar, şu sonucu çıkardılar: Bütün bu yönler bir araya getirildiğinde, sosyalist yönelim olgusunun gelişiminde *nitelikçe yeni bir aşamaya* ulaşıldığı kanıtlanıyor.

Moğolistan Devrimci Halk Partisi'nden **Badamyn Lhamsuren** şöyle konuştu: Devrimci demokrasinin öncüsünün bilimsel sosyalizmi benimsemesi doğaldır. Tarihte bunun birden çok örneği var. Günümüzde çeşitli etkenler bu gelişmeyi teşvik ediyor. Sosyalizmin uluslararası etkisinin artması, Asya ve Afrika Ülkeleri komünist partilerinin yıllar süren ideolojik ve siyasal çalışması bu etkenler arasındadır. Konuşmacı, devamla şunları söyledi: Bununla birlikte, sosyalist yönelimi pratiğe dönüştürmenin önünde duran zorlu engelleri, özellikle azgelişmişliği küçümsememeliyiz. Ele aldığımız ülkelerde meydana gelen sosyal tabakalaşma, diğer kesimlerin yanı sıra, devrimci demokrasiyi de etkiliyor. Devrimci demokrasi, bilimsel sosyalizmden olduğu kadar, küçük burjuva milliyetçi, dinci ve diğer ideolojilerden de etkileniyor. Devrimci demokratların Marksizm-Leninizmin yalnızca kimi tekil yanlarını benimsemelerine, sadece sloganları kabul etmelerine, devrimci teoriyi özgül süreçlere yaratıcı biçimde uygulama yeteneğinden yoksun olmalarına seyrek raslandığı söylenemez.

Yine de, son otuz yılın tarihi, devrimci demokratik akımın Asya ve Afrika ülkelerindeki devrimci dönüşüm süreçlerinin *en ön sıralarında* yer aldığını ve gücünü derin toplumsal kaynaklardan sağladığını gösteriyor. Birkaç konuşmacı, diğer şeylerin yanı sıra, şu noktaları da belirttiler: Bu akım çok geniş bir sınıf temeline sahiptir.

Köylülüğün ana yığını, işçi sınıfının bir kesimi ve küçük burjuva tabakalar (zanaatkârlar, küçük tacirler, vb.) bunlar arasındadır. Radikal görüş ve duygular özellikle kentsel orta tabakalar arasında yaygındır. Bu tabakalar, çoğu kez en önemli ve dinamik sosyal gruptular ve devrimci demokratik öndcrliğin kalesini oluştururlar. Bunlar çoğunlukla memur, öğrenci ve silahlı kuvvetlerin ayrıcalıklardan yoksun kesimleridir. Kimi zaman, asker aydınlar, devrimci demokrasinin önder ve yolgösterici gücünü oluştururlar. Bu toplumsal güçler, önemli bir rol oynamaya devam ediyorlar. Bu bölgelerin komünist partileri, bu olguyu hesaba katmak zorundadırlar. Esas olarak proleter olmayan alt sınıfların ve şehirli orta tabakaların sözcüsü olan devrimci demokrasiyle işbirliği yaparak komünistler, yenisömürgeci tahakküme karşı ulusal bağımsızlığı pekiştirme, demokrasi ve toplumsal ilerleme için ortak savaşımı genişletebilirler.

Ali Ahmed El Tayib şunları söyledi: Sudan'da bir grup tutarlı devrimci demokrat, hiç duraksamadan partimizle bağlaşmaya giriyor, köylü ve gençlik örgütlerinde ve sendikalarda çalışıyorlar. Demokrat kafalı subay ve askerler de var. Bütün bu güçler, gerçek halk hareketinin ayrılmaz parçalarıdırlar. Diğer Afrika ülkelerinde de bu güçleri görebiliyoruz. Devrimci demokrasi kurtuluş sürecine önderlik etme yeteneğine sahip olsa bile, proleteryanın sayıca zayıf olduğu bahanesiyle işçi sınıfının ve partisinin rolünü küçümsemek, kanımızca yanlış olur. Örneğin Sudan komünistlerinin deneyimi şunu kanıtlamıştır: Demokrasi ve ilerleme davasını savunmada, açık seçik bir sınıf tutumuna sahip olmak büyük önem taşır. Aksi taktirde, ülkemizdeki diktatörlüğü devirmek mümkün olamazdı.

Christian Mahrdel şu noktaya değindi: Ulusal demokratik aşamada, bağlaşıklık politikasının toplumsal boyutu çok daha etkileyicidir. Yenisömürgeci sömürü koşulları halâ var olduğu için, geriliği ve bağımlılığı alt etmede çeşitli sınıf güçlerinin *ortak demokratik çıkarı* vardır. Yerli burjuva mülk sahiplerinin bir bölümü de bu güçler arasındadır. Bu güçlerin özlemleri, nesnel olarak antiemperyalist bir atılım gücüne sahiptir.

Bu noktayı açıklamak üzere, **Semou Pathe Gueye** kendi ülkesini örnek gösterdi. Senegal'de yabancı sermaye ile ulusal iş çevrelerinin çıkarları arasındaki çelişmeler olgunlaşmıştır. Kapitalist olmayan yolu savunanların safları, kurtuluş savaşımının yükselmesiyle birlikte genişleyecektir. Konuşmacı şöyle devam etti: Senegal gibi ülkelerde ulusal demokratik devrim, nesnel olarak, yeni türden bir devrime, yani antiemperyalist ve antikapitalist bir devrime dönüşme eğilimindedir. Konuşmacı, öncü iktidar partilerinin deneyiminin Afrika açısından taşıdığı büyük önemi vurguladı. Senegal Bağımsızlık ve Emek Partisi, bu olguyu, kıta halklarının ve demokratik güçlerinin bir başarısı saymaktadır. Bu olgu desteklenmeli, savunulmalı ve ileriye götürülmelidir.

Sempozyuma katılanlar, sınıf yaklaşımı ve dünya görüşü farklılıklarını, şu ya da bu ülkede, komünistlerle devrimci demokratlar arasında ortak bir platform oluşturma çabaları üzerinde etkide bulunabileceğini kabul ettiler. Buna benzer her durumda, ulusal demokratik devrimin ödevlerini tamamlama amacına yönelik esnek bir formülasyonla, *ortak çıkarları uyumlaştırmaya* çalışmak gerekir. Gerekli olan şey, yabancı tekellerin hakimiyetine karşı koymak ve halk güçlerinin gerçekten demokratik katılımını sağlamaktır. Bu katılım, ulusal yurtsever bir politika oluşturulmasını

ve izlenmesini; temel özgürlüklerin sağlanmasını; ilerici örgütler ve siyasal partiler kurma hakkının güvene kavuşturulmasını; bu örgüt ve partilerin ideolojik ve siyasal çalışmalarını hiçbir kısıtlamaya ya da vesayete bağlı olmadan yürütebilmelerini içermelidir. Bir başka deyişle, çeşitli sol ve ulusal demokratik güçlerin, sosyalist ülküler doğrultusunda, eşitlik ve bağımsızlık ruhuyla çalışmalarını sağlayacak bir birlik formülü bulunmalıdır.

BİZE UMUT GETİREN GÜN

Necmeddin Kavyani
Afganistan Demokratik Halk Partisi (ADHP)
Merkez Komitesi Politik Büro Üyesi

Yaklaşık altı yıllık karmaşık ve zorlu görüşmelerden sonra **Afganistan İle İlgili Politik Çözüm** üstüne anlaşma 14 Nisan günü Cenevre'de imzalandı. Acı çeken halkımızın ve dünyanın her yerindeki tüm dürüst ve barışsever insanların yıllardır özlemle beklediği gün, en has oğullarımızın ve kızlarımızın uğrunda kan döküp can verdikleri gün, sonunda geldi. Bugün, bizlerde, bir an önce barış ve güvenliğin sağlanması umutları doğurdu ve bu nedenle de,tarihe ışık saçan mutluluk günü olarak geçecektir.

Cenevre'de imzalanan belgeler arasında, özellikle içişlere karışmama ve saldırıda bulunmama üstüne Afganistan Halk Cumhuriyeti ile Pakistan İslam Cumhuriyeti arasında karşılıklı ilişkilerin ilkeleri ile ilgili ikili anlaşma; Sovyetler Birliği ile ABD'nin uluslararası garantiler üstüne deklarasyonu; Afganistan ile Pakistan arasında mültecilerin gönüllü olarak dönmelerine ilişkin anlaşma ve Afganistan ile ilgili durumu çözmek üzere karşılıklı temaslar üstüne bir anlaşma yer alıyor.

Cenevre paketi, doğal olarak bu anlaşmalara titizlikle uyulması halinde, ülkemizin iç işlerine olası karışmaların hepsini önlemektedir. Bu anlaşmalar önemli bir değere sahiptirler. Bu anlaşmalar, Afganistan'a karşı ilan edilmemiş savaşa son veriyor; mültecilerin ülkelerine dönmeleri ve sınırlı Sovyet birliklerinin kısa bir zaman içinde Sovyetler Birliği'ne çekilebilmesi olanağını sağlıyor.

Bu olumlu sonuçlar büyük ölçüde, sabır, uğraş, politik cesaret ve uluslarımıza karşı büyük bir sorumluluk duygusu gösteren Afganistan ile Sovyetler Birliği'nin yapıcı ve esnek tutumları sayesinde elde edildi. Daha geniş anlamda, Afganistan ile ilgili durumun elverişli politik çözüme kavuşturulması birçok ülkenin çabalarıyla mümkün oldu. Bu, sağduyunun ve ulusal barış politikasının zaferi, yeni politik düşünüşün bir ifadesidir.

Biz Cenevre anlaşmalarını, uzun yıllardır kan dökülmesine son verilmesi, bölgedeki ülkeler arasında barış ve daha iyi ilişkiler kurulması (ki bu tüm insanlığın çıkarınadır) için halkımızın duyduğu özlemin gerçekleşmesi doğrultusundaki ilk adım olarak görüyoruz. Uluslararası etkisine gelince, bu paketin Sovyetler Birliği ile ABD arasında imzalanan INF anlaşmasına benzetilmesinde şaşılacak birşey yoktur.

Cenevre'de elde edilen başarı, **bölgesel sorunları çözmenin,** barışı güçlendirmenin, anlaşmazlıkları zora başvurmadan, askersel olmayan yöntemlerle gidermenin **ana yo-**

lunun politik yol olduğunu ve bunun bir uluslararası ilişkiler normuna dönüşeceğini göstermektedir.

Tüm bu görüşmeler sürecinde tutumu dürüst ve açık olan Afganistan Cumhuriyeti, Cenevre anlaşmalarına titizlikle uymak için elinden geleni yapacak ve bunların çiğnenmesine karşı çıkacaktır. Pakistan'ın yanısıra öteki komşumuz İran'ın da Cenevre anlaşmalarını onaylayacağını umut ediyoruz. Şunu belirtmek gerekir ki, Birleşmiş Milletler Genel Sekreter yardımcısı, Perez de Cuellar'ın özel temsilcisi Diego Cordovez, Tahran'ı Cenevre görüşmeleri süreciyle ilgili olarak zaman zaman bilgilendirmiştir. İran da, Afganistan ile Pakistan arasında bir anlaşmanın imzalanması durumunda bunu onaylamayı vaadetmiştir. Şimdi kayda değer birşeyler yapmasının zamanıdır.

Cenevre anlaşmalarına yol açan olaylar arasında ADHP'nin **ulusal barış** politikası ilan etmesi ve bunu uygulaması, Afganistan ve Sovyet liderlerinin 8 Şubat 1988 tarihli açıklamaları ve 7 Nisan 1988 tarihli ortak açıklamaları bulunmaktadır. Bu iyiniyet ifadeleri en karmaşık bölgesel sorunlardan birinin politik yollarla çözümüne ivme kazandırmıştır. Hatırlanacağı üzere, Pakistan görüşmelerin son aşamasında yapay engeller çıkarmaya başladı ve anlaşmayı imzalamanın önkoşulu olarak Afganistan'da geçici bir hükümet kurulmasını istedi. Ama açıktır ki, geçici hükümet kurulması sorunu Afgan halkının kendisinin karar vereceği bir sorundur ve bu tür istemlerin öne sürülmesi ülkemizin içişlerine kabaca karışılması demektir.

ADHP ve hükümet muhalefetle diyalog kurmaya hazırdır. Biz Afganistan'ı uluslararası anlamda barışçı, bağımsız, bağlantısız ve tarafsız bir ülke yapmaya, içerde de çok partili politik sistemi ekonomik yapının çok çeşitliliği ile birleştirmeye kararlıyız. Muhalefetin sağduyunun sesine kulak vereceğini ve kardeş kanının dökülmesine son verilmesini isteyeceğini ümidediyoruz. Ama sağduyulu yaklaşım ve barışçıl süreç reddedilecek olursa, Afgan halkı geleceğini onlar olmadan belirleyecektir.

Cenevre anlaşması uluslararası yasal bir nitelik almıştır. Bir çok bakımdan yeni olan bu koşullar, Afganistan ile ilgili politik çözüme doğrudan ya da dolaylı olarak karışmış tarafların sorumluluğunu çok artırmıştır. Cenevre'de üzerinde mutabakat sağlanan standartları ve ilkeleri ancak sorumsuzlar görmezden gelebilir.

Ne yazık ki, Washington yönetimi daha mürekkep kurumadan Peşaver Yedilisi'ne yardımı sürdürmeye niyetli olduğunu açıkladı. Bu tür açıklamaları, anlaşmanın uluslararası garantörlerinden biri olarak ABD'nin üstlendiği yükümlülüklerle bağdaştırmak zordur.

Pakistan'ın Cenevre anlaşmasında yer alan taahhütlerini Devlet Başkanı Ziya Ül Hak'ın Afganlı muhaliflere silah yardımını sürdürme vaadleriyle de bağdaştırmak mümkün değildir. Bu tür tutumlar yangına körükle gitmek demektir ve Afgan halkının içinde bulunduğu zor durumu daha da ağırlaştırır.

Bu nedenle tüm dünya halklarını, ilerici toplumsal ve politik örgütleri ve iyi niyetli tüm insanları, Cenevre anlaşmasına uyulmasını sağlamak için çaba göstermeye, böylece Afganistan'a uzun zamandır beklenen barışın gelmesine yardımcı olmaya çağırıyoruz.

Sovyetler Birliği'nin ülkemizle tarihsel bağlarına ve dostluk ilişkileri geleneklerine bağlı kalarak, mültecilerin geri dönmeleri için uygun koşulları yaratmaya, ülke ekonomisinin düzeltilmesi, ekonomik ve sosyal gelişme gibi, Afganistan için gerekli olan

her alanda kapsamlı yardımlarda bulunmaya hazır olduğunu yinelemesi bizi özellikle memnun etmiştir. Afgan halkı bu yardımları hiçbir zaman unutmayacaktır.

Geleceğe iyimserlikle bakıyoruz. Ülkemizin gerçekçi politikası, halkımızın barışa ve yeni bir yaşama bağlılığı, ikiyüzbin kişilik güçlü Afganistan Demokratik Halk Partisi, dostlarımızın, en başta da kuzey komşumuzun enternasyonalist yardımları, tüm bunlar Nisan Devrimi'nin ve ADHP'nin ulusal uzlaşma politikasının zafere ulaşmasını güvence altına alacaktır.

ULUSLARÖTESİ ŞİRKETLER DENETLENEBİLİR Mİ?

World Marxist Review dergisi uluslarötesi şirketlerin egemenliğinin ulusal ekonomiler ve işçi sınıfı üzerindeki olumsuz etkilerini birkaç kez ele almıştı. Bu şirketlerin güçlerini denetim altına almaya yönelik hareketin varlığı kuşku götürmez bir gerçek. Bu hareket, uluslarötesi şirketlere karşı daha güçlü bir uluslararası dayanışma, daha yakın işbirliği, ortak ve eşgüdümlü girişimler için uluslarötesi şirketlerin farklı ülkelerdeki fabrikalarında çalışan işçiler tarafından yürütülen savaşım biçimini alabiliyor.[1] *Ne var ki, eldeki veriler bunun yeterli olmadığını gösteriyor. Bunun yanı sıra işçi sınıfı ulusal hükümetlerin alternatif politikalar benimsemesi, devlet ve demokratik kuruluşların uluslarötesi şirketler üzerinde sıkı bir denetim uygulaması için de savaş vermelidir. Bu nasıl, hangi koşullarda ve ne gibi aşamalardan geçerek sağlanabilir? Bu sorular, Büyük Britanya Komünist Partisi Yürütme Komitesi'ne bağlı Ekonomik Komisyon üyelerinin katıldığı bir yuvarlak masa toplantısında ele alındı. Komisyon üyeleri şunlar: **Sam Aaronovitch**, Londra South Bank Politeknik Okulu Onursal öğretim üyesi; **Ben Fine**, Birkbeck Koleji Ekonomi öğretim üyesi; **Bert Ramelson**, World Marxist Review dergisindeki BBKP temsilcisi; **Peter Samson**, Londra Politeknik Okulu'nda ekonomi öğretim üyesi. Ayrıca, WMR yayın kurulu üyesi **Profesör Stanislav Menşikov** da toplantıda hazır bulundu.*

Her ne kadar, yuvarlak masa toplantısına katılanlar daha çok İngiltere'deki durumu tartıştılarsa da, günümüzde işçi sınıfı savaşımının kuramı ve stratejisine ilişkin genel konulara da değindiler. Bu sayımızda, tartışma notlarını kısaltılmış biçimiyle yayınlıyoruz.

Tartışma, günümüzde ulusal devlet ile uluslarötesi şirketler arasındaki ilişkinin kuramsal bir değerlendirmesiyle başladı.

Stanislav Menşikov: Dünya ekonomisindeki egemen konumları ve ulusal sınır-

(1) Daha ayrıntılı bilgi için bkz: **World Marxist Review**, 1987, Sayı 2'de Antoine Herrero, "Uluslarötesi Şirketlere Karşı Birleşik Cephe"; **WMR**, 1987, Sayı 4'te "Uluslarötesi Şirketler ve İşçi Sınıfı, İşçi Sınıfı Hareketi Temsilcileriyle Kollektif Görüşme Alışverişi".

ları aşan geniş kaynakları kullanma yetenekleri nedeniyle uluslarötesi şirketler, tek tek ulusal devletlerle karşılaştırılabilecek, hatta kimilerinden daha üstün bir ekonomik güç durumuna geldiler. Uluslarötesi sermayenin temsilcilerinin ulusal hükümetlerde doğrudan yer aldıklarını birçok örnekten biliyoruz. Ancak uluslarötesi şirketlerle ulusal devletin çatıştığı alanlar da var. Örneğin, ekonomik yeniden üretimin hükümet tarafından düzenlenmesi ve bir bütün olarak devletin sosyal harcamaları ülke sınırları içinde bir baskı aracıdır. Ancak uluslarötesi şirketler devletin bu işlevlerini en alt düzeye indirmeye ve onun yerine, öncelikle çokuluslu çıkarlara, yani global yayılmacılığa hizmet eden işlevler geliştirmeye çalışıyorlar.

Özetleyecek olursak, pratikteki durum karmaşık ve çelişkilidir. Geçmişte tekelci devlet kapitalizmi burjuva devletin tekellerle kaynaşması biçiminde tanımlanırdı. Bugün tekelci devlet kapitalizmini, devletin uluslarötesi tekellerle kaynaşması olarak tanımlamak doğru olur mu?

Kiminle Kaynaşma?

Sam Aaronovitch: Tekelci devlet kapitalizminin, basitçe, devletin çokuluslu tekellerle kaynaşması olarak tanımlanabileceği önermesi savunulamaz. bu çok basitleştirilmiş bir tanım olurdu. Sözgelimi, gerçek yaşamda Thatcher hükümeti gerek ulusal sermayenin, gerekse, İngiltere'de üslenmiş olanlar da dahil, uluslarötesi şirketlerin çıkarlarını temsil ediyor.

Bert Ramelson: Bugün "tekelci devlet kapitalizmi" deyiminin kullanılmasının uygun olduğu konusunda kuşkuluyum. Gerçekte kapitalizmin, çokuluslu şirketlerin davranışlarını belirleyen ana etmenin global piyasa olduğu bir aşamasına ulaştık. Bu durum, aralarında sürtüşmeler de olsa, çeşitli ulusal hükümetlerin tutumunu da etkiliyor. Bazı durumlarda İngiliz kamuoyu, İngiltere'de üslenmiş, ama Amerikalıların devralması tehlikesi ile karşı karşıya olan bir çokuluslu şirketi (Pilkington) destekleme eğilimi gösteriyor. Başka bir durumda, İskoçya'daki Caterpillar'ı devlet desteği ve teşvikiyle satın alan bir Amerikan çokuluslu şirketi, dünya ölçeğindeki planlarına uymadığı için, birkaç ay içinde şirketi kapatmaya karar verebiliyor. Sorun, çokuluslu şirketin işçi sınıfına verdiği zararın nasıl en aza indirilebileceğidir.

Ben Fine: Sermaye ile emek arasındaki çatışmalarda devlet, bir yandan, uluslarötesi olsun ya da olmasın sermayeyi destekler; bir yandan da, işçi sınıfı ve daha genel olarak halk adına önlemler getirir. Kuramsal olarak, ben de kaynaşma kavramından yola çıkmak istemem. Ama içinde bulunduğumuz dönemin niteliğinin popüler bir sunumu olarak, uluslarötesi sanayinin başları ile devlet yönetiminin başları olan politikacılar arasında önemli bir bütünleşmenin varlığı açıktır.

Sam Aaronovitch: "Tekelci devlet kapitalizmi" deyiminin kendisi, içinde birçok sorunu barındırıyor. Bu popüler sunum, gerçekte yer alan süreçlere yanıltıcı bakış açılarına götürebilir insanı. Çokuluslu şirketler homojen bir topluluk değildir. Çeşitli biçimler ve büyüklüklerde olabilirler ve birbirleriyle çatışan stratejiler izleyebilirler. Örneğin Amerika'da, Amerikan ticaret politikasının korunmacı mı, yoksa liberal mi olacağı konusunda büyük bir savaş süregidiyor. Ve Reagan yönetiminin politikasını basit bir biçimde, çokuluslu şirketlerin ticari çıkarları doğrultusunda hareket ediyormuş gibi tanımlayıp tanımlayamayacağımız açık değildir.

Ben Fine: Ben katılmıyorum. Tekelci devlet kapitalizmi kavramı şu andaki durumuyla dünya kapitalist sisteminin geçerli bir tanımını veriyor. Çünkü, iki canalıcı önem taşıyan yanı içinde barındırıyor. Bunlardan biricisi, uluslarötesi şirketlerin dünya kapitalizmi düzeyindeki egemenliğidir. İkincisi ise, çok güçlü olan, devletin ekonomiye müdahale eğilimidir. Bu iki öğe farklı ülkelerde farklı biçimlerde etkileşim içinde olabilir. Burada söylenenler, tekelci devlet kapitalizmi kavramına karşı ileri sürülen bir sav değildir.

Stanislav Menşikov: 1930'larda devletin ekonomiye müdahalesinin temel amacı, ağırlıklı olarak, ulusal ekonomiler içinde bir denge sağlamaktı. Ekonomik kapasiteleri daha tam bir biçiminde kullanma ve işsizliği azaltma çabaları da buradan geliyordu. 1970'ler ve 1980'lerde yenitutuculuğun gelişimiyle birlikte, devlet müdahalesini azaltmak ve sermayeye olabildiğince çok özgürlük, özellikle ulusal sınırların ötesinde hareket özgürlüğü tanımak sloganı ortaya çıktı. Bu düşünce biçimi globalist bakış açısıyla bağlantılıydı. Bu bakış açısından, İngiltere'de ya da herhangi bir yerde istihdamın iyileştirilip iyileştirilmemesi, bir tesisin çalışıp çalışmaması, hatta önde gelen sanayi dallarının yaşatılıp yaşatılmaması önemli değildir. Egemen sınıfın gerek ekonomik çizgisinde, gerekse politika ve ideolojisindeki eğilim globalizme ve uluslarötesi çıkarlara yöneliktir.

Sam Aaronovitch: Uluslarötesi şirketlerin göreli gücüyle ulusal devletin gücünün karşılaştırılması doğru değildir. Uluslarötesi şirket, ne kadar büyük olursa olsun, özel bir şirket olmaktan öteye gitmez ve devletin otoritesine tabidir; tersi ise doğru değildir.

Bert Ramelson: Benim itirazım var. Dünya ölçeğinde faaliyet gösteren çokuluslu sermayenin muazzam boyutlarda yoğunlaşması nedeniyle, tek bir devletin gerçekte çokuluslu şirketleri etkileyebilecek durumda olduğunu varsaymak yanıltıcı olur. Şu andaki sistem, "çokuluslu şirketlerin egemenliğindeki kapitalist pazar"a doğru ilerlemektedir. Eski terminoloji pratikte var olan durumu tanımlamakta artık yetersiz kalıyor.

Peter Samson: Ramelson'ın tanımı devleti tümüyle dışarda bırakıyor. "Kaynaşma" teriminin bir sürü karışıklığa neden olduğu düşüncesine katılıyorum. Birleşik Krallık (İngiltere) gibi bir ülkede bazı çokuluslu şirketler, kimi ulusal şirketlerden daha fazla, işçi sınıfının çıkarına hareket ediyor. Ben yabancı çokuluslu şirketlerin en büyük tehlike olduğunu söylemektense, tekelci sermayeyi, çokuluslu şirketleri, özellikle de finans-kapitali denetim altına alma gereğini tartışmayı yeğlerim.

Ben Fine: Uluslarötesi şirketlerin kitlesel işsizlik sorunu ile ilişkisine bakalım. Bunlar yeni teknoloji geliştirmede son derece aktif davranmışlar, hizmetler sektörünü istila etmişler ve yarım-günlük işgücü olarak kadınları geniş ölçekte kullanmışlardır. Bütün bunlar yapılan işlerin niteliğinde dönüşümlere, işlerin vasıfsızlaştırılmasına yol açmıştır.

Bert Ramelson: İşçi sınıfının, kapitalist bir sistemde çıkarlarını savunmakta kullandığı geleneksel yöntemler de birçok tehlikeyle karşı karşıyadır. Uluslarötesi şirketler, muhafazakâr hükümetin sendikal hareketi yok etmeyi amaçlayan yasalar getirmesine etkide bulunan başlıca güç olmuşlardır.

Peter Samson: Uluslarötesi olmayan sermayenin de büyük bir bölümü sendikaların çökertilmesini ister. Thatcher'ın sendika karşıtı politikası çokuluslu şirketlerden

gelen bir talimat değildir; bu politika, diğer tekelci güçlerin de çıkarınadır.

Ulusal Devlet Zayıflıyor mu?

Sam Aaronovitch: Üretici sermayenin ve finans kapitalin dev boyutlarda uluslararasılaştığı konusunda görüş birliği içindeyiz. Bugün Avrupa para piyasalarında yaratılmış ve fiilen özelleştirilmiş uluslararası bir finans sistemi vardır. İşte tam da bu nedenle, devletin rolü hâlâ çok önemlidir. Ağır bir mali kriz içinde olduğunuzu varsayalım. Belirli bir ülkede kurtarıcı rolünü kim üstlenecek? Eğer devlet bunu yapabilecek kadar güçlü değilse, o zaman ya uluslararası eşgüdüm devreye girecek, ya da ekonomide bir kargaşa yaşanacaktır. Düzenlemeleri bozma girişimlerini, zorunlu olarak, şu ya da bu biçimde yeniden düzenleme girişimleri izleyecektir. Bayan Thatcher'inki gibi sözde *laissez-faire* anlayışına dayanan hükümetler tarafından yapılan müdahaleler gerçekte devlet müdahalesinin farklı biçimleridir, ancak uluslarötesi sermayenin çıkarlarına hizmet eden müdahalelerdir. Devletin sanayiden çekilmesi, başta gelen istihdam alanlarının özelleştirilmesi gibi bellibaşlı ekonomik politikaları, işsizlik ve enflasyon, Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilişkilerimiz, barış ve savunma sanayi gibi sorunları ele alırsak görürüz ki, bunların hepsi uluslarötesi şirketlerin rolüyle yakından bağlantılıdır.

Sam Aaronovitch; Uluslarötesi şirketler ürünlerini başka ülkelerde üretmeyi tercih ediyorlar; bu ülkelerde zaten var olan yerleşik bağlantıları bozuyorlar ve böylece, ekonominin ulusal devlet sınırları içinde verimli bir biçimde işleme yeteneğini zayıflatıyorlar. Üretimin pratikteki dikey yapısı, ulusal temelde belirli bir ölçüde çözülüyor. İngiltere'de ekonomi, Thatcher'dan önce bile önemli ölçüde zarar görmüştür ve verilen zararın onarılması hiç de kolay değildir.

Ben Fine: Katılıyorum. Ulusal bütünleşme ve planlamaya yönelik girişimler, sermayenin global ölçekte örgütlenmesi gerçeğiyle çatışma içindedir.

Bert Ramelson: Can alıcı önemde gördüğüm bir noktayı vurgulamak istiyorum. Devlet, politikasını halkın çıkarı doğrultusunda belirleyecek bir durumda mı? Temel ekonomik kararların, önde gelen çıkarı global şirket kârını azami düzeye çıkarmak olan firmalar tarafından alındığı koşullarda devlet böyle bir şeyi yapabilir mi? Eğer devleti, kapitalist gelişme dışında bir yöne doğru dönüşüme uğratmaya başlamanın mümkün olduğu inancımızda ciddiysek, bunun dünya ölçeğinde gelişemeyeceğini kabul etmeliyiz. Eşitsiz gelişme yasası nedeniyle, ekonomilerin ve farklı ülkelerdeki işçilerin politik bilinçliliğinin eşzamanlı gelişimi mümkün değildir. Bu nedenle devletin, kendi ülkesindeki halkın çıkarları doğrultusundaki politikaları yaşama geçirebilmesi için savaş vermeliyiz. Eğer hükümet, istese bile, çokuluslu şirketlerin rızası olmadan bu gibi politikaları uygulayamıyorsa, önce istihdam mı, sanayinin yeniden yapılanması mı, ya da başka bir şey mi gibi bir takım öncelikler sıralamanın anlamı yoktur. Geçmişte İşçi Partisi hükümetleri bu doğrultuda çabalar göstermiş, ama bu işten çok çabuk vazgeçmek zorunda bırakılmıştır. Eğer çokuluslu şirketlerin, bu gibi politikaları çıkmaza sokmalarını nasıl engelleyebileceğimizi gösteremezsek, halkı böyle bir şeyin mümkün olabileceği konusunda aldatmış oluruz.

San Aaronovitch: Birçok ülkenin pratikteki ekonomik yapıları, üretimde ve ticarette öteki ülkelerle o kadar sıkı sıkıya bağlı bir duruma gelmiştir ki, tek bir devlet, her şeyi yalnızca kendi ulusal ekonomisi çerçevesinde örgütleme temeline dayanarak

kendi izleyeceği yolu artık belirleyemez. Ben, ekonomiyi halkın çoğunluğunun çıkarı açısından şu ya da bu biçimde yeniden oluşturmak ya da yeniden canlandırmak isteyen bir hükümetten söz ediyorum. Farklı karakterde, farklı gelişim düzeylerinde ve kapitalist olsun, sosyalist olsun, çok farklı politik amaçları hedefleyen devletler arasında işbirliği gerekecektir.

Bert Ramelson: Ben bu görüşe tümüyle karşıyım. Bu, hükümetler arası işbirliği sorunu değil, devletin çokuluslu şirketlere karşı çıkmasının ve bunda başarılı olmasının mümkün olup olmadığı sorunudur.

Sam Aaronovitch: Uluslarötesi şirketlerin direnişinin üstesinden gelebilmek için, devletlerarası işbirliği kısmen gerekecektir. Ama devletler uluslarötesi şirketlerle de işbirliği yollarını aramaktan kaçınamayacaktır. Çokuluslu şirketler oyunu bu tür politikalarla oynamayı reddederlerse ne olacak? Bu çok ciddi bir sorundur.

Stanislav Menşikov: Uluslarötesileşme süreci askersel üretim alanında da ilerlemiştir. Devlet savunma sanayi, çeşitli askersel-endüstriyel kompleksleri bir araya getirmenin, İngiliz ve diğer yabancı şirketleri sürekli olarak Pentagon sözleşmelerine bağlı kılmanın bir biçimi olmuştur. Aynı zamanda, Amerikan şirketleri İngiliz savunma sanayinin büyük müteahhitleri durumuna da gelmişlerdir. Bu, dış politikayı nasıl etkilemektedir?

Bert Ramelson: Uluslarötesi sermayenin farklı grupları İngiliz savunma sanayi şirketlerinin denetimini ele geçirmek için birbirleriyle rekabet ediyorlar. Bunun sonucunda İngiliz hükümetinin savunma ve dolayısıyla dış politikası, Trident füzeleri gibi daha önemli konularda olduğu gibi, bu silahların ABD çokuluslu şirketleri tarafından üretilmesi gerçeğine bağımlı olmaktadır.

Ben Fine: Ramelson'la aynı görüşteyim: Uluslarötesi şirketler, silah üreticisi olarak sahip oldukları konumlar nedeniyle, hiçbir demokratik denetime asla açık olmayan dış politika üzerinde etkide bulunmaktadırlar. İngiltere'de, çok az sayıdaki çok büyük şirket tarafından üstlenilen büyük ölçekli devlet sözleşmelerinde muazzam bir yoğunlaşma vardır ve bu şirketler savunma alanındaki araştırma ve geliştirme etkinliklerinde de büyük bir ağırlığa sahiptirler. Ayrıca savunma sanayinde faaliyet gösteren çokuluslu şirketlerle silahlı kuvvetler arasında gittikçe artan bir personel transferi vardır.

Sam Aaronovitch: Ama çokuluslu şirketlerin gücü de yenilmez değildir. Örneğin, belirli koşullar altında hükümet belirli ölçüler içinde yumuşamanın gerekli olduğuna ve bir ölçüde demilitarizasyona gitmek gerektiğine karar verirse, uluslarötesi şirketlerin böyle bir politikayı sabote etmelerinin ve bunun uygulanmasını engellemelerinin kaçınılmaz olduğunu söylemek yanlış olur. Askersel savunma kompleksinde bir uluslarötesi şirketin çıkarı, bir diğerininkinin aleyhinedir.

Ben Fine: Zaman zaman böyle bir şey gerçekleşse de, uluslarötesi şirketler mutlaka dış politika dikte etmezler. Ama tüm dünyada ilerici güçlere karşı konulmasında onların büyük çıkarları vardır ve bu çıkarlar, genel emperyalist stratejiden kaynaklanmaktadır.

Nereden Başlamalı?

Stanislav Menşikov: Sosyalist ülkeler de uluslarötesi şirketlerle iş yapıyor, hatta

onlarla ortak yatırımlara girişiyorlar. Planlı bir ekonomi çerçevesinde bu şirketlerin denetim altında tutulabileceği açık bir gerçek. Çünkü burada devlet, bu şirketlerin yasal çerçeveye uygun davranmalarını denetleyecek kadar güçlüdür. Ama kapitalist sistemde bu şirketler nasıl denetlenebilirler?

Ben Fine: Bu soruna, her ikisi de denetlemenin olanaksızlığını savunan iki uç yaklaşım var. Bunlardan birincisi, belirli sanayi dallarındaki durumu temel alıyor. Örneğin, üretimin zaten uluslarötesi duruma gelmiş olduğu kabul edilen otomobil sanayini ele alalım. Tek bir ülkenin, ilgili uluslarötesi şirketlerle işbirliği yapmaksızın, yapım parçalarını elde etmesi, satışları gerçekleştirmesi, teknolojiyi sağlaması, vb. olanaksızdır. Öteki uç yaklaşım da, uluslarötesi şirketlerin denetim altına alınmasının, genel politik ve ekonomik etkileri nedeniyle olanaksız olduğu görüşüdür.

Kimi zaman bu iki sav birleştiriliyor. Ben bu yaklaşımları son derece abartılı buluyorum. Uluslarötesi şirketlerin etkilerinin oldukça güçlü olduğu İngiltere'de bile, birçok sanayi kesiminde bu sorunla başa çıkılabilmektedir.

Sam Aaronovitch: Bazı alanlarda denetimin olanaklı olduğuna katılıyorum. Ama bazı alanlarda da, bir sanayi dalının dış piyasaya bağımlı olduğu durumlarda, böylesi bir denetim çok güçleşir. Uzay sanayii, sorunu tek başına çözmenin çok güç olduğu alanlardan biridir. Kendimize ait bir uzay üssüne sahip olmamız için oldukça uzun bir zaman gerekir.

Bert Ramelson: Hükümetin etkili politik önlemler alabileceği tek tek alanların varolduğu doğrudur. Ama Fine'nın yaklaşımı, sorunun niteliğine gereken önemi vermemesi nedeniyle yanlıştır. Kolay görünen yan üzerinde yoğunlaşıp, çokuluslu şirketlerin çok kısa bir süre içinde söz konusu girişimleri baltalayabileceği ve hiçbir şeyin elde edilemeyeceği bir ekonomik kargaşa yaratabileceği gerçeğini gözden kaçırırsak, bir yanlışa düşmüş oluruz. Ben hükümet kararlarıyla somut şeyler yapılabileceği olasılığına karşı çıkmıyorum. Ama çokuluslu şirketlerin, sanayi dallarımızın yeniden yapılanması da dahil, böylesi bir politikanın yaşama geçirilmesi olanaklarını tümüyle yok edileceği bir ekonomik ortam yaratmalarını nasıl engelleyebileceğimiz, en büyük sorunu oluşturuyor.

Sam Aaronovitch: Yaklaşımınız bizi bir yere götürmez. İlk önce, ilke olarak, bağımsız bir sanayi politikası izlemek isteyen bir hükümetin bunu gerçekleştirecek güçten yoksun olmadığını kabul etmeliyiz. Bu nokta çok önemlidir. Ondan sonra, bu hükümetin böyle bir şeyi pratikte yapıp yapamayacağı ve bunun için nasıl bir yol izlemesi gerektiğini tartışabiliriz.

Ben Fine: Uluslarötesi şirketlerin kargaşa yaratabileceğine ilişkin olarak, Aaronovitch ile Ramelson'ın ileri sürdüğü görüşün bize fazla bir yararı olmaz. Bu, küçük Üçüncü Dünya ülkeleri için gerekli olabilir, ama sanayileşmiş ülkelerde böyle bir şeyin gerçekleşmesi çok zordur. Uluslarötesi şirketler, alternatif politikalar içeren dinamik bir programla karşılarına çıkıldığı sürece, denetleme önlemlerini baltalayamayabilirler. Uluslarötesi şirketleri en başarılı bir biçimde alt edebileceğimiz alanlarda, kısmen teknik koşullar, kısmen de söz konusu önlemleri destekleyici politik ve ekonomik olanaklar tarafından belirlenecek genel bir stratejiye sahip olmak gerekir.

Ilımlı ilerici önlemlerden yana bir hükümetin seçilmesi bile derhal sermaye kaçışı ve finans çevrelerinden gelen bir muhalefetle karşılaşır. 1930'larda ve 1960'larda böyle

olmuş; 1976'da, İşçi Partisi hükümetine, IMF'nin dayattığı koşullar aracılığıyla baskı yapılmıştı. Burada, finans mekanizması üzerinde denetim kurmanın önemi ortaya çıkıyor.

Bert Ramelson: İş çokuluslu şirketlere kalırsa, finans kesimi üzerinde hiçbir denetim sağlanamaz. Bunun için, kamu sektörünü, finans kuruluşlarını da kapsayacak şekilde genişletmek bir önkoşuldur. Bu kuruluşlar özel mülkiyette kaldığı sürece, tek başına döviz kontrolü yeterli bir denetim sağlayamayabilir.

Ben Fine: Burada, sorunun mutlaka kamu mülkiyetinde yattığından emin değilim. Bir finans şirketini devletleştirmeye kalksanız, yalnızca bir dosya dolabı ve bir telefon bulursunuz. Şirketin tüm varlığı çoktan kaçırılmıştır. Bunu engellemek için etkili bir döviz denetimi gerekir.

Sam Aaronovitch: Döviz denetimini olanaklı kılan mekanizma zaten tahrip edilmiş durumdadır. Bu mekanizmanın yeniden yaratılması gerekir ve bu da basit bir iş değildir. Ancak, döviz denetimi ve sermaye hareketinin denetlenmesi karşısında başka bir seçenek de yoktur.

Ulusallaştırmak mı, Ulusallaştırmamak mı?

Sam Aaronovitch: Genel ve stratejik konularda ciddi görüş ayrılıklarımız olduğu açık. İlk önce, bazı denetim yöntemlerini gözden geçirelim, sonra, kendi kendimize bu yöntemlerin yaşama geçirilmesi için ne gibi politik önkoşullar gerektiğini soralım.

Bert Ramelson: Ben katılmıyorum. Ekonominin çokuluslu şirketlerin egemenliği altında olduğunu veri olarak kabul edersek, somut denetim mekanizmalarını tartışmak anlamsız olur. Hedeflerden biri, ekonominin denetimini ele geçirme savaşımında kamu sektörüne, çokuluslu şirketlerle aşağı yukarı eşit koşullar sağlayabilecek bir ekonomik güç kazandırmak olmalıdır. Sosyalist ülkelerin deneyimi göstermiştir ki, çokuluslu şirketler sözleşme yükümlülükleriyle bağımlı kılınmalı ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamanın yolu bulunmalıdır. Ama bir kapitalist ülkede, böylesi sözleşme yükümlülükleri altına giren iki bağımsız taraf yoktur. Taraflar hukuksal olarak bağımsız olabilirler, ama bunlardan biri, yani devlet, karşı tarafın etkisi altındadır.

Sam Aaronovitch: İngiltere'de, bir dizi önerinin İşçi Partisi'nin sol kanadı ve Komünist Partisi tarafından öne sürüldüğünü ve 1970'lerde tartışmaya açıldığını hatırlatmam gerek. O zaman iki görüş vardı. Bunlardan birincisi, mevcut özel şirketlerle rekabet edecek devlet şirketleri kurarak, uluslarötesi şirketler ve diğer oligopoller(2) karşısında denge sağlayacak bir güç oluşturmaktı. 1986'da yayınlanan bir İşçi Partisi belgesinde, devletin büyük yatırımda bulunması gereken sanayi dallarından bazıları sıralanmıştır. Bunlar kamu hizmetleri, askersel üretim, uzay sanayi, gemi yapımı, petrol ve çeliktir.

İkinci görüş, devletin 200 büyük firma ile, sendikaların da katıldığı görüşmeler sonucunda, planlama anlaşmaları imzalaması gerektiği doğrultusundaydı. Her iki

---

(2) Oligopoller, tek bir sanayi dalında birbiriyle rekabet eden tekelci şirketlerdir. (Derginin notu)

önerinin de artık desteklenmemesinin nedenlerini araştırmalıyız.

Ben Fine: Etkili olabilmek için planlama anlaşmalarının çerçevesinin, ayrıntılı biçimde düzenlenmiş bir politika ve genişletilmiş bir kamu sektörü temeline dayanması gerekir.

Bert Ramelson: Bu tür anlaşmalara yasa gücü kazandırılmalı ve uygulaması İngiliz mahkemelerince sağlanmalıdır. Yalnızca havuca değil, sopaya da bakmak gerek.

Sam Aaronovitch: Ulusallaştırma sorununa dönersek, ben bir hükümetin işleri denetim altına alabilmesi için, bunun tutulacak tek kilit önemdeki yol olduğu görüşünde değilim. Tekellerin ulusal ekonomilere sızmasını söz konusu sektörlerin sahipliğini gerektirmeyen yasa ve düzenlemelerle bir ölçüde engelleyebilen hükümetler vardır. Ulusallaştırma, çözülmesini istediğimiz sorunların her zaman çözemeyebilir. Ulusallaştırma, sizin amaçlarınıza sempatiyle bakmayan kişilerce de yürütülebilir. Belirli bir sanayi dalını nasıl işleteceğinizi bilmiyor olabilir ve bu yüzden, o dalda bir kargaşaya yol açabilirsiniz. Kamu mülkiyeti ile diğer denetim biçimlerinin içiçe geçmesi pratikte daha etkili ve belirli koşullarda da, daha uygun olabilir.

Peter Samson: Bizim konumuz, sosyalist bir toplum ve sosyalist bir hükümet olasılığının oldukça uzak olduğu bir aşamada uygulanabilecek denetimdi. Şu anda her şeyden önce finans şirketlerini denetlemenin özel yollarını bilmek gerekiyor. İşin içine bunun dışındaki şeyleri de katmaya kalkarsak, bana göre yanlış yapmış oluruz.

Ben Fine: Yalnızca sol bir hükümetin politikalarını tartışmamalıyız. İktidardaki hükümetin yapısı ne olursa olsun, uluslarötesi şirketlere karşı halk hareketlerinin gelişimiyle de ilgilenmeliyiz. İngiltere örneği söz konusu olduğunda bu, kamu mülkiyetini gündeme getirir. Kapatılmanın eşiğinde bir uluslarötesi şirketler işletmesinde çalışan politik bilinçli işçiler, iş güvenliklerinin devlet tarafından sağlanmasını ve işlerinin sürmesini isterler.

Sam Aaronovitch: Ne yazık ki, işçilerin işlerinin korunması ile kamu mülkiyetini özdeşleştirmek olanaksız. Bu duruma en çarpıcı örnek, tümü de devletin malı olan ve tümünde de, İngiliz ekonomisinin en büyük işçi çıkarımına tanık olduğumuz gemi yapımı sanayi, kömür ve demiryolu sektörleridir. Ulusallaştırma işgücünün geniş ölçüde rasyonalizasyonunu sağlamak için kullanıldı. İşlerini kaybetmek istemeyen işçiler ulusallaştırmayı bir kurtarıcı olarak görmüyorlar.

Ben Fine: 1970'de, Upper Clyde'daki işçilerin, bir özel şirketin faaliyetini durdurma hakkına karşı direnişi bir yıl süresince gazete manşetlerini işgal etmişti. Sonra Upper Clyde işletmesi ulusallaştırdı ve işçilerin onda dokuzu da işten çıkarıldı.

Sam Aaronovitch: Bir başka önemli nokta da, istihdamın, çokuluslu şirketlerin şubeleri durumundaki işletmelerinin varlığına bağlı olmasıdır. Bu işletmelerin kapanması hükümet, yerel yönetimler ve bölgesel kurulların önüne bir dizi politik sorun çıkarmaktadır. Örneğin İskoç Ulusal Meclisi, İskoç Kalkınma Dairesi'nin daha fazla etkinlik göstermesini talep etmiştir. İnsanlar sol bir İşçi hükümetini akıllarına bile getirmedikleri halde, bu tür konular gündeme geliyor. Kitleleri çevresinde toplayacak slogan ulusallaştırma olduğu inancına kapılmadan, çokuluslu şirketlerle savaşımda çok sayıda öneri getirmemiz gerekiyor.

İşçilerin Temsili

Stanislav Menşikov: Başka ülkelerin komünistleri bir dizi denetim önlemleri öneriyorlar. Örneğin, işletmelerin kapatılmasına ilişkin özel işlemler öngören yasalar, işçi konseylerinin kurulması, şirket yönetim kurullarında işçilerin ve devletin temsili, aynı çokuluslu şirketin farklı ülkelerdeki işletmelerinde çalışan işçiler arasındaki ilişkilerin yasallaştırılması doğrultusunda atılacak adımlar gibi. Bu gibi öneriler İngiltere'de uygulanabilir mi?

Peter Samson: İşletme yönetimini denetleme işlevine sahip işçi konseyleri, sanırım, yakın gelecek için biraz fazla keskin bir talep olur. Ama kuşkusuz, çokuluslu şirketlerin yönetim kurullarında sendikaların, toplulukların ve hükümetin temsil edilmesi üzerinde durulmalıdır.

Ben Fine: Böylesi önlemlere karşı çıkmak zor. Ancak bunlar, sorunu hiçbir şekilde çözümlemez. Kapitalizmin tarihi her türden yasal önlemlerle doludur, ama bu önlemler ancak güçlü bir sendikal hareketin varlığında yaşama geçirilebilmiştir. İşçilerin yönetim kurullarında, çok güçlü ve militan sendikaların varlığı koşullarındaki temsili ile, başka koşullardaki temsili arasında büyük bir fark vardır.

Bert Ramelson: İngiliz işçileri, çokuluslu bir şirketin yönetimine katılma konusunu gerçekçi bir biçimde tartışmaktan henüz çok uzaklar. Atacağımız ilk adım, çokuluslu şirketlere karşı sendikalarla ortak bir yaklaşım sağlamak olmalıdır. Şu anda, bir İskoçyalı bakana ancak ta Şikago'dan gelen bir Amerikan şirketinin müdürlerinden biriyle görüşme ve bir işletmeyi kapatmamaları için ona yalvarma olanağı tanınabilmektedir. Oysa, hükümet tarafından atanmış ve çokuluslu şirketin içindeki hiçbir tartışmanın dışında bırakılamayacak olan, bir yönetici, hiç değilse, halkın neler olup bittiğinden haberdar olmasını sağlayacaktır.

Peter Samson: Westland olayında, helikopter şirketinden sorumlu olan ve şirketi bir ABD uluslarötesi şirketine satarak suçlamalara hedef durumundaki kişi, hükümetin yönetim kuruluna atadığı Sir John Cukney'di. Anlaşılan Ramelson, şu anda bize çok uzak olan başka, gelecekteki bir hükümetten söz ediyor.

Sosyalizme Doğru İlerleme

Stanislav Menşikov: Çokuluslu şirketlerin denetim sorununu çoğu kişi sosyalizme doğru ilerleme bağlamında ele alıyor.

Sam Aaronovitch: Komünist hareketin içinde, insanların sosyalizmden ne anladıkları konusunda ciddi bir bunalım gelişiyor. Bu, daha çok, herkesce "yaşayan sosyalizm" olarak bilinen şeyle bağlıydı. Oldukça güçlü olan görüş, komünist hareketin izleyeceği yolun, bu "yaşayan sosyalizm" olmaması gerektiği doğrultusunda. Ama o orada var, duruyor ve öyle olduğu için de, tartışmaları büyük ölçüde etkiliyor. Geniş ölçekli devlet mülkiyeti ve denetimi, bunun toplumsal yönetimi gibi, sosyalizmle özdeşleştirilen bir sürü şey ciddi bir biçimde sorgulanmakta. Bu, ulusallaştırmaya karşı tutumumuzu da etkiledi.

Bert Ramelson: İşçi hareketinde, sosyalizmin Sovyetler Birliği ve bazı öteki ülkelerdeki işleyişinde aksaklıklar olduğu görüşünü benimseyen bir kesim var. Ancak, sosyalizm kavramı bellibaşlı üretim, dağıtım ve değişim amaçları üzerindeki kamu

mülkiyetinden koparılamaz. Kendisine sosyalist diyen herkes için bu temel niteliktedir. İşçi hareketinde, sosyalizmin amacına inanmış insanlar her zamankinden daha fazla. İşçi Partisi'nin sağ kanadı bunu hiçbir zaman kabul etmedi. İşçi Partisi'ne her zaman, bunların savundukları, kamu mülkiyetinden koparılmış sosyalizm kavramı egemen olmuştur. Ama oldukça önemli büyüklükte bir sol kesim öteki anlayışı benimsemekte. Sendikal kadrolar, İşçi Partisi aktivistleri ve Komünist Partisi hâlâ büyük ölçüde, kamu mülkiyeti kavramına inanıyorlar. Ancak daha önce buna inanan bazı kesimler son zamanlarda demoralize olmuşlar, inançlarından kuşkuya düşmüşler ve sosyalizmi daha çok toplumsal değerler açısından algılama eğilimine girmişlerdir.

Ben Fine: Tartışma konumuzdan ayrılmayalım. Sosyalizm ve sosyalizmin kavramlarına ilişkin olarak yeni bir şeyler olup bittiği konusunda Aaronovitch'e şiddetle karşı çıkıyorum. Kendisinin ortaya attığı görüşler hiç de yeni değil. Bu görüşler yeni toplumsal güçlere çekici gelebilir, ama bu toplumsal güçlerin çıkarları da uluslarötesi şirketlerin gücü ile uzlaştırılamaz.

Sam Aaronovitch: Çeşitli toplumsal grupları içine alan ve kuşkusuz çokuluslu şirketlerin gücüne karşı savaşım veren işçi sınıfının bakış açısı doğrultusunda geniş bir ortak ilgi alanının var olduğu doğru. Bu açıdan, aramızda bir görüş ayrılığı yok. Ancak kaçınılmaz olarak, ne yapılması gerektiği konusunu ele aldığımız ve sosyalizme geçiş açısından soruna baktığımızda, kafamızda bu kavramın (kamu mülkiyeti-ç.) net olması gerekir. Eskiden kamu mülkiyetinden söz ettiğimizde hemen her zaman, normal olarak merkezi devlet düzeyinde gerçekleştirilen ulusallaştırmayı anlardık. Sosyalizmin temel kavramlarından vazgeçilmesini öneriyor değilim, ama şurası açık ki, özel mülkiyetten etkin biçimde devlet mülkiyetine geçmekle, bütün sorunların çözüleceği görüşünden yana da değilim.

Peter Samson: Üç tartışma alanı var. Birincisi kapitalizmin niteliği, önündeki yaşam süreci. Zaman kavramı, komünistlerin 20, 30, 40 yıl önce düşündüğü ve duyumsadığına göre, çok büyük bir değişime uğradı. Öyleyse, çokuluslu şirketler de dahil, kapitalizmin güçlü ve zayıf yanları neler? İkincisi, çokuluslu şirketlere karşı çıkan toplumsal güçler ne ölçüde etkili? Üçüncüsü, sosyalizm imajı. Bu imaj Sovyetler Birliği ve başka yerlerdeki iyi deneyimleri bünyesine almakta, ama İngiltere'nin sosyalizme geçiş yolu açısından yetersiz olan yanları da reddetmektedir. Bu imajı yenileyip canlandırmadıkça ve onu daha güçlü kılmadıkça, çokuluslu şirketlerin egemenliğine karşı öne süreceğimiz alternatif yetersiz kalacaktır.

Bert Ramelson: Hedefimizin ne olduğunu bilmeden, bir geçiş stratejisi geliştirmemiz olanaksızdır. Bu, ayrıntılı bir plana sahip olmamiz gerektiği anlamına gelmez, ama kafamızda net bir imaj olmalıdır. Sosyalizm imajı, mutlaka sosyalizmin belirli ülkelerdeki işleyiş biçiminden ibaret değildir. Dünya ölçeğinde sosyalizmde ortak olan bazı özellikler vardır. Başlıca üretim araçlarının kamu mülkiyetine dayanan ve sosyalist üst yapı değerlerinin gelişmesine olanak verecek şekilde demokratik yoldan yönetilip denetlenen bir toplumdur söz konusu olan. Bu, ülkeden ülkeye, sanayi dalından sanayi dalına, bölgeden bölgeye ve dönemden döneme değişebilir. Ama, kafanızda netleşmemiş bir şey uğruna da savaşım sürdüremezsiniz.

Sonuç Yerine

Tartışma süresince, iki farklı bakış açısı su yüzüne çıktı. Bunlardan birincisi, mo-

dern ulusal devletin, bu konuda bir eylem programı geliştirmiş ve bu programı yaşama geçirmeye çalışıyor olsa da, tek başına uluslarötesi şirketlerle başa çıkamayacağı önermesinden yola çıkıyordu. Ulusal ekonomiler o kadar birbirlerine bağımlıydılar ki, öteki ülkelerle işbirliğine girmeksizin uluslarötesi şirketleri denetlemek mümkün değildi. Bu, kitlelerin çıkarına uygun alternatif politikalar izleyen sol hükümet için de geçerliydi. Ancak, böylesi hükümetlerin henüz var olmadığı durumlarda bile, işçi sınıfı ve bağlaşıkları (şirketlerin yönetim kurullarında hükümet ve sendikaların temsili, onların işletmelerin geleceğine, istihdam ve yatırıma ilişkin karar mekanizmalarına katılımı, sermaye kaçışına karşı sert önlemler, uluslarötesi şirketlerde olup bitenlerin kamuoyunca bilinir duruma getirilmesi gibi yollarla) kısmi bir denetim talep etmelidirler.

Öteki görüş ise, kamu sektöründe önemli ölçüde bir genişleme olmadan denetime yönelik tüm girişimlerin sonuçsuz kalacağı doğrultusundaydı. Bu, gerek kısmi önlemler, gerekse sol hükümetlerin daha bilinçli çalışmaları için de geçerliydi. Uluslarötesi şirketleri denetleme yükü, bazı kilit önemdeki şirketler ve bankaları ulusallaştırmayı, yani kapitalist sistemin genel çerçevesi içinde uluslarötesi şirketlerin gücünü sınırlamaya yönelik önlemleri politikalarının merkezine yerleştiren tek tek uluslarca üstlenmelidir büyük ölçüde.

Her iki görüş de birbiriyle bağdaşır gibi görünse de, ulusallaştırmanın (hatta kısmi ulusallaştırmanın), emekçi halkı ve uluslarötesi şirketlerin egemenliğinde etkilenen diğer toplumsal güçleri peşinden sürükleyecek merkezi bir slogan işlevi görüp görmeyeceği sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, kesin görüş ayrılıkları kendini gösteriyor. Ulusallaştırmanın karşısında yer alanlar, İngiltere'de bu düşüncenin inandırıcılığını yitirdiğini savunuyorlar. Bunun yanısıra, Sol hareket sosyalist ülkelerde ekonomi yönetiminin aşırı merkezileştirilmesinin ve devlet mülkiyetinin rolünün abartıldığı eski uygulamaların olumsuz etkilerini de duyuyor. İşçi sınıfının yürüttüğü savaşımın geleceği üzerine tartışırken bazı İngiliz Marksistleri, sosyalist modelin, ulusal, belediyesel ve diğer mülkiyet biçimlerinin, dolaylı denetim yöntemleri ve farklı ekonomik politika araçlarıyla daha esnek bir biçimde birleştirilmesini sağlaması gerektiğini savunuyorlar.

Ancak, tümden farklı koşullar altında olsa da, sosyalist ülkeler komünistlerinin bugün tuttukları yol gerçekte budur. Onların arayışlarının ana yönleri de demokratikleşmeyi, işletmelerin özerkliğini, planlama ile piyasanın rasyonel bir biçimde birleştirilmesini, işçilerin insiyatifi ve yönetime doğrudan katılımını ve kooperatif hareketin geliştirilmesini içeriyor.

Doğaldır ki, örnek alınacak mutlak ya da ideal bir model yoktur. Tartışmadan da anlaşıldığı gibi, sosyalizmin açık, net ve kitlelere yakın bir İngiliz modeli henüz belirlenmemiştir. Uluslarötesi şirketlerin denetlenmesi üstüne görüş alışverişi, toplumun radikal dönüşümü için savaşımda tutulacak özgül yolları belirlememizde bize yardımcı olacaktır.

Komünistler ve Sosyal Demokratlar

Son yıllarda, komünist ve sosyal demokrat partiler günümüz dünyasının gerçekliklerini yeniden değerlendiriyorlar ve dünyasal, bölgesel ve ulusal sorunlara etkili çözümler arıyorlar. Uluslararası işçi sınıfı hareketinin bu iki akımı arasındaki işbirliğinin karakteri, amaçları ve çerçevesi üzerine yepyeni bir yaklaşım benimseniyor. Geçmişteki ilişkilere bakış, bugünkü farklılıkların kökenleri ve bunların üstesinden gelme fırsatlarına da yeni bir bakış getiriliyor.

WMR, Erkki Kauppila ve Seppa Heikki Salonen yoldaşlara bu ve diğer konulardaki görüşlerini bizlerle paylaşmalarını rica etti.

SAMİMİ BİR TARTIŞMA

Fin Fenomeni

E.Kauppila: Sanıyorum, Finlandiya'daki durumun büyük ölçüde özgül olduğunu okurlarımıza hatırlatarak başlamalıyız. Partilerimiz, gerçi düzenli olmasa da, 20 yıldan bu yana çeşitli alanlarda işbirliği yapmaktadırlar. Bu anlamda, Finlandiya komünistleriyle sosyal demokratları arasındaki ilişkiler, Batı Avrupa için tipik değildir.

1960'larda FKP ve FSDP önde duran görevleri ele aldılar ve geniş bir sorunlar demeti üzerinde anlaşmaya vardılar: ulusun dış politikasındaki hedefler, Finlandiya ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, sendikal hareketin birliği ve birçok ekonomik ve iç politika sorunu bunlar arasındadır.

20 yıl önceki bu anlaşmayı değerlendirirken, emekçi halka ilişkin sorunların plana uygun olarak ele alındığını memnunlukla belirtebilirim. Komünistler ve sosyal demokratlar sendikal hareketin birliğini sağlamada başarılı oldular, toplumsal, eğitsel ve kültürel politikalarda büyük değişiklikler meydana geldi. Bununla birlikte, her şey olması gerektiği gibi de gitmedi. Örneğin, sol partilerin ulusal anayasayı ve yasaları güncelleştirme çabaları merkezciler tarafından bütünüyle engellendi. Büyük sermayenin nüfuzunu dizginleme yolundaki adımlarımızda da başarılı olamadık. Bunlar, sol içinde ilişkilerin daha iyiye gitmesinin de önüne çıkan en büyük engellerdi.

Bununla birlikte ben kişisel olarak, eğer son onyıllar Fin emekçi halkına bazı ekonomik yararlar sağlamışsa, bunun kısmen 1960'lar ve 1970'lerde önde gelen sol partiler arasında ulaşılan anlaşma ve ortak eylemlerden ileri geldiğine inanıyorum. Ancak, bir çok sorunun çözülmeden kaldığı ve iç politikada bazı olumsuz eğilimler yoğunlaştığı da doğrudur.

Erkki Kauppila
Finlandiya Komünist Partisi (FKP) MK Siyasi Büro üyesi, **Kansan Uutiset** gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, 1947'den beri FKP üyesi, gazeteci
Seppo Leikki Salonen
Finlandiya Sosyal Demokrat Partisi (FSDP)'nin gazetesi **Suomen Sosialdemokratti**'nin Genel Yayın Yönetmeni, 1963'ten beri FSDP üyesi, gazeteci

Son yıllarda, anlayış ve ortaklaşa eylem yükselirken, siyasal gelişmeler yeni sorunları ortaya koydu. Partilerimiz tüm düzeylerde (parti liderlerinden, fabrika örgütlerine kadar) kalıcı bir diyalogu muhafaza ettiler ve işçi sınıfının kitlesel örgütlerinde yakın bir işbirliği içindeydik. Bellibaşlı uluslararası sorunlar karşısındaki tavrımızın özel bir farklılık gösterdiğini sanmıyorum. Ancak, iç politikaya gelince, güçlükler ortaya çıkıyor.

FSDP ve Ulusal Koalisyon Partisi'nin ortak bir hükümet kurmalarından sonra farklılıklarımız çoğaldı. İlişkilerimizin kötüleşmesini istemiyoruz, ancak şu anki hükümete ilişkin durum, partilerimiz arasındaki işbirliği için ek zorluklar yaratmaktadır. Oysa, günümüzdeki gelişmeler daha yakın bir işbirliğini dayatmaktadır. Yapısal ekonomik değişiklik, emekçi halkın oldukça büyük bir kesimini ve hatta tüm sanayii tehdit etmekte ve bu sorunlar hem komünistleri, hem de sosyal demokratları eşit olarak etkilemektedir.

S.H.Salonen: Finlandiya'daki durum gerçekten özeldir. Fin tarihi, geçmişte, tüm işçi sınıfı hareketinin çabalarını birleştirdiğinde, büyük kazanımlar elde edildiğini gösterir. Evrensel oy hakkımız ile, kültürel ve toplumsal hizmetlerin, gelir düzeyine bakılmaksızın herkese sunulduğu bir toplumumuz var. Fakat geçmiş söz konusu olduğunda, Finlandiya'nın çok partili sistemi içinde sosyal demokratlar ve komünistlerin iktidarı daima burjuva partileriyle paylaştıkları gerçeğini vurgulamak isterim.

Bütün sorunların çözümlenmiş olmaktan uzak olduğunu söylemekte haklısınız. Bu arada, yeni sorunlar da ortaya çıkıyor. Örneğin, şimdi sosyal demokratlar hükümetin bir parçası; komünistler ise muhalefette. Bundan şu sonuç çıkar ki, partilerimiz hükümet alanında ortak hedefler peşinde olamaz. Bunun yanısıra, FKP iki gruba bölünmüştür, bu da solun ortak eylemini daha zor kılmaktadır. Hükümet düzeyinde böyle bir ortak eylemin, ancak Komünist Parti birliğini yeniden sağladığında mümkün olabileceğine inanıyorum. Şu anda, yükselen bir sağcı dalgayla yüzyüzeyiz, solun bölünmüşlüğü özellikle derin olarak hissediliyor. Sosyal demokratların görüşüne göre, Finlandiya'da solun sayısal gücü öylesine sınırlı ki, başka bir kaç partiye daha bölünmesi işçi sınıfı hareketine büyük zarar verir. Bugün, güçlü bir sol cepheye, her zamankinden çok ihtiyacımız var.

E.Kauppila: Öne sürdüğünüz görüşlerin tümüne katıldığımı söyleyemeyeceğim. Şu anda sol birliği sağlamak gerçekten gereklidir. FKP ve FDHB(1)'ye gelince, bunların içinde bir iç sağlamlaşma sürüyor. Bu, kendi hesabına, solun bir bütün olarak etkisinin artmasına yardımcı olacaktır.

Hükümet politikası söz konusu olduğunda, FDHB ve Komünist Parti eğer bir platformda anlaşırsak, sosyal demokratlarla ve hükümetteki merkezci burjuva partileriyle şimdi bile prensipte işbirliği yapabilir. Ne var ki, şu ana kadar, hükümet programının ardındaki tüm bu güçleri yeniden düzene sokucu ciddi bir çabanın başarılı olacağını düşünmek zordur. Öte yandan, bugün yönetimde olan partiler (FSDP ve Koalisyon Partisi) ortak dönemlerinin en az dört yıl daha süreceği varsayımından yola çıkıyorlar. Bu nedenle, yakın bir gelecekte merkezcilerin ve tüm sol güçlerin hükümet düzeyinde işbirliğine yönelmesi için somut bir fırsat düşünülemez. Ben, hala bu temel

(1) **FDHB:** Finlandiya Demokratik Halk Birliği; 1944'de, komünistler ile sol sosyalistler tarafından, demokratik işbirliği için kurulan bir kitlesel sosyo-politik örgüt (Derginin notu).

üzerine kurulu bir kabine oluşturulmasının ortak hedefimiz olarak kabul edilmesi gerektiğine son derece inanıyorum. Herşey bir yana, bu çözüm savaş sonrası yıllarda, özellikle Finlandiya darboğazlarda kaldığı zamanlarda, defalarca uygulanmıştır.

S.Salonen: Bununla birlikte, partilerimiz işbirliğine belirli alanlarda devam ediyor. Sendikal ve kooperatif harekette yanyana çalışıyoruz, ortak bir bankaya sahibiz ve aynı Spor Kulübünü paylaşıyoruz.

Tabii ki, sendikaların oynadığı rolle partilerimizin oynadığı rol kıyaslanamaz. Sendikal hareket içinde, işbirliğimiz şu özgül hedeflerle sınırlıdır: İş ilişkilerinin demokratikleşmesi, daha kısa çalışma saati, fabrika düzeyinde işçilere daha fazla haklar ve daha iyi ücretler.

Her ne kadar değişik yerlerde, değişik görüntüler alsa da, belediyecilik siyaseti de işbirliği ettiğimiz bir başka alan. Bazı belediye meclislerinde sol ortak hedefler üzerinde her zaman anlaşırken, bazılarında sosyal demokratlar ve komünistler sıkı bir rekabet içindeler ve aralarında ilişki yok.

Her durumda, partilerimiz arasındaki işbirliği gelecek için çok önemlidir. Tek başlarına hareket ederek, ne sosyal demokratlar, ne de komünistler bir şey kazanabilir.

E.Kauppila: Bundan şüphem yok. Ben yalnızca partilerimizin liderleri arasındaki görüşmelerin son zamanlarda seyrekleştiğini belirteceğim. FKP ile ancak belirli konularda ve ortak örgütler içinde işbirliğine izin veren bir FSDP kongre kararı bunun nedenlerinden biridir.

Finlandiya emekçi halkının ve ulusun ilerici gelişmesinin çıkarları, bugün çok zor bile gözükse, sol partilerin iç politika sorunları üzerinde yapıcı ilişkiler sürdürmelerini ve işbirliği görüşmelerine yeniden başlamalarını zorunlu kılıyor. Bu görevi sürdürmek için hala güzel bir neden var: FSDP ve FKP'nin yakınlarda değiştirilen programları, ciddi ideolojik farklılıklar olsa bile, bir çok özgül sorunda onların konumlarının örtüştüğünü gösteriyor.

Ve şimdi de, temsil ettiğimiz gazetelerin komünistler ve sosyal demokratlar arasındaki ilişkide oynadıkları role değinelim. Finlandiya, bir işçi sınıfı basınının yaşadığı kapitalist ülkelerden biri. Kitle iletişiminde, burjuvazinin hakimiyeti altında, aynı gemide gazetelerimizi yaşatmak için savaşıyoruz. Ayrı siyasal partileri temsil ettiğimiz için, birbirimizle çelişki içinde olduğumuz da doğru. Fakat önemli olan, gazetelerimizin burjuvaziyle çelişki içinde olmasıdır ve ulusal siyasete ilişkin bir çok sorunda, görünürde özdeş konumlardan yola çıkıyoruz.

S.Salonen: Korkarım, ne yazık ki, gazetelerimiz anlaştığımız konulardan çok, farklılıkları öne çıkarıyorlar. Sürekli olarak iç politika sorunları üzerinde çatışıyoruz, oysa bunların bir bölümünde birlikte mücadele etmeyi öğrenmiştik. Bu durum, basının misyonu kavramıyla, tartışma götürür bir görüşle, yani, "kötü haber peşinde koşulur" görüşüyle ilişkili. Kimse, mutlu bir çift hakkında dedikodu yapmaz, ama koca karısını her gün döverse, bu komşuları gevezeliğe iter.

E.Kauppila: Bu tür komşulara benziyor muyuz bilmiyorum, ama gazetelerimizin gerçekten bir çok eksiklikleri var. En çok dikkate değer eksikliklerden biri, bence, hem **Kansan Uutiset,** hem de **Suomen Sosialdemokratti**'nin insanlığın ilgilendiği önemli uluslararası sorunların tartışılması için bir forum haline gelememesidir. Bunun yanısıra, ideolojik sorunlar üzerine de sık görüş alışverişinde bulunmuyoruz. Bugünkü diyalogumuzun en azından bu boşluğu doldurmaya yönelik olacağını umarım.

Uluslararası İşbirliği: Anlaşmazlık Geride Kalmalı

E.Kauppila: Bu noktada, ortak geçmişimiz üzerine bir kaç söz söylemenin yararlı olacağı kanısındayım. Hem komünistler, hem sosyal demokratlar, 70 yıl geriye giden, güçlüklerle dolu bir tarihe sahiptirler. İki akım uzun zaman birbiriyle hiç görüşmedi, her biri diğerini düşman olarak gördü ve seyrek ilişkilerimiz de husumet ve karşıtlık doluydu. O döneme bugün baktığımızda, işçi sınıfı hareketine ne kadar zarar verdiği görülüyor. Daha fazla tarihi ayrıntıya girmeksizin, yalnızca işçi sınıfı hareketi içindeki bölünmenin Avrupa'da faşizmin başını kaldırmasına olanak verdiğini belirtmek isterim.

Geçmişe dönüp bakmak, günümüzdeki durumun ne kadar iyi olduğunu anlamamıza yardımcı oluyor. Komünist hareket bütün ulusların birbirine karşılıklı bağımlı olduğu, yani hepimizin önünde nükleer savaştan kaçınma, ekonomik azgelişmişliğin, açlık ve sefaletin ortadan kaldırılması, dengeli bir çevrenin korunması gibi, dünya çapında sorunlar bulunduğu üzerinde görüş birliği içindedir. Bunların öncelikli sorunlar olarak kabul edilmesi, bunların çözümleri için mümkün olan en geniş uluslararası katılımı zorunlu kılar.

Bence, son yıllarda komünist ve sosyal demokrat partiler arasında, kesinlikle bu sorunlar üzerinde, dikkate değer derecede bir yakınlaşma sağlandı. Bu anlamda, Ekim Devrimi'nin 70. yıldönümü münasebetiyle yapılan Moskova Toplantısı ile, Almanya Sosyalist Birlik Partisi ve Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SDP) arasındaki işbirliğinin sonuçları çok önemlidir.

S.Salonen: Bence, son onyıllarda sosyal demokratların ve komünistlerin birbirlerine daha da yaklaşmalarına yardımcı olan faktörleri göstermeliyiz. Bu faktörler insanlığın en büyük sorunlarıyla ilintilidir. Bunlar, her iki tarafın benzer ya da aynı görüşler taşıdığı alanlardır.

Barışın korunması ve nükleer silahların ortadan kaldırılmasının bu sorunların en önde gelenleri olduğu konusunda, Kauppila ile aynı görüşteyim. Bunların ardından, çevre kirliliği geliyor. Ve bir üçüncüsü, gelişmekte olan dünya sorunu da çok büyük önem taşımaktadır. Üçüncü Dünya'nın durumunun ayıbı ve sorumluluğunun gelişmiş sanayi uluslarında olduğu üzerinde, sosyal demokratlar ve komünistler görüş birliği içindedirler. Bu temel global sorunlar üzerinde etkin bir biçimde işbirliği yapabileceğimize inanıyorum.

E.Kauppila: Finlandiya'nın özellik gösteren koşullarında, komünistler ve sosyal demokratlar arasında yalnızca global sorunlar üzerinde değil, Avrupa'nın kuzeyinde nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması gibi, başka bazı uluslararası sorunlarda da karşılıklı anlayış mevcuttur. Barış hareketini de aynı biçimde değerlendiriyoruz. Son olarak, komşumuz Sovyetler Birliği ile ekonomik, siyasal ve kültürel işbirliğinin Finlandiya'nın ulusal çıkarlarına hizmet ettiği konusunda hemfikiriz. Nesnel olmak gerekirse, ülke burjuvazisinin de konuya aynı biçimde yaklaştığını belirtmek gerek.

S.Salonen: Bir diğer ayıredici özellikten de söz edeyim. FSDP Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve diğer sosyalist ülkeler iktidar partileriyle (belki Arnavutluk dışında) bağlarını güçlü olarak geliştiren Sosyalist Enternasyonal'in bir üyesidir. Bu alandaki deneyimimiz, Sosyalist Enternasyonal'in bilgi birikiminin bir bölümünü oluştu-

rur. Tabii biz istisna değiliz, örneğin SDP de aktiftir. Fakat, iktidardaki komünist partilerle düzenli işbirliği ve görüşmeler konusunda kimsenin bizimle eşdeğer olamayacağını cüretle söyleyebilirim.

E.Kauppila: Doğru. İşçi sınıfı hareketinin bu iki akımı son zamanlarda, bir çok sorunda birbirine daha çok yaklaşmıştır. Hala ayrılıklarımız olsa da, bu yaklaşma çok önemlidir ve bunları sıralamaya kalksak liste oldukça uzar. Anlaşmazlıklar daha çok ideolojik alandadır. Örneğin, sosyalist dünyada gelişen toplum sosyal demokratlar için "kabul edilemezdir." Bizler ise, Finlandiya sosyal demokratlarının gerçekte sosyalizme, ya da radikal bir refoma erişmek için çalışmadığını ve kapitalist devletin çalışmasını düzeltmeye niyetli olduğunu düşünüyoruz.

Fakat sosyal demokrat hareketin içinde de bazı sorunlar üzerinde tam bir görüş birliği yoktur. Sanıyorum. NATO ülkeleri sosyal demokratlarının görüşleri, sözgelimi FSDP'den önemli ölçüde farklılık gösteriyor. Öyle değil mi, Salonen Yoldaş?

S.Salonen: Tabii farklılıklar var, nedenleri de farklıdır. Batı demokrasilerindeki sosyal demokratlar ve komünistlerin felsefelerindeki farklılıkları alın. Bunlar büyük ölçüde aynı seçmen kitlesi için rekabet etmemiz gerçeğinden kaynaklanıyor. Finlandiya'daki durum da budur.

Sonra, sosyalist ülkelerin komünist partileri ile sosyal demokrat hareket arasında en çok demokrasi, yurttaş hakları ve tek parti sisteminin saygınlığı üzerinde farklılıklar var.

Bununla birlikte, ciddi farklılıkların bir grup ülkede kurulmuş olan sosyalizm tarzına eleştirel tavrımızla ilintili olduğuna katılmıyorum. Bence, şu ya da bu ülkeye belirli bir sistem tipi önerme konusunda her iki taraf da daha ölçülü hale geldi. Bu sorunların tartışılması bize yeni hedefler, sosyalist değerleri öne sürmenin yeni yollarını aramaya yöneltiyor. Eğer, eski Yunan'da dedikleri gibi, "aynı nehre iki kez giremezsiniz" sözü doğruysa, hem sosyal demokratlar, hem de komünistler bu doğruyu sınamalı ve kabul etmelidir.

Diğer taraf tarafından öne sürülen tezleri, daha iyi kavramaya, bizimkilerin dışında kalan eğilimleri ve siyaset hedeflerini anlamaya çalışmamız gerektiğinde ısrar ediyorum. Görüşümü somutlamak için bir öykü anlatayım. Kentte, profesyonellerden oluşan ve çok enerjik bir şef tarafından yönetilen bir itfaiye örgütü varmış. Ama aynı kentte, bir de gönüllü itfaiyeciler örgütü bulunuyormuş. Günün birinde gönüllüler yangın yerine önce ulaşmış ve söndürmüşler. Daha sonra profesyoneller gelmiş. Şef ortalığa bakmış ve "Yangını söndürürken baştan sona yanlış yapmışsınız" demiş.

. Söylemek istediğim, böyle aceleci yargılardan, başkalarının bir şeyi hep yanlış yaptığı, komünistlerin hiç bir zaman haklı olmayacakları düşüncelerinden sakınmamız gerektiği. Aramızdaki ilişkilerin tarihi, nasıl hareket etmeyeceğimize ilişkin bir çok örnekle doludur.

E.Kauppila: Doğrudur. Eğer bizler ders alırsak, tarih eşsiz bir öğretmendir. Gerçekten, bize bir diyalogu nasıl yürütmemek gerektiği konusunda çok değerli öğütlerde bulunur.

1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında, biz komünistler özeleştiri eksikliğinden muzdariptik ve bu, aramızdaki görüşmelerin gelişmesine engel oldu. Bu, özellikle, sos-

yalist dünyada olup bitenlere ilişkin olarak doğrudur. Hakim olan görüş, orada herşeyin iyi gittiği idi; oysa gerçekte, SSCB'de ve kimi başka sosyalist ülkelerde, durgunluğu andıran bir fenomen birikiyor ve bir kriz öncesi durum gelişiyordu. Tabii, resmi propaganda ile olayların gerçek durumu arasındaki bu farklılaşma, komünistler ve sosyal demokratlar arasındaki karşılıklı anlayışa pek katkıda bulunmuyordu.

Bizlerin, kapitalist dünyadaki işçi sınıfı partilerinin aralarındaki tartışmalara gelince, bunların, aynı seçmen kitlesinin oyları için verilen iç politik mücadeleden gerçekten büyük ölçüde etkilendiğine katılıyorum. İnsanlığın ayakta kalması tehlikedeyken, keskin ideolojik çekişmeler yarar sağlamıyor. Eğer aramızdaki ilişkileri geliştirmek istiyorsak, işçi sınıfı hareketinin değişik akımlarının üzerinde anlaştığı önemli sorunlar üzerinde yoğunlaşmalıyız. Fakat bu da yeterli değildir. Doğrudan sınıf karşıtımız olan emperyalizm ile de bir diyalog ve bir dereceye kadar uyuşma gereklidir. Bu çerçevede, yakın zamanlarda imzalanan Sovyet-Amerikan INF Anlaşması önemli bir canlı örnek oluşturuyor.

S.Salonen: Aramızdaki farklılıkların listesi oldukça uzun. Ortaya döksek bu lüzumsuz yığının altında boğulabiliriz. En iyisi, bunu güvenli bir köşede tutalım.

E.Kauppila: Aynı görüşteyim.

Sovyet Perestroykası'nın Etkileri

E.Kauppila: Finlandiya komünistleri Sovyet toplumsal yapısında gelişen durgunluk öğelerine karşı çok acı biçimde tavır aldılar. Bu nedenle, komşularımızın Nisan 1985'de ortaya attığı değişiklikleri iyi karşıladık. Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka temel hedeflerine ulaştıkça, sosyalizmin cazibesi artacaktır. Ve, her ne kadar, biz komünistler de içinde olmak üzere Finlandiya halkı, yenilenmenin zahmetli bir süreç olacağını bilse de, Sovyetler Birliği'ne karşı tavırlarını köktenci bir biçimde değiştirmişlerdir. Bunun yanısıra, Mihail Gorbaçov'un prestiji de söz konusudur. Tarihsel gelişmenin yolu gerçekte kitleler tarafından belirlenir, fakat bence, sosyalist ülkelerde bireyler de gittikçe artan seçkin bir rol oynamaya başlıyorlar.

S.Salonen: Bazı sosyalist ülkelerde, halk arasında perestroyka diye bilinen bir dizi gelişme, yalnızca yeni bir ekonomik değişme evresine yol göstermekle kalmadı, daha fazla demokrasi ve glasnost'a yol açtı. Aynı zamanda, sosyal demokratlarla yeni tip bir tartışmaya da yol açtı. Bu dönüşüm, uluslararası ilişkilerde esaslı önem taşımaktadır.

Daha önce sözünü ettiğimiz Moskova Toplantısı, buna tam anlamıyla bir örnek oluşturmaktadır. Bu Finlandiya sosyal demokratları için tam bir sürpriz değildi, çünkü partimiz SSCB ile ortak görüşmelere alışıktı. Fakat, inanıyorum ki, bu toplantıda, daha önce hiç böylesi bir diyaloga girmemiş olan Sosyalist Enternasyonal partilerinin de gözünü açacaktır.

FSDP delegeleri Moskova'dan döner dönmez, bu tür ilişkilerin sürmesi gerekliliğini ortaya attık. Bu, tabii ki Sosyalist Enternasyonal içinde tartışılacaktır. Sosyal demokratlar ve komünistler arasındaki görüşmeler için oluşturulacak birleşme temeli üzerine spekülasyona girmek istemiyorum, ancak Moskova Toplantısı bu sorunu ortaya attı ve bu, yanıtlanmayı bekliyor. Ben kişisel olarak Sosyalist Enternasyonal'in yanıt vereceğini düşünüyorum. Moskova Toplantısı'nın biçemi benzer görüş-

melerde korunacaksa, ben bunlardan yanayım.

E.Kauppila: Bu geniş diyalogun sürdürülmesine, özellikle Flaman sosyalistlerinin yaptığı, Avrupa komünist ve sosyal demokrat partileri arasında çok taraflı bir konferans teklifine, bunun hazırlıkları yolunda ortaya çıkabilecek zorlukların farkında olmakla birlikte, biz çok önem veriyoruz. Batı Avrupa'daki şu anki durum, sol içindeki tüm güçleri kapsayan uluslararası ilişkileri dikkate değer bir biçimde genişletmeyi gerekli kılıyor. Avrupa bütünleşmesi, solun işbirliğinin iyileştirilmesini gerekli kılan sorunları ortaya çıkartıyor. FKP, değişik düzeylerde bu tür ilişkileri teşvik etmek için, kendi hesabına elinden geleni yapıyor.

Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

S.Salonen: Yalnızca bir kaç söz. Şu anda, böylesi görüşmeleri geliştirmek için elverişli fırsatlar vardır. Kasım 1987'de Finlandiya'da FSDP ile SBKP tarafından birlikte düzenlenen ortak bir seminer buna tanıktır. Bu çalışma sırasında, SBKP delegeleri Avrupa sosyal demokratları ile komünistleri arasındaki işbirliği hedeflerinin anahatlarını içeren ortak bir program taslağı hazırlanmasını önerdiler. Yani, yeni toplantılar için temel mevcuttur.

Geri kalanı, dünyadaki büyük politikanın izleyeceği yola bağlı. Eğer, büyük devletlerin silahsızlanma sorunlarındaki işbirliği doğru yönde gelişmeyi sürdürürse, dünya ulusları olumlu bir sonuç sağlayacaklardır. Yanılmaktan nefret ederim, fakat yıldızların geleceği parlak gösterdiğini düşünüyorum.

BÜTÇE PASTASI NASIL PAYLAŞILIYOR?

Sosyal Adaletsizliğe Karşı İşçi Sınıfı

Costas Kappos
Yunanistan Komünist Partisi (YKP)
Merkez Komitesi üyesi, milletvekili

Herhangi bir kapitalist toplumda bütçe, hakim sınıfın güncel ve uzun erimli çıkarlarını güvence altına almak üzere ekonomiye devlet-tekel müdahalesinin bir aracıdır. Yığınların elde ettiği gelirin muazzam bir bölümüne bütçeyle el konulur. Bunlar tekeller arasında subvansiyonlar yoluyla ya da diğer biçimlerde yeniden bölüştürülür, askersel harcamaları ve ayrıca, bir ölçüde sosyal programları karşılamak üzere kullanılır.

1974'te bütçe, Yunanistan gayri safi milli hasılasının yüzde 14'ünü, 1988'de ise yüzde 36'sını kapsıyordu. Sigorta fonlarıyla birlikte bu rakam yüzde 60'ı buluyordu. Ulusallaştırılmış işletmelerin[1] "paralel" bütçelerini de eklediğimizde, hükümetin GSMH'nın aslan payını denetlediğini görürüz. Bu pay gittikçe artıyor. Bu olgu tekelci-devlet kapitalizminin geliştiğini ve güçlendiğini ortaya koyuyor. Ama bu rakamlar, hakim sınıfın hazine aracılığıyla, vergiler yoluyla yığınlar üzerinde büyük sosyal ve siyasal bir baskı uyguladığı anlamına da geliyor.

Ülkemizdeki vergi sistemi son derecede antidemokratiktir ve halkın sırtında gün geçtikçe ağırlaşan bir yük oluşturuyor. Bu durumu gösteren bir olguya işaret edelim: Son 14 yılda GSMH (bugünkü fiyatlarla) 14 kat artarken vergiler 22 kat arttı. Bu rakamın yüzde 70'i *dolaylı* vergilerden meydana geliyor (diğer kapitalist ülkelerde ise bu rakam yüzde 50 dolayındadır.) Dolaylı vergiler en adaletsiz vergilerdir, çünkü bunların oranları belirlenirken yurttaşların mülkiyet durumu dikkate alınmaz: Gelirleri ister 500 drahmi, ister 500 milyon drahmi olsun, hepsi bir kilo şeker ya da bir kutu kibrit için aynı fiyatı öderler. Dolaylı vergiler halktan para sızdırmanın en aldatıcı biçimidir. Bir gün meclisteki memurların birisinden, vergilere ilişkin bir yasa tasarısını arşivden getirmesini istemiştim. Belgeyi verirken şaşkın şaşkın şöyle dedi: "Ne yapacaksınız bunu? Şahsen benim vergi bağışıklığım var, hiç vergi vermiyorum ben." Dolaysız vergilerden bağışık olduğu için, alışverişlerde harcadığı her drahminin yüzde 30'nun hazineye gittiğinden bütünüyle habersizdir.

---

(1) Devlet Elektrik Üretme Şirketi, Ulaştırma İdaresi, Su ve Kanalizasyon Şirketi, Olimpik Hava Yolları, uçak sanayii, vb.

Ama *dolaysız* vergilerden elde edilen gelirlerin çoğu (1986'da yüzde 63.2) emekçi sınıflardan gelirken, girişimcilerin ödediği yüzde 23.1'dir. Bu rakamlardaki karşılıklı değişim de epeyce çarpıcıdır: 1960'da bu rakamlar, sırasıyla, yüzde 28.1 ve yüzde 50.8'di.

Emekçi halkın ödediği vergilerin bütçe toplam gelirleri içindeki payının genişlemesi, bir ölçüde, iktisaden faal nüfus içerisinde işçi sınıfının sayıca büyümesine ve gelirinin mutlak sayılarla artmasına bağlanabilir. Ama bu durum, şu temel gerçeği hiç de çürütmüyor: İşçilerin ödediği vergi yüzdesi kapitalistlerin ödediğinden daha yüksektir; üstelik devlet, sıradan vergi yükümlülerine vergiyi anında ödetmek için gerekeni yapar. Buna karşılık tekeller, vergi kaçırmalarını bir yana bıraksak bile, çeşitli ayrıcalıklardan yararlanır ve kimi vergilerden bağışık tutulurlar. *Vergi sistemi sınıfsal bir öz taşımakta* ve geniş halk yığınlarının çıkarlarına ters düşmektedir derken, bu kanıtlara dayanıyoruz.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılışından bu yana, Yunanistan bütçesine Topluluk fonlarından net kaynak aktarımı yapılmaktadır. Bu kaynaklar halktan alınan gelir vergisi toplamının kabaca yüzde 7-8'ine ulaşmaktadır. Bunlar oldukça büyük miktarlardır, ama burada iki noktayı göz önüne almalıyız.

Birincisi, bu fonların kullanımı AET kurumlarının kontrolü altındadır ve Yunan ekonomisini uluslarötesi tekellerin çıkarlarına uyarlamaya ve bağımlı kılmaya hizmet etmektedir. Örneğin, Girit adasını kalkındırmayı amaçlayan devlet programına kaynak sağlanması, zeytinliklerin ve üzüm bağlarının yarı yarıya azaltılması koşuluna bağlanmıştır. Bu, yerel topraklara ve iklime uygun kârlı bitki üretiminin çökmesi demektir.

İkincisi, AET ülkelerinden yapılan ithalatın kontrolsüz biçimde artması, Yunanistan'ın dış ticaret açığını büyütmekte ve Yunan pazarını yabancı malların istilasına uğratmaktadır. Bu da, benzeri Yunan mallarını pazardan kovmakta, küçük ve orta işletmeleri batırmaktadır. Ayrıca şu da var: AET üyeliği, ülkeyi kendi bağımsız doğrultusunda kalkındırma çabalarını boşa çıkardığı gibi, işçi sınıfı ve bağlaşıkları yararına ulusal ölçekte programlar uygulamayı da olanaksız kılma eğilimindedir. Yunanistan'da büyük bir petrokimya tesisinin kurulmasına AET'nin müdahale etmesi çok öğreticidir: Söz konusu tesis kurulamadı, satın alınan makina ve donanım ise hala Londra'daki depolarda çürümeye devam ediyor.

Böylece AET üyeliğinin, Yunanistan'ın ulusal bağımsızlığını kısıtlama eğiliminde olduğunu görüyoruz. Ulusal bağımsızlık ise, partimizin vurguladığı gibi, pazarlık konusu edilemez.

Gelir vergisi olarak alınan toplam 2.4 trilyon drahminin 200 milyarı *kapitalistlerin emrine sunulmaktadır.* Kapitalistler bu fonları dış ticaret kredileri için ödenen banka faizlerinin karşılanması biçiminde, subvansiyonlar biçiminde, ayrıca ihracatı teşvik amacıyla hükümetin korumaya aldığı zarar eden işletmelere yapılan bağışlar biçiminde elde ediyorlar. Bir de tarım ürünlerini işleyenler var. Devlet işletmeleri tekellere elektrik enerjisini ve suyu tercihli fiyatlarla (normal fiyatların yarısına!) sağlıyorlar. Şunu da unutmayalım: Sanayi altyapısının önemli bir bölümü (yollar, liman tesisleri, vb.) kapitalistlerin hizmetindedir.

Makinaların, hammaddelerin ve diğer malzemelerin devletçe taşınması ve hükü-

met ihaleleri tekellerin bütçeden kaynak aktardığı diğer önemli kanallardır. Bu kaynakların toplamı yılda 500 milyar drahmiyi bulur. Bu yollarla kapitalistler, inanılmaz boyutlarda yüksek kârlar elde ederler. İhalelerin verilmesi ise çoğu kez skandallara yol açar.

Yunanlı ve yabancı tekeller hükümete ve devlet işletmelerine verilen borçların faizi olarak muazzam miktarlar kazanırlar. 1980'lerin ortalarında Yunanistan'ın dış borçları, 1974'teki 5 milyar doların üç katını aşmış bulunuyordu.

Bütçe harcamalarının büyük bir bölümü, dolaylı ya da dolaysız biçimde, tekellerin kasasına girmektedir.

Hükümet, harcamaların büyük bir kesimini, GSMH'nın yüzde 7'sini *askeri amaçlara ayırıyor.* Bu oran NATO'daki en yüksek orandır, ABD ve İngiltere'yi bile geride bırakmaktadır.

Bu harcamalar ülkenin gerçek çıkarlarını, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumaya gerçekten yarasaydı, Yunan halkı bu kadar ağır bir silahlanma harcamasının yarattığı yüke katlanabilirdi. Halbuki büyük askersel ödenekler artık ulusal savunmanın görevlerine değil, NATO'nin askersel-ekonomik stratejisine göre ayarlanmaktadır. Bütçenin ilgili maddelerinin kabul edilmesine ve değerli kaynakların havaya savrulmasına partimiz işte bu yüzden karşı koymuştur. Bu harcamalar, olsa olsa uluslararası gerilimi artırır ve barışa yönelik bir tehdit oluşturur.

Yunan halkına ait paranın nasıl harcandığını parlamento hiç bir biçimde kontrol edememektedir. Örneğin, 40 F-16 uçağının alınmasını öngören 1.4 milyar dolarlık son anlaşma yasa koyucularının incelemesine sunulmamıştır.

Bugüne kadarki Yunan hükümetlerinin hepsi orduyu halk yığınlarından "kaskatı" duvarlarla ayırma ilkesini uygulayagelmişlerdir. Orduda (kadroların siyasal gerekçelerle atanmasından tutun da, kışlalarda gazete okumanın yasaklanmasına kadar) demokrasi dışı bir sistem uygulandığı sürece, partimiz milletvekilleri devlet bütçesinin askersel maddeleri için kabul oyu kullanamazlar.

Biz *ulusal bağımsızlığı korumayı, yabancı askersel üslerden kurtulmayı, NATO'dan ve öncelikle NATO'nun askersel örgütünden çıkmayı ve bütün halklarla barışçı işbirliğini* amaçlayan bir politika istiyoruz.

Yunanistan'da *eğitime* ayrılan ödenekler küçüktür: GSMH'nın tahminen yüzde 4'ü eğitime ayrılıyor. Ama temel eğilim, devlet bütçesinde eğitim harcamaları payının yıldan yıla azaltılmasıdır: 1977'de yüzde 11.2'den, 1982'de yüzde 9.9'a, 1986'da yüzde 9.7'ye, 1987'de yüzde 9.05'e ve son olarak bu yıl, yüzde 8.87'ye. Ama halk, çoktan beri bütçenin en azından yüzde 15'inin eğitime ayrılmasını istemektedir.

Bu arada, eğitimin altyapısında birçok eksiklik bulunmaktadır: Kentlerde ortaokullar ikili öğretim yapıyor, çocukların ancak yarısı okulöncesi eğitim kurumlarında yer bulabiliyor. İlkokulların yarısında sadece bir ya da iki öğretmen var. Bu koşullarda Yunan yüksek okullarına ya da yabancı yüksek okullara yalnızca burjuva ailelerin çocukları gidebiliyor. Çünkü, ancak onlar özel okulların ve hazırlık kurslarının öğrenim harçlarını ödeyebiliyorlar. Bu ise işçi, köylü ve kent orta tabakası kökenli çocukların önündeki sınıfsal engelleri gün geçtikçe yükseltiyor.

Yunan komünistleri, eğitim sürecinde içeriğin herşeyden önemli olduğuna inanı-

yor. Eğitim sistemi çoktan beri eskimiş ve gericileşmiştir. Yunanistan Komünist Partisi eğitim sistemini modernleştirmek ve demokratikleştirmek, ders programlarının kalitesini yükseltmek, eğitim, üretim ve sosyal yaşam arasında daha yakın ilişkiler kurmak için kampanya yürütüyor.

Ülkemizin yüksek okulları, faşist diktatörlüğe karşı kurtuluş savaşımının militan geleneklerini sürdüren Yunanistan Genç Komünistler Birliği'nin önderlik ettiği öğrenci hareketinin çabaları sayesinde bir ölçüde yenilenmiş ve demokratikleşmiştir. Ama temel sorun -araştırma ve araştırmacıların eğitilmesi sorunu- hiçbir yönüyle çözülememiştir. Doğrudan doğruya bu amaçlar için ayrılan para GSMH'nın yalnızca yüzde 0.27'sidir. Sanayileşmiş kapitalist ülkelerde ise bu rakam yüzde 2'yi geçmektedir. Bunun sonucunda, hemen hemen hiçbir lisansüstü eğitim kurumumuz yoktur, araştırma kurumlarımızın sayısı ise pek azdır. Nüfusu 9.5 milyon olan ülkemizde yaklaşık 1700 araştırmacı var, bir başka deyişle, her 55 bin kişiye bir araştırmacı düşüyor (Amerika Birleşik Devletleri'nde her 142 kişiye bir araştırmacı düşüyor). Yunanistan'ın bilim ve teknolojide belirgin biçimde geri kalmasının nedeni budur.

Bu, Yunanistan'ın emperyalist devletlere bağımlı kalmaya mahkum olması, ekonomik ve sosyal kalkınma açısından ciddi sorunlarla karşılaşması demektir.

Komünistler en büyük önemi eğitim sorununun nicelik yönüne değil, nitelik yönüne veriyorlar. Çünkü, eğitim sisteminin içeriği gerici kaldıkça, bu alana büyük kaynakların ayrılması bile Yunanistan'ın siyasal ve ekonomik ilerlemesine katkıda bulunamayacaktır.

Ülkemizde *halkın sağlığı* için yapılan harcamaların bugünkü düzeyi de yeterli sayılamaz. GSMH'nın yüzde 2.5'i bu alana ayrılıyor, bu rakam birçok ülkeye göre düşüktür. Kırsal yörelerde genel sağlık koruma kurumları yok gibidir. Hastanelerin donanım ve uzman personel açığı büyüktür. Ülkede var olan hasta yatağı sayısının yarısı özel sektöre aittir. Devletin genel sağlık sistemi ve sağlık hizmetleri bütün nüfusa yetmemektedir. Yapılan hesaplara göre işçiler, ücretlerinin en az yüzde 7'sini tıp hizmetleri için harcamak zorunda kalıyorlar.

Diğer bir sorun, işsizlerin, sigortasız kişilerin ve yoksulların sosyal güvenliğini sağlamaktır. Bu alandaki durum korkunçtur. İşsizler dilenecek hale düşüyorlar. Bütçenin sosyal harcama kalemleri "istikrar" bahanesiyle durmadan kırpılıyor. Halbuki, daha önceleri iktisaden faal nüfusun yüzde 3'ünü oluşturan işsizler ordusu, son birkaç yıl içinde yüzde 8'e çıkmıştır. İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) hesaplarına göre bu rakam bu yıl yüzde 9.5'e yükselebilir.

Bütçe keskin bir sınıf savaşımını konu alan bir alandır. Çünkü, vergiler esas olarak geniş halk tabakalarından, öncelikle de işçi sınıfından alındığı halde, bu gelirler esas olarak tekellerin, AET'nin ve NATO'nun çıkarları doğrultusunda harcanmaktadır. Bu savaşımda işçi sınıfı ve bağlaşıkları tekelci oligarşiyle karşı karşıya geliyorlar.

Savaşımın keskinliğini gizleyebilmek için burjuvazi, bütçe tasarılarının önceden tartışılmasını büyük bir gayretle sınırlamaya çalışmıştır. Bütçenin kimi maddeleri emekçi halktan gizleniyor. Buna karşılık, tekeller, devlet aygıtındaki adamları aracılığıyla gerekli bilgiyi zamanında alıyor, bu bilgiyi hükümet ihalelerini kazanmak ve istedikleri kararları çıkartmak için kullanabiliyorlar.

Bütçe tasarısı, bütçenin kesinleşmesinden ancak 15-20 gün önce parlamentoya sunuluyor. 5 gün içerisinde görüşülüyor ve onaylanıyor. Üstelik milletvekillerinin tasarıyı değiştirme hakkı yok. Yunanistan Komünist Partisi, bütçenin zorunlu bir ön incelemeden geçirilmesini ve son oylamadan önce yasama üyelerinin tasarıda değişiklik yapabilme hakkına sahip olmasını istemiştir. Bu arada, diğer olanaklardan yararlanıyoruz: Bütçe ve ilgili belgeler parlamentonun onayına sunulur sunulmaz, sendikalarda, köylü birliklerinde, öğrenci hareketinde, diğer kesimlerde ve yerel yönetim organlarında eylemler örgütlüyoruz.

Bu savaşımın hedefleri, dolaylı vergileri sınırlamak ve yüksek gelirlilerin vergisini yükseltmek, tekellere sağlanan subvansiyonlara son vermek, askeri harcamaları azaltmak, eğitime, araştırmaya, genel sağlık bakımına, sosyal yardım ve emeklilik programlarına ayrılan ödenekleri artırmak ve işsizliği ortadan kaldırmaktır. Vergi sisteminin demokratikleştirilmesi ve sosyal harcamaların artırılması için yığın örgütleri kararlar alıyor ve dilekçeler sunuyor, mitingler, gösteriler ve hatta kimi durumlarda grevler örgütlüyorlar. Bu savaşım, bütçe kabul edildikten sonra bile sürdürülüyor.

Yunanistan Komünist Partisi milletvekilleri de, hükümete yazılı ve sözlü sorular yöneltiyor; parlamento kürsüsünü kullanarak, devlet bütçesinin sınıfsal ve halk düşmanı niteliğini ortaya koyuyor; işçi sınıfının, kent ve köy orta tabakalarının, okul çocuklarının, öğrencilerin ve işsizlerin çıkarlarını savunuyorlar.

Şimdiki bütçe geçen yılın Aralık ayında parlamentoda görüşülürken, sosyalreformist parti PASOK'un politikası "bütün görkemiyle" ortaya çıktı. PASOK hükümeti, kendisinden önceki sağcı hükümetlerin politikasını, zaman zaman daha kötü biçimiyle sürdürmüştür. Yunanistan KP MK Genel Sekreteri Harilaos Florakis, parlamentoda yaptığı konuşmada, bütçe görüşmelerinin ekonominin genel durumunu ortaya koyduğunu belirtmiştir. Hükümet ulusal çıkarlarla değil, bencil sınıf çıkarlarıyla hareket etmiş, uluslararası kapitalist kurumların baskısıyla Yunanistan'a sözümona bir istikrar programı dayatmıştır. Ücretleri azaltıp fiyat artış tavanını yükselterek, kapitalistlere, kârlarını görülmemiş düzeyde artırma ve büyük vurgunlara girişme olanağı vermiştir. Üstelik bu, üretim hacminin genişlemeyip daraldığı bir zamanda gerçekleşmiştir. Bunun anlamı, GSMH'nın burjuvazinin yararına, emekçi halkın zararına, geniş çapta yeniden dağılımıdır.

Partimiz, bu yılki devlet bütçesinin de, eskiden olduğu gibi, açıkça halk düşmanı bir nitelik taşıdığını ilan etmiştir. Bu bütçe ülke kalkınmasını desteklemiyor, ülkemizi emperyalizme daha bağımlı hale getiriyor.

Yunan komünistleri, halk yığınlarının çıkarlarını dile getiriyorlar. Vergi yükünün adil biçimde dağılımı ve devlet harcamalarının emekçi halkın gereksinimlerine göre yeniden yönlendirilmesi için sürekli savaşım veriyorlar. Bu savaşımlarında parlamento içi ve parlamento dışı eylemleri birleştiriyorlar.

KİLİSE-VİCDAN ÖZGÜRLÜĞÜ-BARIŞ

Pimen
Moskova ve Tüm Rusya Patriği

☐ Rus ve Avrupa kültür ve tarihi açısından Hıristiyanlığın Rusya'ya girişinin önemi sizce nedir?

☐ Hıristiyanlık Rusya'da Rus devletinin gelişme döneminde biçimlendi. Buna göre, Rus Ortodoks Kilisesi'nin tarihsel hedefleri birbirine sıkı bir biçimde bağlı olarak ortaya çıktı: Bir anlamda, Hıristiyanlık, birleşik devletin adeta ideolojik temeliydi; eski kabile bölünmelerinin tedricen bertaraf edilmesine ve Eski Rusya'da birbirine kenetlenmiş koca bir halkın doğmasına yardımcı oldu; burada, Ruslar, Ukraynalılar ve Beloruslar sonradan kendi kökenlerini buldular.

Ulusal bilinç Rus Ortodoks Kilisesi'nin güçlü etkisi altındaydı ve atalarımız, hem kişisel ve hem de genel olarak, bütün yaşamlarının Hıristiyan dininin koruması altında olduğunu düşünüyorlardı. Ülkenin özgürlüğü için girişilen mücadelede dinsel bir boyut bile vardı. Ortodoks Kilisesi; 13. ve 15. yüzyıllar arasında, ulusal kimliğini tam olarak unutturmakla Rusya'yı tehdit eden Tatar-Moğol boyunduruğu altında, hem etnik bir varlık olarak ve hem de manevi ve moral bir bütün olarak, ulusu fiilen birleştiren yegane güç oldu.

Rusya, tarihinde dış saldırılara maruz kaldığı nazik dönemlerde de böyle olmuştur. Halk kan ve manevi akrabalık bağlarının her zaman bilincindeydi, öyle ki, halkın ruhunun derinliklerinden fışkıran yurtseverliğin anlamı Ortodoksluk ile mayalanmıştı.

Rus vaftiz ayini Eski Rus kültürünün hızla serpilmesine öncülük etti: Çok büyük ve mimari bakımdan mükemmel kiliseler inşa edildi ve bu kiliseler duvar resimleriyle, fresklerle, mozaiklerle ve ikonlarla ustaca süslendi. Ayrıca, aralarında koro halinde ilâhi söyleme ve tezhip sanatının gelişmesinin de yer aldığı, başka pek çok benzer örnekler de var.

Ruhban sınıfı sadece ruhun kuruculuğu görevini yerine getirmedi, aynı zamanda okuryazarlığı ve bilimi yaymak için de çalıştı. Manastırlar araştırma yapma olanakları sağladılar. Manastır kütüphanelerinin kayıtları kitapların çoğunun din kitabı olmadığını gösteriyor: Tarih kayıtları, hac üzerine raporlar, felsefi ve askeri konularda bilimsel tezler ve antik çağlardan klasik eserler bunlar arasındaydı.

Kilise, cemaatini Hıristiyan inancı ve ahlâkı doğrultusunda eğitti. Bugün için, Ortodoks insanların karakteristik özellikleri dindarlık, coşkuyla dua etme, kiliselerin bakımı, dindarca davranışlar, hayırseverlik ve hayır işleridir. Kilise günahın anlamını yorumladı, manevi yetkinleşmenin yollarını gösterdi ve her insanın komşusunu sevmesini öğretti. Kanun dahil, genel vatandaşlık düzeni Hıristiyanlık ilkeleri göz önüne alınarak yeniden düzenlendi.

Vaftiz ayininden sonra, Rusya, Hıristiyan halklar ailesine katıldı ve uluslararası yüksek bir itibar elde etti. Bin yıl boyunca, ortak Hıristiyanlık temelleri üzerinde gelişen kültürler arasında karşılıklı bir etki ve karşılıklı bir zenginleşme gerçekleşmiştir.

Bugün bininci yılını kutlamakta olduğumuz bu olayın manevi, tarihsel ve kültürel etkisi Kilisemizin ve ülkemizin sınırlarının çok ötesine uzanmaktadır. Tüm Hıristiyanlık dünyasının sevincimizi paylaşma ve jübilemize yanıt verme gereği duyduğu söylenebilir.

Hıristiyanlığın Rusya'da bin yıllık tarihinin incelenmesine önemli bir katkıda bulunan Kilisemizin gerçekleştirdiği üç uluslararası bilimsel dinsel konferans üzerinde özellikle durmak istiyorum. Birinci konferans Temmuz 1986'da Kiev'de toplandı ve vaftiz merasimini ve Rus Ortodoks Kilisesi tarihindeki başlangıç dönemini ele aldı. "Rus Ortodoks Kilisesi'nin Teolojisi ve Maneviliği" konulu ikinci konferans Mayıs 1987'de, Moskova'da toplandı. "Rus Ortodoks Kilisesi'nin Ayin Yaşamı ve Dinsel Sanatı" konulu üçüncü konferans ise geçenlerde toplandı.

Bu konferanslardaki raporların çoğu Rus Ortodoks Kilisesi'nin misyoner faaliyeti ile, Rus ve diğer Hıristiyan halkların karşılıklı manevi ve kültürel etkileşimini ele alıyor. Yakında bir kaç cilt olarak yayımlanacak olan bu raporlar zengin bir malzeme sağlamaktadır.

UNESCO Genel Konferansı'nın, Rusya'daki vaftiz ayininin bininci yılını, Avrupa ve dünya tarihi ile kültüründe büyük bir olay olarak vurguladığı ve UNESCO üyesi devletlerdeki bilimsel ve kültürel çevrelerin ilgisini bu önemli olaya çektiği raporunu büyük bir memnuniyetle karşıladık.

Bunu Kilisemizin, ortak mirasımız olan Avrupa ve dünya kültürünün gelişmesine gerçek ve değerli katkısının yetkili bir açıklaması olarak görüyoruz. Rus vaftiz ayinin bininci yılı töreninin halkların manevi yakınlığını ve karşılıklı anlayışını ve onların ilişkilerinde, İncil'in barış ve sevgi ideallerinden esinlenerek, açıklık ve barışseverliğin kurulup güçlendirilmesini teşvik eden bir faktör olmasından derin bir memnuniyet duymaktayız.

☐ **Ortodoks Kilisesi ile sosyalist devlet arasındaki ilişkileri ve ister iç, isterse uluslararası sorunlarda olsun, işbirliğinin geliştiği somut alanlar ve biçimleri tanımlayabilir misiniz? Sovyetler Birliği'nde Kilise'nin baskı altında tutulduğuna ve inanma hakkının ihlâl edildiğine ilişkin iddialar ne ölçüde doğrudur?**

☐ Bugün Devlet ve Kilisemiz arasındaki ilişkilerin tamamiyle normal olduğunu söyleyebilirim. Kilisenin devletin ve eğitimin kiliseden ayrılmasına ilişkin kararname şimdi 70 yaşındadır. Biz, bunu doğal bir şey olarak görmekteyiz, çünkü kilise ve devlet doğası itibariyle birbirinden farklıdır. Bakanlığımız, dinsel gelenekleri gözettiği için her türlü olanağa sahibiz.

Devlet, aynı zamanda, Kilise'nin yaşamsal faaliyetini sağlamak için gerekli her şeyi yapıyor ve Kilise'nin günlük gereksinmelerini karşılıyor. Öte yandan, kiliselerin inşaası ve restorasyonu için gerekli fonlar tahsis ediyor ve kiliselere kağıt, matbaa gibi her türlü gereç ve binayı sağlıyor.

İsteğimiz üzerine, 1983'de, Sovyet hükümeti Moskova'daki St. Daniel Manastırı'nı bize devretti, bu manastır restore edildi ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin idari ve ruhani merkezi yaratılmaktadır. Ayrıca, yakın zamanlarda bize iki manastır daha devredildi: Rusya'daki ruhani yaşamın önde gelen merkezi, Novovvedenskaya Optina zaviyesi ile, yaşlanan ve bakım ve korunma gereksinmesi olan ruhban sınıfından papazların ve diğer kilise mensuplarının yurdu olacak olan Yaroslavl Piskoposluk Bölgesi'ndeki Tolgsky Manastırı.

Günlük yaşamımıza ilişkin bu ve buna benzer gerçekler Sovyetler Birliği'nde Kilise'nin baskı altında tutulduğuna dair açıklamaların nesnel olmadığına tanıklık etmektedir. İnananların haklarının çiğnendiği durumlar olmuyor değil, fakat bu durumlar genellikle tek tek bireylerin veya bazı yerel yetkililerin yasaları çiğnemesinden öte bir şey değildir. Yine aynı şekilde, yasanın dini örgütler tarafından çiğnendiği de oluyor. Merkezi basın bu çatışmaları yazmış ve bu çatışmaların gerçek nedenlerinin değerlendirilmesini yapmıştır.

Dine ilişkin yasaların gözetilmesi SSCB Bakanlar Kurulu'na bağlı Din İşleri Konseyi'nin işidir ve bu Konsey, devlet ile kilise arasında normal ve yapıcı durumda olan ilişkileri de yürütür. Biz, Din İşleri Konseyi'nden, her zaman karşılıklı anlayış ve destek gördük.

İnananlar ve ateistler arasındaki işbirliğine gelince, her şeyden önce belirtmek isterim ki, Kilise devletten ayrı olmakla beraber inananlar devletimizin olgun birer vatandaşıdır ve ülke yaşamının çeşitli alanlarında, diğer vatandaşlarla eşit derecede temsil edilmektedir.

Bu işbirliği çok yönlüdür. İnananlar, piskoposlar, papazlar, Yüksek Kilise Yönetimi ve tüm Kilise toplumun karşılaştığı sorunlara her zaman faal biçimde ilgi gösterdiler; yaşamsal sorunların çözümünden uzak kalmadılar ve ülke sorunlarına, ahlaksal yönden, maddi bağışlarla ve emekleriyle, günü gününe katıldılar.

Rus Ortodoks Kilisesi pek çok toplumsal örgüte faal olarak katılır. Sovyet Barış Komitesi, Sovyet Barış Fonu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Sovyet Komitesi, Yabancı Topluluklarla Dostluk ve Kültürel İlişkiler İçin Sovyet Toplulukları Birliği, Kültür Fonu, Sovyet Çocukları Fonu ve başka kuruluşlarda, Rus Ortodoks Kilisesi'nin pek çok ileri geleni, papazlar ve ruhbanlar da yer almakta ve faaliyetleriyle verimli katkıda bulunmaktadırlar.

□ **Okurlarımız Ortodoks Kilisesi'nin sosyalist yaşam tarzına ve materyalist dünya görüşüne ilişkin tutumu bilmek isteyeceklerdir. Sovyet toplumundaki perestroyka hakkında ne düşünüyorsunuz? Din yeni bir ahlaksal ve psikolojik hava yaratabilir, kadın ve erkekleri yüksek ahlaksal bir nitelikte eğitebilir mi? Dinsel ve ateist dünya görüşünü benimseyenler arasında bir diyalog olmakta mıdır?**

□ En başta, vicdan özgürlüğü ilkesinin SSCB Anayasası'nın yasal güvencesi altında olduğunu vurgulamama izin verin. Biz görüşlerimizi hiç kimseye empoze etmi-

yoruz ve kiliselerimiz, gelmek isteyen herkese açıktır. Aynı zamanda, ideolojik sorunlarda diyalog kurmaya da hazırız. Asıl sorun, böyle bir diyalogun halkı bölmemesi, aksine, onların birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olmasıdır.

Kilise'nin sosyalist yaşam tarzına ilişkin tutumuna gelince, hareket noktamız, sosyalizmin amacının bireylerin iyiliğine hizmet ettiğidir. İnsana hizmet etme bizim de amacımızdır. Bazı bakımlardan bizim hizınet anlayışımız farklı, bazı bakımlardan da aynıdır. Onun içindir ki, yaşamın birçok alanında işbirliği mümkündür. Böylesi ortak çabaların rolü ve yeri, özellikle toplumda yaşamın her yanı yenilendiğinde artma eğilimi gösterir.

Son birkaç yıl içinde, glasnost ve demokratikleşme süreci ülkeye yeni bir soluk verdi. Biz politika, ekonomi, ahlak, bilim ve kültürde iyi planlanmış ve anlamlı yaratıcılığın bilincindeyiz. Toplumun ahlaksal atmosferinin temizlenmesine ilişkin istemler yükseltilmiştir ve manevi yaşam daha çeşitli ve derin bir durum almaktadır. Doğruluk, sorumluluk ve titizlik yeni bir enerjiyle öne çıkarılıyor. İnananlar, bu hayırlı sürecin İncil'deki ideallerle uyumlu olduğunu düşünüyor, hükümetin ülkenin iktisadi ve toplumsal açıdan daha da yenilenmesi ve sosyalist demokrasinin mükemmelleştirilmesine yönelik çabalarını memnuniyetle karşılıyorlar.

Sovyet halkının barışçıl yaratıcı çalışması Kilise tarafından takdis ediliyor; çünkü, Kilise'nin dinsel faaliyeti, büyük ölçüde, Rus Ortodoks Kilisesi'nin cemaatinin sorumluluk duygusunu ve vatandaşlık faaliyetini, onların dürüst çalışmalarını, kişisel ve toplumsal yaşamda yüksek ahlaksal normları bıkmadan izlemelerini teşvik etmeye adanmıştır. Bu anlamda, Kilise Sovyet toplumunda derin bir ahlaksal ve psikolojik hava yaratmaya kuşkusuz bir katkı yapıyor. Onun içindir ki, biz dindarlar yeni yönelimler sistemi içinde ahlaka yönelik yüksek amaca; yenilenmiş değerler sisteminin büyük manevi değerlerin algılanmasına ve yaratılmasına açık ve toplumsal bakımdan etkin bir kişilik olarak insan üzerinde odaklanmış olduğu gerçeğine özel bir önem veriyoruz.

Dinsel inancı olmayan vatandaşlarımızla beraber, anayurdumuzun geleceği için aynı derin kaygıları duymaktayız. Bizim Hıristiyanlık faaliyetimiz vatandaşlarımızın ve diğer bütün halkların gerçek anlamda iyiliğine hizmet etmeye ve "birinin, bir başkasını hangi nesnelerle ıslah edebileceğini ve barışın hangi nesnelerle yapılacağını" (Romalılar, XIV, 19) araştırarak, herkesin, yüksek takdiri ilâhilerini yerine getirmesine yardım etmeye yöneliktir.

Bu misyon üzerinde düşünürken, bunun biçimlerini günün koşulları ve cemaatimizin özgül dinsel ihtiyaçları belirlemiş olsa bile, bu misyonun manevi özünün değişmediğine önem veririz. Örneğin, perestroyka'nın kilise yaşamının gelişmesine de olumlu bir etkide bulunduğuna ve papazlar için daha elverişli bir atmosfer yaratmakta olduğuna büyük bir memnuniyetle tanıklık edebiliriz. Yeni koşullarda, papazlarımızın yaşamına ve onların yetki alanındaki işlere ilişkin sorunların pek çoğu, ilgili tüm tarafları tatmin edecek biçimde çözümlenmiştir.

Ülkede başlamış bulunan değişiklikler Hıristiyanlar ile ateistler arasındaki işbirliğinin sınırlarını genişletti. Rus Ortodoks Kilisesi şimdi, geniş bilim ve kültür işçileri çevreleriyle verimli temaslar sürdürüyor ve kitle iletişim araçlarını kullanabiliyor. Kilisemizin ileri gelenleri ve ülkedeki diğer kiliselerin ve dinsel kuruluşların mensupları için, çeşitli basın konferanslarına ve kamu toplantılarına katılmak bugün artık sıra-

dan bir şey olmuştur. Bu toplantılarda, konuya ilgi duyan herkes, yakın zamanlara dek açıkça tartışılması olağandışı olan bazı sorunların ayrıntılı yanıtlarını ilk elden alma fırsatını bulabilir.

□ **Sovyetler Birliği ile dünyadaki Ortodokslar ve başka dinlerin taraftarları arasındaki ilişkiler nelerdir?**

□ Mevcudiyetinin bin yıllık tarihi boyunca, Rus Ortodoks Kilisesi gerek ülke içinde, gerekse ülke dışında diğer dinlerle, şu ya da bu biçimde temas içindeydi. Ve bugün anayurdumuzun iyiliği ve halklar arasında barışın güçlenmesi için çalışmalarımızda da, çeşitli dinlerin taraftarlarıyla yakın işbirliği içindeyiz.

SSCB'de Kiliseler ve Dinî Dernekler Birinci Konferansı, uluslararası gerginliğin dramatik olarak arttığı bir dönemde, 1952'de Zagorsk'daki Troitse-Sergiyev Manastırı'nda, dünyada barışı güçlendirme ve pekiştirme amacıyla toplandı. Hatta o zaman, doktriner farklılıklarına rağmen, çeşitli dinsel mezheplerin, yakın dinsel ve ahlaksal konumlara sahip olması nedeniyle, onların barışı sağlamada verimli bir işbirliği oluşturmak amacıyla inananları birleştirebileceği sonucu bile çıkabiliyordu. O zamandan beri, böylesi toplantılar geleneksel oldu. Bugün, çeşitli dinsel mezheplere bağlı kimselerin savaş tehlikesini savuşturmaya çalışan herkesle birleşmesini artık hiç kimse red edemez.

Sovyetler Birliği'ndeki kiliselerle ve dinsel kuruluşlarla işbirliğimiz daha geniş ve daha güçlü olarak artıyor. Başka ülkelerdeki başka dinsel inançlara sahip pek çok kardeşlerimizle birlikte, barışı sağlama çabalarına da katılıyoruz. Kapsamlı ve samimi tartışmalarımız bizi, umut ve iyimserliğin pekiştirdiği ortak bir sonuca götürdü ve bugün bütün dinsel inançlarda, insanlığın iyiliğine hizmet etmek ve hayati sorunları çözümlemek amacıyla bir işbirliği dürtüsü vardır. İnancımız o ki, bu ortak çaba, çeşitli dinsel inançların kardeşlik, adalet ve barış düşüncelerinin insan ilişkilerinin yüksek ilkeleri olduğunu benimsemesine dayanmaktadır. İnsanoğlunun anlamını kavramak dindar insanların doğal eğilimi ve bu fikirleri pratiğe geçirmekten ayrılamayacak bir çabadır.

□ **Rus Ortodoks Kilisesi'nin bugün barışın savunulması sorunları üzerine görüşü nedir? Ortodoks Kilisesi bu yolda neler yapmıştır? Uygarlığın geleceği üzerine görüşünüz nedir?**

□ Bugün savaş ve barışın ahlaksal sorunları üzerine görüşümüz, 7 Şubat 1986'da yayımlanan "Nükleer Çağda Savaş ve Barış Üzerine" başlıklı Rus Ortodoks Kilisesi Ruhani Meclisi risalesinde ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Bu belge üzerinde ayrıntılı yoruma girmeksizin, barış düşüncesinin artık soyut bir ideal olmadığının ve bizzat yaşamın kendi içinde var olan gerçeklik düzeyine erişmesi gerektiğinin şimdi tartışmasız biçimde bilincinde olduğumuzu söyleyeyim. Barış olmaksızın yaşamın da olamayacağını anlamanın zamanı geldi. Aynı şekilde, savaş düşüncesinin uluslararası ilişkilerden tamamiyle dışlanmasının da zamanı geldi. Yaşama karşı tehlikenin global olması, insanlardan, çözümlerin de global olmasını bekliyor. Öldürücü güvensizliğin ve anlamsız rekabetin yerini, halkın maddi ve manevi yetkinleşmesinin daha elverişli koşullarının alması için, bütün çabaların ve bütün kaynakların uyumlandırılmasının, şimdi tam zamanıdır.

Bu durumda bize, inananlara, dinsel ilkelerimiz rehber olmuştur ve bu, evrensel bir nükleer felaket tehlikesini önlemek için çabalarımızı arttırmamıza yol açmakta-

dır. Şeytan, kendi gücünü, insan ilişkilerini soysuzlaştırmakta ve uygarlığın ahlaksal ve manevi değerlerini ihmal ettirmekte gösteriyor. Fakat şeytan, bizim kararlı karşı koyuşumuzla karşılaşmıştır ve karşılaşmaya da devam edecektir, çünkü bizim için, Hıristiyanlar için, barış yüce bir hayırdır.

Barış, Kilise dilinde, her tür iyilik temennisi ve iyiliğin bütünlüğünü ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür. Ayrıca, insanlar arasındaki adil ilişkileri, onların işbirliğini ve onların doğanın armağanlarından ve kendi emeklerinin sonuçlarından yararlanma haklarını belirtmek amacıyla İncil'de kullanılan kavram da budur. Biz düşmanlığı, sömürüyü ve cinayeti ilahi adaletin bir ihlâli olarak açıkça reddederiz ve barışçı girişime de, ilahi adaletin yerine getirilmesi olarak bakarız. Başka deyişle, Kilisemiz barışa hizmeti, varoluşunun bir biçimi olarak, kendi tezahürünün temeli olarak ve İsa'nın şu emrini yerine getirmenin zorunlu bir koşulu olarak görüyor: "Barış yapanlar mübarek kimselerdir, çünkü onlar Tanrı'nın çocukları olarak kabul edilecekler" (Matthew, V, 9).

Bu emre sadık olan Kilisemiz insan yaşamı ve onuruna her hangi bir tecavüzün mümkün olmayacağı ahlaksal bir atmosfer yaratmak için günlük faaliyetinde yılmadan çalışmıştır. Manevi derinliklerinden köklü ve sağlam bir barışı vazeden ve destekleyen Rus Ortodoks Kilisesi, tüm dünyaya barış ihsan edilmesi için sürekli olarak dua ediyor ve tüm inananlara, barış düşüncesini telkin ediyor. Barışçı girişimlerinde Kilisemiz bütün Sovyet halkıyla, iyi niyetli bütün insanlarla mutabıktır.

Kilise'nin barışa hizmet biçimleri bugün son derece çeşitlidir. Kutsal hizmet ve vaız görünüşte çok basit gelebilir, fakat derin biçimde etkili ve güçlü bir tarzdır. Kilisemizin yönetimi "dünya barışı" için kutsal hizmeti, sadece dua ile sınırlı tutmuyor. Gerçekten de, herhangi bir Hıristiyana barışı, insanın kendi içindeki barış, komşularıyla barış, kollektif içindeki barış, toplumdaki barış, uluslar ve halklar arasında barış olarak kavramayı, şu veya bu yolla, doğrudan veya dolaylı olarak öngörmeyen bir vaız veya risale bulmak güçtür. "Barış" kelimesi zaman zaman içinde anılmasa bile kutsal hizmet ve vaız, cemaatte barış davası için daha iyi ve daha önemli olanı, yani barışı, onun korunmasını ve pekiştirilmesini etkin biçimde özleyen bir atmosferi yaratmaya yardım eder.

Ortodoks Kilisesi, diğer Hıristiyan kiliseleri ve dinsel kuruluşlar arasındaki işbirliği ile, barışı güçlendirme çabalarını ifade eden evrensel harekete katılma Rus Ortodoks Kilisesi'nin barışçıl faaliyetinin önemli bir unsurudur. Rus Ortodoks Kilisesi'nin temsilcileri Dünya Kiliseler Konseyi, Hıristiyan Barış Konferansı, Avrupa Kiliseler Konferansı ile, Rus Ortodoks Kilisesi'nin üyesi olduğu diğer evrensel örgütlerin barışçıl girişim programlarını yürütmeye önemli katkılarda bulunmaktadır.

1982'de Moskova'da toplanan "Tanrı Vergisi Kutsal Hayatı Nükleer Bir Felaketten Kurtarmak İçin Dinsel Liderler" dünya konferansı Kilisemizin barış girişimi tarihindeki yeni olayların en önemlisiydi.

Bu konferansa, yaklaşık 90 ülkeden Hıristiyan, Hindu, Müslüman, Budist ve Şinto dinleri temsilcileri katıldılar ve yeryüzünde barışın kurulması için, tüm dinlerin ve iyi niyetli bütün insanların işbirliğine ihtiyaç duyulduğunu belirten birçok belge kabul edildi. Konferansı düzenleyen Rus Kilisesi, bütün kıtalardaki dinsel barış faaliyetine yeni bir güç kazandırdı.

Bu konferansın fikirlerin devamı olarak, ülkemizden ve yurtdışından, ünlü Sovyet bilim adamlarının ve kamu liderlerinin katıldığı, ilahiyatçılar ve uzmanlar yuvarlak masa toplantıları her yıl Moskova'da yapılıyor ve şimdiye kadar, böyle beş konferans yapıldı.

Çeşitli Hıristiyan kiliseleri ve örgütleriyle sayısız ikili temasların Rus Ortodoks Kilisesi'nin geçmişinde özel bir yeri vardır ve belirtilmesi gereken önemli bir şey de, bu kiliselerin ve örgütlerin temsilcileriyle yapılan bütün bu toplantılarda ve konuşmalarda, barış girişimi faaliyetinin en çeşitli yanlarının her zaman bu diyalogun önemli bir unsuru olmuş olmasıdır.

Sonuç olarak, barış ve iyilik düşüncelerinin şeytani ve yıkıcı güçler üzerindeki nihai zaferine derinden inandığımızı söyleyebilirim. Bu inancın altında yatan dinsel görüşler bizleri, insanlığı kendini yok etmeye götüren nükleer savaşa karşı protestoda sesimizi yükseltmeye; Tanrı'ya ve insanlığa karşı bir suç olarak savaş ve silah yarışını durdurmaları için, bütün iyi niyetli insanlara çağrıda bulunmaya sevkediyor.

Kararsız ve ebediyen sallanan insanlık toplumunda, Rus Ortodoks Kilisesi'nin, barışı korumaya ve pekiştirmeye yönelik kimi, belki de en önemli olguları, girişim ve eğilimlerini daha önce zikrettim. Biz, iyi niyetli insanların önlerinde hâlâ uzun ve zahmetli bir yol olduğunun açıkça farkındayız. Halkların sadece güven, dostluk ve kardeşlik ilkeleri üzerinde birbirleriyle ilişkiler kuracağı, uluslararası çatışmaların olmadığı bir dünya yaratmak için yapılacak daha çok şeyler var.

ÇİN'E ÖZGÜ KOŞULLARDA SOSYALİZM

Deng Hsiaoping, **Çin'e Özgü Koşullarda Sosyalizmi Kurmak"**
Beijing, Renmin Çubanşe, 1987, 160 s. (Çince).

Eğer dünyada Çin'e gösterilen ilginin düzeyini yansıtan bir osilograf olsaydı, bugün en yüksek noktayı gösterirdi. Şimdi Çin, "geçmiş birkaç bin yıl boyunca yapılmamış olan şeyleri yapıyor." Bu sözler tanıtımı yaptığımız kitaptan alınmıştır.

Kitabın yazarı Deng Hsiaoping dev bir ülkenin modernleşme sürecine duyulan, gerçekten genel nitelikte bir ilgi olması fenomenini açıklamayı amaçlamıyor. Ama onun açık ve sesli düşünceleri, **Çin'e Özgü Koşullarda Sosyalizmi Kurmak** adlı kitabın içeriğini oluşturan, ÇHC'nde günümüzde uygulanmakta olan reformlarla ilgili analiz ve açıklamalar özünde böyle bir görevi de yerine getiriyor. Okuyucu, enformasyonu ve enformasyonun politik yorumunu, deyim yerindeyse ilk ağızdan, yalnızca ÇKP'de ve Çin'de değil, uluslararası düzeyde de saygın, en önemli Çinli yöneticilerden birinden alıyor (bugün Çin'de uygulanan yenilenme fikirlerinin bir kısmının Deng Hsiaoping'in kendisine ait olması bunu söylemek için yeterli gerekçe veriyor). Partisindeki yoldaşları, Deng Hsiaoping'i reformların mimarı diye niteliyorlar.

ÇHC'de gerçekleştirilmekte olan dönüşümlerin içeriği ve karakteri nedir? Kitap, bu soruya net bir yanıt veriyor: "İç politika alanında, politik demokrasinin geliştirilmesi ve ekonomik reform yapılması en önemli iki amaçtır" (s.104). Dış politikada ise, diyor yazar, "dünya barışı için mücadeleyi en önde gelen görev olarak görüyoruz" (a.g.y.). Bu soruna defalarca değinen Deng Hsiaoping, "dört modernleşmenin[1] ve üretici güçlerin her yönden geliştirilmesi"ne uluslararası ortamın büyük bir etki yaptığını vurguluyor.[2]

Üretici güçlere vurgu yapılması raslantısal değildir. Onlar gelişmeden, halkın maddi ve kültürel yaşamının iyileşmesi olanaksızdır. ÇKP 11. dönem 3. Plenumu (Aralık 1978), pratiğin gündemine gelen "Nereden başlamalı?" sorusuna, "köyden" diye yanıt verdi. Bu, öteki alanların daha iyi durumda olmasından değildir. Aşırı sol "kültür devrimi"nin dokunmadığı alan kalmamıştır. Ama, Çin'de halkın yüzde 80'i köylerde yaşadığı için, köyde düzen geri getirilmedikçe, toplumun geri kalanında da politik istikrar sağlanamaz. Köylülüğün yokluklardan kurtarılamaması, halkın çoğunluğunun yokluklardan kurtulamaması anlamına gelmektedir (bkz. s.54-55).

---

(1) Kastedilen dört alandaki modernleşmedir ve bu alanlar tarım, sanayi, bilim ve teknik ile savunmadır. (Derginin Notu)
(2) **Renmin Ribao**,13 Haziran 1987.

Yaklaşık on yıl kadar sonra bugün, tarım reformu üstüne ne söylenebilir?

Veriler şunu gösteriyor: 1978'de köylü başına ortalama yıllık saf gelir 134 yuan iken, 1986'da 424 yuan'a yükselmiştir. Kitapta şöyle bir saptama yapılıyor: "Şimdi köylü çehresi tümüyle değişmiştir; köy nüfusunun yüzde 90'ının yaşamı iyileşmiştir" (s.106). Köyün ekonomik başarıları, aile sözleşmeleri sisteminde, eşitlikçilikten vazgeçilmesinde ve itici müşevviklerde aranabilir. Köylüler ekonomiyi yerel koşullara uygun olarak ve çok daha esnek biçimde idare etmeye başladılar. Beşinci beşyıllık plan döneminde (1976-1980) yıllık hububat rekoltesi artışı yüzde 2.4 idi ve en büyük hasat 332 milyon tonla gerçekleştirildi. Altıncı beşyıllık plan döneminde ise hububat rekoltesi yüzde 23 arttı; ürün rekoltesi ise 1984'te 407.3 ton olarak gerçekleşti.

Bunlar gibi, göz kamaştırıcı başka veriler de vardır: Çin'de işlenebilen topraklar adam başına 0.1 hektardır, yani, dünya ortalamasının yaklaşık dörtte birinden biraz fazladır. Buna karşın, ülke nüfusu artmaktadır. Tahminlere göre, 2000 yılına kadar nüfus 1.2 milyara ulaşabilecektir.(3) Böylelikle dünyanın ekime elverişli topraklarının yalnızca yüzde 7'sine sahip olan Çin, dünya nüfusunun dörtte birini doyurmak durumundadır.

Ele aldığımız kitabın çerçevesini aşarak, Çin'e yaptığım gezi sırasında öğrendiğim bazı verileri de aktarmak istiyorum. Bana anlatılanlara göre, Çin'de buğday rekoltesi hektar başına yaklaşık 36 kentaldir. Tarım çalışmaları giderek makineleştirilmektedir, kimyasal gübre kullanımı artmaktadır. Çinli yoldaşların belirttiklerine göre, temel sorun yeni sözleşme sistemi ve alım fiyatlarının yükseltilmesidir (1978'den bu yana, alım fiyatları dört kez yükseltilmiştir). Sonuçta, tarımda istihdamın azalması koşullarında (1981'de ülkenin tüm işgücünün yüzde 72'si tarımdayken, 1984'de bu oran yüzde 68'e düştü), verim artmaktadır.

Ekonomik reformun öncelikli doğrultularından biri, dışsatım ürünleri üretimine ve dış dünyayla ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesine yönelimdir. Kitabın yazarı bunu şöyle açıklıyor: "Sanayileşmiş kapitalist ülkelerin bilim, teknik ve teknoloji alanlarındaki kazanımlarını incelememiz, onlardan işletmeciliği öğrenmemiz ve genel olarak, bilimsel ve teknolojik kültür alanında bize yararlı olacak herşeyi almamız gerekiyor. Kabuğuna çekilmek ve yerinde saymak aptallık olur" (s.32). Bununla birlikte yazar, ideolojik ilkesizliğe ve tinsel kofluğa karşı da uyarıyor: "Tinsel kültüre ilişkin herşeyi hem ideolojik içeriği, hem de anlatım tarzı açısından Marksist analize, değerlendirmeye ve eleştiriye tabi tutmak zorunludur" (a.g.y.).

Bu tür uyarılar ve kuşkular temelsiz değildir. Çin evinin açık kapılarından içeriye gerekli, yararlı, değerli, dikkat gösterilmeye ve alınıp uyarlanmaya değer şeylerin yanısıra, zararlı olan şeyler de girmektedir. Parti tarafından açığa çıkarılan ve önü alınan burjuva liberalleşme eğilimi, dış dünyayla bağların genişletilmesi politikasının, özellikle bu süreçte burjuva öğeler ağır bastığında, yapabileceği zararın kanıtıdır. Tinsel kirlenme, para peşinde koşma, Batı'nın önünde eğilme gibi, kaygı verici olgulardan söz ediliyor. Toplumun belirli bir kesimi bu mikroplara yakalanmıştır ve bundan dolayı Sovyet yazarı Maksim Gorki'nin "insanların ruhunun mühendisi olmak" şeklindeki çağrısı günceldir (s.26). Deng Hsiaoping, ideolojik alanda çalışanlara bu çağrıyla sesleniyor.

Kitap, komünist partinin ideolojik-eğitsel çalışmaları ve gerek "sol", gerekse de sağ sapmalarla yürüttüğü mücadele üstüne bilgi veriyor. "Sol" sapma, "solcu" bir

(3) 1948'den 1985'e kadar Çin'in nüfusu 500 milyon kişi artmıştır.

retoriğe bürünerek, şöyle diyor: "Kapitalizm koşullarında ambar dolusu buğdayımız olacağına, sosyalizm koşullarında yaban otumuz olsun daha iyi" (s.78). Aşırı sol görüşleri temsil eden Dörtlü Çete(4), yoksulluğu idealize ederek, bunu devrimcinin sahip olması gereken bir erdem gibi göstermiştir. "Sosyalizm" ve "yoksulluk" sözlerini özdeş anlamda kullanan böyleleri, sosyalizmin "ideolojik arılığının savunucuları" olarak ortaya çıkmalarına karşın, pratikte bu öncü toplumsal düzeni gözden düşürme yolunda işlev görmüşlerdir.

Yazara göre, sağdan gelen engellemeler ise "her yönden batılılaşma uygulaması, sosyalizmin inkarı ve Çin'in kapitalizm rayına sokulması" gibi eleştirilerde ortaya çıkıyor.(5)

"Sol" ve sağ görüşlerin ideolojik yandaşlarıyla ideolojik mücadelede, ÇKP'nin temel argümanlarından biri ekonomik reformların başarılarıdır. Köydeki başarılardan daha önce söz etmiştik. 1984 Ekim'inde ÇKP MK kararıyla reformun ağırlık merkezinin kaydırıldığı kentsel gelişmeler, burada işler biraz daha zor gitse de, umut vericidir. "Kent, köye oranla çok daha karmaşıktır: Sanayii, ticareti, sosyal hizmetleri ayrıca bilimi, eğitimi, kültürü, vb. içermektedir. Reformun karmaşıklığından dolayı kentte bazı yanlışlar yapılması mümkündür ama bu durum genel ortama etki yapmayacaktır" (s.67).

Çin toplumunun bugününü karakterize edici nitelikteki dinamik ve pek çok açıdan yeni dönüşümler Çin'de var olan sorunlarla çelişki içine girmektedir. Bürokratik yönetim stili, iktidarın olağanüstü ölçüde idari merkezlerde yoğunlaşması ve hatta kimi feodal kalıntılar, bu gibi sorunların başında geliyor. Bundan dolayı, Çin Komünist Partisi'nin 1987'de yapılan 13. Kongresi'nin belirlediği gibi, politik yapıda reform yapılması günümüzün güncel bir görevi haline gelmiştir. Gerçi reformun çerçevesi tümüyle çizilmemiştir, ama yakın bir geleceğe yönelik eylem programı da açıktır."Yönetim aparatı" diye yazıyor yazar, sınırlandırılmalı ve daraltılmalıdır. Haklar pratikte alt birimlere aktarılmalıdır. Sosyalist demokrasi genişletilmeli ve halk yığınlarıyla tabandaki organların aktifliği artırılmalıdır" (s.133). Partinin toplumdaki öncü rolünün korunması koşullarında, her düzeyde parti ve idari yürütme organlarının işlevlerinin birbirinden ayrılması, birinci derecede önemli bir görev olmuştur.

Parti Kongresi ÇKP'nin bu aşamadaki ana doğrultusunu şöyle belirlemiştir: Bu doğrultu, "ekonomik kuruculuğu dikkat merkezine alarak, dört ana ilkeyi(6) kesin biçimde savunarak, reformları kararlılıkla uygulayarak, dış ilişkileri genişleterek, kendi öz güçlerine dayanarak ve fedakarca çalışarak, ülkemizin zengin, güçlü, demokratik ve uygar bir çağdaş sosyalist devlet olması yolunda verilen mücadelede çokuluslu Çin halkının birliğinin sağlanmasıdır."(7)

---

(4) "Kültür devrimi" yıllarında Mao Zedung'un yakın çevresini oluşturan Ziyang Zing, Zang Çunqiao, Yao Venyuan ve Vang Honven, Çin'de "Dörtlü Çete" olarak adlandırılmaktadır. Mao'nun ölümünden sonra, 1976 sonbaharında tutuklandılar ve daha sonra mahkemeye çıkarıldılar. İlk ikisinin idam edilmesine, ancak infazın iki yıl ertelenmesine karar verildi (daha sonra, bu karar ömürboyu hapis olarak değiştirildi). Vang Honven ömürboyu hapis cezasına, Yao Venyuan ise 20 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

(5) **Renmin Ribao**,27 Nisan 1987.

(6) Çin'de dört ana ilke olarak şunlar belirtiliyor: "sosyalizm; halkın demokratik diktatörlüğü; komünist partinin yönetici rolü; Marksizm-Leninizmin ve Mao Zedung'un fikirleri." (Derginin Notu)

(7) **Renmin Ribao**,4 Kasım 1987.

Geçen yüzyılda Çin İmparatorluğu, bacakları çamurdan bir dev olarak adlandırılırdı. Bu, gerçeğe uygun bir nitelemeydi. Kutsal imparatorluğun yükseliş dönemi efsanelerde ve tarih kitaplarında kaldı ve dünyanın en eski uygarlık merkezlerinden birinin büyük ve yetenekli halkı atalarının buluşlarıyla, yani yazı, kağıt, kitap basımı, barut, ipek, pusula gibi buluşlarla avunmak zorunda kaldı.

Kendini beğenme ve içine kapanma Çin'e büyük zarar verdi. Partinin "çağı yakalamak" şeklindeki çağrısına yanıt veren halkın omuzladığı yük hafif değildir. Deng Hsiaoping, bunu sırf güzel bir söz söylemiş olmak için belirtmiyor. "Çağı yakalamak zorundayız, reformumuzun amacı budur."[8] Sayıların dilinden daha iyi anlayanlar için bazı sayılar verelim: 1980'de kişi başına düşen gayrısafi ulusal hasıla 250 dolarken, bunun 2000 yılına kadar 800-1000 dolara ulaşması gerekiyor. 30-50 yıl kadar sonra ise dört kat artması öngörülüyor. Çinli komünistler, sosyalizmin kurulmasının ulusal sınırların ötesinde bir görev olduğunu belirtiyorlar. Deng Hsiaoping şöyle yazıyor: "Eğer kişi başına düşen gayrısafi ulusal hasıla yılda 4 bin Amerikan dolarına ulaşırsa (gelecek yüzyılın ortaları kastediliyor-V.G.) ve böylece toplumun tüm üyeleri refah içinde yaşarsa, bu durum sosyalizmin kapitalizme karşı üstünlüğünü etkili bir tarzda gösterecek, insanlığın dörtte üçüne mücadele perspektifi açacak ve Marksizmin doğruluğunu kanıtlayacaktır" (s.151).

Sosyalist devletlerin her birinde koşullar ne denli farklı ve özgül olursa olsun, yönetimde bulunan komünist ve işçi partilerinin ortak idealleri (burada Deng Hsiaoping, Marksizmin idealinin komünizm olduğunu, "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" ilkesinin gerçekleştirildiği toplum olduğunu hatırlatıyor, s.103-104) ve ortak nihai amaçları sıkı bir işbirliği ve ortak eylemler yapılması için iyi bir temel yaratıyor. Deng Hsiaoping, Çekoslovakya Federal hükümet Başkanı Lubomir Ştrougal'la yaptığı görüşmede (Nisan 1987) şunları söylemişti: "Biz, geçmişi geçmişe bırakmaktan yanayız.[9] Yugoslavya Komünistler Birliği MK Prezidyumu üyesi Stefan Koroşets'le yaptığı görüşmede ise (Haziran 1987) bu görüşünü şöyle geliştiriyordu: "Biz aramızdaki (yani Çin ile Doğu Avrupa sosyalist ülkeleri arasındaki-V.G.) dostluk ve işbirliği ilişkilerini ciddi biçimde geliştirmek için, yeni çıkış noktası olarak bugünü alıyoruz. Geçmişin deneyimine gelince, bu gözden geçirilmeye değerdir. Bence, en önemlisi, büyük, orta veya küçük tüm partilerin karşılıklı olarak birbirlerinin tercih ve deneyimlerine saygı göstermeleri, başka partilere ve başka ülkelere ne yapılması gerektiğini öğretmemeleridir. Bu, yönetimde olan veya olmayan bütün partiler için böyle olmalıdır."[10]

Bir Çin deyimi olan "engebeleri aşmak" yaklaşık olarak "sınav vermek" deyimiyle özdeştir. Çin Halk Cumhuriyeti 1949'dan sonra pekçok engebeyi aştı, ama gelecekte ülkenin karşısına çıkacak olanlar da bunlardan az değildir. **Çin'e Özgü Koşullarda Sosyalizmi Kurmak** adlı kitapla tanıştıktan sonra, insan inanıyor ki, ne kadar zor olursa olsun bu engebeler de aşılacaktır.

Vladimir GODİNA

---

(8) **Renmin Ribao**, 13 Haziran 1987.
(9) **Renmin Ribao**, 27 Nisan 1987.
(10) **Renmin Ribao**, 13 Haziran 1987.

ARTAN İLGİ

Sovyetler Birliği'nde Yürütülen Perestroyka Konusunda Batı Almanya'da Çıkan Yazılara Bir Bakış

Batı Almanlar SSCB'nin dış politika girişimlerinden ve Sovyet toplumunun devrimci dönüşüm çizgisinden çok etkilendiler. FAC'deki kamuoyu araştırmaları Mihail Gorbaçov'un, bir politikacı olarak Ronald Reagan'dan daha çok popülariteye sahip olduğunu gösteriyor. Ancak duyulan sempatiler arasında bir fark olduğu da bir gerçek. Batı Alman halkının çoğunluğu Sovyet dış politikasının temel programatik görüş ve önerilerini kabul ederlerken, SSCB'ndeki değişiklikler konusunda bir çoğunun tavrı "olumlu bir ilgi" olarak nitelenebilir. Egemen olan görüş, bu değişikliklerin derin dönüşümler yaratacağıdır. Ama bunların ilerleyeceği yol ve sonuçları konusundaki öngörülerde hâlâ bir belirsizlik var.

Kitle iletişim araçları, FAC yurttaşlarının Sovyetler Birliği'ndeki gerçekler konusunda yeniden düşünmelerini sağlayan bir etken olduğu kadar, bunları yansıtan bir ayna da oluyor. En başta, perestroyka konusunda çok açık ve kesin değerlendirmelere yer veren basılı ileşitim araçları geliyor. Şimdi dergi ve kitaplarda sosyalizmin gelişme sorunları daha geniş olarak tartışılıyor. Çeşitli politik akımlar Sovyetler Birliği konusunda ve buna bağlı olarak sosyalist sistemin gerçekleri ve perspektifleri konusunda kendi tutumlarını gözden geçiriyorlar. 1987 yılının ikinci yarısında, "Günümüzde Sovyetler Birliği" üzerine çıkan yazılarda patlamaya benzer bir durum sözkonusu oldu. Burada, yakın bir zamana kadar düşüncede varlığını sürdüren katılaşmış kalıpların değişmesinin yanısıra yayıncıların ilgileri de rol oynadı. Herşey biryana, Sovyet komünistlerinin politik belgeleri şimdi en çok satılan kitaplar arasında yer alıyor. Bir Batı Alman yayımcısının belirttiği gibi, M.Gorbaçov "iletişim araçlarının bir yıldızı" oldu. Bu temel üzerinde, SSCB hakkında yeni Batı Alman yayınları, değişim yolunda sosyalizm tartışmasının bir yansıması sayılabilir.

Kitap satışlarındaki sayılara göre, M.Gorbaçov en çok okunan yazar. Gorbaçov'un Ocak 1987'de SBKP Merkez Komitesi Plenumuna sunduğu rapor iki yayınevi tarafından onbinlerce adet basıldı. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin 70. yıldönümünün kutlama toplantısındaki konuşması ise anında beş yayınevi tarafından yüzbin adetten fazla basıldı. Kısa bir süre sonra yayınlanan **Perestroyka: Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce** kitabının Almancasının tirajı 200 bini aştı. Yayınevleri Sovyet liderinin makale ve konuşmalarından derlemeler yaparak bastılar.[1] FAC'de, Gorbaçov'un en az üç politik biyografisi yayınlandı.

---

(1) Michail S.Gorbatschow, **Zurük dürfen wir nicht**, Donat und Temmen Verlag, Bremen, 1987. M.Gorbatschow, **Die Wichtigsten Reden**, Pahl-Rugenstein-Verlag, Köln, 1987. Michail Gorbatschow, **Was ich wirklich will**, Orac-Verlag, Wien, 1987

Sovyetler Birliği üstüne bir dizi yeni araştırmada, kaçınılmaz olarak, hâlâ kimi eski antikomünist kalıplara rastlanıyor. Bunlardan biri de siyasal bilimci Lothar Jung'un yazdığı **Yeniden Düşünmeye Başladık. SSCB İçin M.Gorbaçov'un Reform Konsepti** adlı kitabı.(2) Kitabın yayımcılarının Alman Sendikalar Federasyonu ile yakın ilişkileri var. Umut verici başlığına karşın, Sovyetler Birliği'ni hasta, umutsuz derecede eski ve bunalımlarla yıpranmış, sadece silah üretebilecek kadar modern ve sözde "doymak bilmez yayılma iştahını" bastırma ihtiyacı duyan bir toplum olarak tanıtan kitap, Sovyetler Birliği'ndeki değişiklikler konusundaki en gerici kitaplardan biri. Dahası, kitapta hızlandırma ve perestroyka konseptlerinin uluslararası ilişkilere müdahale edemeyecek hale gelme tehlikesine karşı bir önlem olduğu belirtiliyor.

Jung'un yaklaşımı şu cümleleriyle örneklenebilir: "1973'de Şili'deki askersel darbe Sovyetler Birliği'ni Güney Amerika kıtasına etkide bulunabilme durumundan yoksun bıraktı" (s.30); "Genç devletlerin ulusal bağımsızlık ve kendi kendine yeterli hale gelme istekleri, Batı demokrasilerinde halkın çatışmaya son verme ve düzenli birarada yaşama istemleri günümüzün eğilimleridir ve bu eğilimlerin becerikli bir biçimde kullanılması, Sovyetler Birliği'nin bir dünya gücü statüsüne yükselmesine olanak sağlamıştır" (s.44).

Bu "eğilimlerin" sosyalizmin ortaya çıkışı ve gelişmesiyle sıkı sıkıya bağlı olması Jung için önemli değildir. Çünkü Jung her Sovyet politik eylemini sadece ne olduğu belirsiz bir yayılma arzusunun göstergesi saymaktadır. Jung bu yayılmacılığın 1970'lerde "Başkan Reagan'ın Rusların yüreklerine korku salmasıyla" yavaşladığını söylüyor ve bunun "dünya devrimine veda" için son bir ivme sağladığını, eğer Sovyet toplumu uluslararası gelişmelerle bağını koparmazsa, yenilenmeyi gündeme getiren şeyin modern teknokrasiye geçmek olduğunu belirtiyor (s.69, 197).

Böylesi bir anlayışla sosyalizmin sadece dışarıdan bir baskı sonucu değişebileceğini iddia eden yazar, açıktır ki, sosyalizmin gelişme yasalarını anlamamıştır. Jung, Batı Avrupa barış hareketi de dahil, öteki ilerici güçleri KGB ajanlarının yarattığı şeyler olarak, ya da tümüyle temelsiz bir açıklamayla, "zamane akımları" şeklinde sunuyor. Eğer bir Batı Alman öğretim üyesi modern dünyanın gelişmesini bu çeşit terimlerle açıklıyorsa, ülkemizde sosyal bilimlerde neden bir bunalımdan söz edilmekte olduğu kolayca anlaşılacaktır.

Gorbaçov'la Birlikte Atılım mı? Sovyet Toplumunun Gelişme Sorunları başlıklı derlemede de büyük ölçüde buna benzer yaklaşımlar görüyoruz.(3) Sözkonusu kitap Heidelberg ve Tuebingen üniversitelerinden tarihçi Caspar Ferenczi ve Brigitte Loehr tarafından hazırlandı. FAC'li on siyaset bilimci, tarihci ve öğretmen Sovyetler Birliği'ndeki değişiklikleri analiz eden 13 bölüm yazdılar. Şunu belirtmek gerekir ki, makalelerde, profesyonel antikomünist olarak nitelenebilecek bir enstitü olan Baden-Wuerttenberg politik eğitim merkeziyle işbirliği içinde hazırlanan raporlar temel alınmıştır. Bu yazılar arasında kimi ciddi bilimsel araştırmalar da vardı, ama politik konuların çoğu açıkça katı bir antikomünist çerçeveye hapsedilmiştir.

Ferenczi'nin "Stalinizm ve Sonuçları" adlı makalesi de aynı eski kalıplara uygun olarak yazılmıştır. Ferenczi Stalin dönemini, "Sovyet biçimi sosyalizmin şekillenme-

---

(2) Lothar Jung, **Wir haben begonnen umzudenken. Michail Gorbatschows Reformkonzept für die UdSSR**, Bund-Verlag, Köln, 1987

(3) Caspar Ferenczi, Brigitte Löhr (Hrsg), **Aufbruch mit Gorbatschow? Entwicklungsprobleme der Sowjetgesellschaft**, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt/M, 1987

sindeki belirleyici bir aşama" (s.32) ilan ederek başlıyor, "şiddet ve terörün" tüm politik sisteme egemen olan yöntemler olduğunu söylüyor. Bir yandan Sovyetler Birliği'ndeki bugünkü politik gerçekleri "eski yapının hâlâ varlığını sürdüren gerekli öğeleri" olduğunu açıklarken, öte yandan, ekonomik ve toplumsal ilerlemenin etkisiyle ve "dış kamuoyunun baskısı"yla biraz liberalleşmeye zorlanış şeklinde açıklamaya çalışıyor (s.59).

Yazar "Stalinizm"le sadece kişi putlaştırılması ve terörü değil, ayni zamanda "devletin herşeye egemen niteliğini, partinin ideolojik temellere dayandırılan sınırsız erkini, toplumsal yaşamın her alanını ve en başta da ekonomiyi partinin ve devletin denetlemesi"ni kastediyor (s.32). Onun bütün yaptığı, Sovyet toplumunun gelişmesindeki tüm tarihsel özellikleri, Stalin'in sosyalist ilkeleri ve sosyalist kuruculuğun genel yasallıklarını gözardı etmesini "yapısal ögeler" olarak biraraya getirmesidir. Vardığı sonuç ise, Stalincilikten uzaklaşmanın sosyalizmden uzaklaşma anlamına geldiği!

T.Steffens "Parti; Değişmesi Gereken Bir Erk Aygıtı" başlıklı makalesinde bir çeşit modernleşmiş anti-komünist yaklaşımda bulunuyor. Sovyetlerde Bolşeviklerin çoğunluk kazandığı döneme dönerek şunları söylüyor: "Bugünkü Sovyet politik sisteminin bile bir karakteristiği olan yönetim şebekesi çok önceleri, Stalin'den de önce ortaya çıktı" (s.60). Steffens "Lenincilikten uzaklaşmadan" da söz ediyor. Steffens ve Ferenczi SSCB'nde sosyalizm konusunda Lenin'in mi, yoksa Stalin'in mi suçlanması gerektiğini tartışıyorlar. Bu tartışma konusunda sadece tek birşey söylemek isteriz: Sovyetler Birliği'nde sosyalizm kuruculuğuna katılan milyonlarca insan vardır.

Steffens SBKP'nin ana sorununun demokratik merkeziyetçilikte ve bunun da merkeziyetçilik yanında yattığını söylüyor. "Risk ve çatışma korkusu, yaratıcı çaba yoksunluğu ve başarı üstüne raporlar düzmek" gibi SBKP'nin kendisinin de eleştirdiği olumsuz olgular yazar tarafından merkeziyetçiliğin suçu olarak gösteriliyor. Öte yandan, olumlu olan herşeyin -tartışma, açıklık ve iletişimin- bunlara karşın ilerleme kaydettiği belirtiliyor (s.66, 67).

Steffens, demokratik merkeziyetçiliğin tek yanlı yorumlanışına karşı çıksaydı belki haklı olabilirdi. Ama o, olumsuz olguları üreten şeyin bu ilke olduğunu iddia ediyor. "Herşeye rağmen, partide geniş çaplı bir demokratikleşmeye umut bağlamak için hâlâ hiçbir temel yoktur", çünkü "demokratik merkeziyetçiliğe, bu temel örgütsel ilkeye hala dokunulmadı" diyor (s.78). Steffens, farkında olmadan, ideolojik karşıtlarımızın bugün neyi hedef aldığı konusunda bilgi veriyor. Şu sırada "sistemi Batılı anlamda liberalleştirme" gibi bir sorun yokken, gericiler, "üyelerinin gerçek çıkarları egemen olduğu zaman, parti içinde ve Sovyet halkı arasında beklentilerde bir kabarma olup olmayacağını" zamanın göstereceğini söylüyor (a.g.y.). Ama bu beklentiler zaten yükselerek egemen oldu ve bu da demokratik merkeziyetçiliği daha da geçerli kılıyor.

Rusya'da İkinci Devrim: Gorbaçov'un Reform Politikasının Şansı ve Riskleri(4) Heidelberg Üniversitesinden Maria Huber ve gazeteci Christian Schmidt-Haeuer'in kitaplarının adı. Kitabın daha geniş olan birinci bölümünde Sovyet basınında "yeni açıklık", özgür tartışma ve eleştiri, ülkenin kültürel gelişmesi ve SSCB'ndeki tarih-

---

(4) Christian Schmidt-Haeuer, Maria Huber, **Russlanda zweite Revolution Changen und Risiken der Reformpolitik Gorbatschows**, Piper, München, 1987

sel olayların yeniden değerlendirilmesi üstüne tartışmalar inceleniyor. İkinci bölümde ise ekonominin modernleştirilmesi ele alınıyor.

Yazarlar elbette konu hakkında iyi bilgi sahibiler. Bu nedenle, **Die Zeit** sayfalarındaki ve SDF televizyonundaki Sovyet politikası üzerine yorumlarıyla tanınan Schmitd-Haeuer gibi bir uzmanın şu sözlerini anlamak çok zorlaşıyor: "Sovyetler Birliği... henüz sanayileşmiş bir toplum değildir" (s.191). Herşey biryana, herkes kadar kendisi de SSCB'nin sanayi potansiyelini biliyor. Ama o, "sanayileşmiş" toplumu "totoliter toplum"a (gerçi artık Sovyetler Birliği'ni böyle saymıyor) alternatif olarak ele almaktadır. Schmidt-Haeuer günümüz kapitalızmini tarihin sonul hedefi ve olabilecek en iyi dünya saymakta ve olsa olsa bir zigzagdan başka birşey olmayan sosyalizm için bunu ölçüt almaktadır.

Herşeyi Rusya tarihi üstüne çarpıtılmış görüşlerle ve "esrarengiz Rus ruhu" ışığında açıklama çabaları gülünçtür. Örneğin, SSCB'nde neden (kapitalist) piyasa ekonomisi ya da (burjuva) çoğulculuğu yoktur? Yanıt: "Sovyetler Birliği'nde bunun için gerekli önkoşullar yoktur. Gorbaçov sadece ülkede varolan insanlara güvenebilir. Sadece yüzyıllar boyu çarlık döneminde ve Ekim Devrimi'nden buyana geçen 70 yıl içinde ortaya çıkmış ne varsa bunları yeniden yapılandırabilir" (s.154). İnsan sadece merak ediyor: Olmayan birşey nasıl yenilenebilir? Ya da, yazar Gorbaçov'un sosyalizm yerine kapitalizmi kurmayı mı amaçladığını zannediyor? Görüldüğü gibi, Scmidt-Haeuer "esrarengiz Rus ruhu"na takılıp kalmaya devam etmektedir.

Schmidt-Haeuer, özetle, "Ekim Devrimi eski Rus toplumunun önceden oluşturulmuş bir görüşe kendini uyarlaması yolunda devasa bir çaba idi" diyor ve aynı tarihsel önkoşullar nedeniyle, bunun başarısızlığa uğradığını iddia ediyor (s.194). Bu tür bir yorumlama Sovyet perestroyka'sına bugünkü burjuva yaklaşımı açıkça gösteriyor. Sovyet toplumunun geleceği olmadığı ilk kez şimdi söylenmiyor. Burjuva Sovyetologlar eleştiri, açıklık ve realizm geliştikçe komünist ülkülere bağlılığın azalması gerektiği fikrinde israr ediyorlar. Şu karşıt konumlardan hareket ediyorlar *Ya* en modern sosyalizm tipi, *ya da* dünya devrimci hareketi; *ya* glasnost, *ya da* sosyalist ideoloji. Tüm bunların bir tek amacı vardır ve o da, perestroyka'ya karşı duyulan sempatinin sosyalizme karşı sempatiye dönüşmesini önlemektir. Bu nedenle, komünistler ideolojik bir meydan okumayla karşı karşıyadır: Modern hümanist toplumun sadece sosyalist yoldan yaratılabileceğini kanıtlamak gerekiyor.

Geriye Dönüş Yok adlı kitabın(5) yazarları tanınmış sosyal demokratlar Michael Mueller, Gerhard Heimann, Hans-Ulrich Klose ile ekonomist ve sosyolog Karl-Heinz Maldaner "Gorbaçov'un reformlarının Avrupa için bir şans" olduğuna inanıyorlar. Kitapta, Sovyetler Birliği'ndeki politik ve kültürel reformlar, ekonomideki değişiklikler ve bunların ekoloji ile bağları inceleniyor. Son bölümde, FAC'nin Doğu politikasını sürdürmesi ve bunun "ikinci aşaması"na geçmesinin şimdi çok ivedi olduğu vurgulanıyor. Yazarlar "Avrupa Evi"nde yaşayan herkesin temelde ortak çıkarları olduğunu hatırlatıyor ve Avrupa devletlerinin barışın savunulmasına öncelik veren politikasıyla kollektif güvenlik sisteminin kurulmasını savunuyorlar. Kitapta Sovyetler Birliği'ndeki değişiklikler ilgi ve sempatiyle inceleniyor: "Gorbaçov'un başlattığı devrimci perestroyka, Sovyet sisteminin reform yapamayacağını söyleyip duran herkesi çürütmüştür. Bu hâlâ tamamlanmamış bir süreçtir, ama şu konuda hiç kuşkumuz

---

(5) M.Müller, G.Heimann, H.U.Kose, K.H.Maldaner, **Es Gibt kein Züruck. Gorbatschows Reformen - Chancen für Europa**, J.H.W. Dietz Nachf, Bonn, 1987

yoktur: SSCB'nde, sosyalizm fikrine yeni bir şans verilmektedir'' (s.104). Kitap, yaşayan sosyalizm konusunda sosyal demokratlarla daha fazla tartışılması gerektiğini hatırlatıyor.

Glasnost ve Perestroyka ortak başlığı ve **Değişim İçin Mücadele: Sovyetler Birliği'ndeki Tartışmanın Temel Yanları** ile **Ekonomik ve Sosyal Reform Konsepsiyonu** şeklinde ayrı alt başlıklarla yayınlanan iki kitap(6) ve ayrıca **Sovyetler Birliği'nde Köklü Değişiklikler**(7) başlıklı bir başka kitap Sovyetler Birliği'nin kendi gereksinimlerinden kaynaklanan ve gelişmekte olan sosyalizmin bir sorunu olan değişimlerin anlaşılmasına olanak veriyor. Bu kitaplar Sovyet basınında yayınlanan makaleleri biraraya getirmektedir. Söz konusu kitaplardan üçüncüsündeki konular arasında, Ivan Frolov ve Vadim Zagladin'in Sovyetler Birliği'nde perestroyka'nın devrimci niteliğini ve uluslararası önemini anlatan yazılarını komünistler çok ilginç bulacaklar.

Bu incelememizden özetle şu sonuç çıkarılabilir: FAC'de okuyucu ve yazarların önündeki antisovyetik engeller kırılmaya başlar gibi gözüküyor. Sovyet toplumuna, içinde bir eleştiri öğesi olsa dahi sempati ile bakanların sayısı artıyor. Sosyalizmden uzak durmak isteyen burjuva yazarların yazıları, çok daha açık bir biçimde, sosyalist toplumu modernleştirmeye ilişkin görüşleri komünist hareketin devrimci amaçlarından ayırma eğilimi gösteriyor. Bu ise, şunu kesin olarak ortaya koyuyor: Komünistlerin kendileri Sovyetler Birliği konusunda iyi temellendirilmiş analitik ve sınıfsal yönelimli yayınlar üretmelidirler.

Joachim Hetscher
Marxistische Blaetter Yayınları
Editörü

(6) Jörg Huffschmid (Hrsg), **Glasnost und Perestroika**, Streiten für die Umgestaltung-Schlaglichter der Diskussion in der Sowjetunion. Pahl-Rugenstein-Verlag, Köln, 1987. Jörg Huffschmid (Hrsg), **Glasnost und Perestroika**, Reformkonzepte für Wirtschaft und Gesellschft. Pahl-Rugenstein-Verlag, Köln, 1987

(7) **Umbruch in der Sowietunion**, Sowjetische Autoren über die Umgestaltung 70 jahre hach der Oktoberrevolution, Edition Marxistische Blatter, Düsseldorf, 1987